

Roman teatral

Cuvânt înainte

Îl previn pe cititor că nu am nici un amestec în compunerea însemnărilor care urmează și că ele mi-au parvenit în niște împrejurări stranii și cătuși de puțin plăcute.

Chiar în ziua sinuciderii lui Serghei Leontievici Maxudov, fapt petrecut la Kiev în toamna anului trecut, poșta mi-a adus un pachet voluminos, pregătit din timp de sinucigaș, precum și o scrisoare.

Pachetul cuprindea însemnările de față, iar scrisoarea avea un conținut din cele mai neobișnuite.

Serghei Leontievici îmi scria că, plecând dintre cei vii, îmi dăruiește însemnările sale pentru ca eu, singurul lui prieten, să le redactez, să le semnez cu numele meu și astfel să le încredințez tiparului.

O dorință stranie, totuși lăsată cu limbă de moarte.

Timp de un an întreg am tot căutat să dau de urma vreunor rubedenii sau a unor persoane apropiate lui Serghei Leontievici. Zadarnic! În ultima lui scrisoare nu mă înșelase: într-adevăr nu mai avea pe nimeni.

Astfel că i-am primit darul.

Acum, încă ceva: îi mai comunic cititorului că sinucigașul n-a avut niciodată vreo legătură cu lumea teatrelor și nici cu dramaturgia, rămânând totdeauna ceea ce a și fost de fapt, adică un modest corector la gazeta *Curierul navigației* și care a încercat, o singură dată în viață, să se exprime ca beletrist, din păcate fără succes, căci romanul lui Serghei Leontievici n-a văzut lumina tiparului.

Astfel, însemnările lui Maxudov nu sunt decât rodul propriei sale fantezii, ba chiar, din nefericire, al unei fantezii bolnave. Căci Serghei Leontievici suferea de o boală care, în limbaj medical, poartă o denumire foarte urâtă. Suferea de ipohondrie.

Pe de altă parte, cunoscând îndeaproape viața teatrală a Moscovei, pot afirma cu toată certitudinea că oameni sau teatre ca acelea zugrăvite de răposatul nu există și nici n-au existat vreodată.

În sfârșit, o a treia și ultimă observație: contribuția mea la redactarea însemnărilor sus-amintite a constat în aceea că le-am dat un titlu înlăturând apoi epigraful pe care l-am socotit cu totul pretențios, inutil și chiar neplăcut.

Epigraful suna astfel:

"Fiecăruia după faptele sale..."

Afară de aceasta, am așezat semne de punctuație acolo unde era nevoie.

De stilul lui Serghei Leontievici nu m-am atins, deși, evident, este un stil cam neîngrijit. Totuși, ce poți pretinde unui om care, la două zile după ce a pus punct respectivelor însemnări, s-a aruncat cu capul în jos de pe marele Pod cu lanțuri!

Așadar...

PARTEA ÎNTÂI

Capitolul 1 *Aventura începe*

La 29 aprilie a trecut peste Moscova o furtună cu trăsnete, răcorind-o; văzduhul căpătase o dulceață proaspătă și sufletul parcă se mai îmbunase și el, prinzând din nou dragoste de viață.

Îmbrăcat în costumul meu cel bun și cu paltonul încă destul de prezentabil, mergeam pe o stradă din centrul capitalei într-un loc unde, până atunci, nu mai fusesem niciodată. Motivul excursiei l-a constituit scrisoarea ce se afla în buzunarul meu și pe care o promisem cu totul pe neașteptate. Iat-o:

"Mult preastimate
Serghei Leontievici!

Nutresc o vie dorință de a te cunoaște și, în același timp, de a-ți solicita părerea într-o problemă foarte delicată și care ar putea să te intereseze în mare măsură.

Dacă dispui de timp, aș fi bucuros să ne putem întâlni miercuri, la orele 4, în clădirea Scenei de studii a Teatrului Independent.

Cu salutări, X. *Ilcin.*"

Scrisoarea era scrisă cu creionul, iar colțul din stânga, sus, purta un antet:

"Xaveri Borisovici Ilcin
regizor – Scena de studii
a Teatrului Independent."

Numele lui Ilcin îl întâlneam atunci pentru prima oară, și nu auzisem niciodată de existența unei "Scene de studii". Despre Teatrul Independent auzisem, știam că este unul din teatrele noastre foarte cunoscute, dar nu văzusem acolo nici un spectacol.

Scrisoarea mi-a trezit un viu interes, mai ales că pe vremea aceea nu primeam nici un fel de scrisori. De fapt, eu nu sunt decât un modest corector la gazeta *Navigația*. Locuiam pe atunci într-o cămăruță, la etajul șase, prea puțin confortabilă, totuși separată, și care se afla prin cartierul Krasnâe Vorota, chiar lângă intrarea Homutovski.

Așadar, mergeam în ziua aceea pe stradă, trăgând în piept aerul răcorit de ploaie, mă gândeam la furtuna care sta să se dezlănțuie din nou, precum și la Xaveri Ilcin și mă întrebam cum de-o fi izbutit să afle de existența mea, prin ce mijloace mi-a dat de urmă și ce problemă o fi având de rezolvat cu mine. Totuși, oricât m-am străduit să-mi dau seama, n-am reușit s-o fac, mai ales în ceea ce privește ultima întrebare, și astfel am rămas la ideea că Ilcin o fi vrând, pesemne, să facem un schimb de locuință.

Desigur, ar fi trebuit să-i scriu la rândul meu și să-l invit la mine acasă, de vreme ce dânsul era cel care avea treabă cu mine, dar, ca să fiu sincer, mi-ar fi fost rușine să-mi vadă odaia, casa în care locuiam și pe locatarii din jur. Mărturisesc că am o fire ciudată, iar oamenii îmi inspiră teamă. Închipuiți-vă și dumneavoastră: cam ce ar fi gândit Ilcin dac-ar fi venit la mine și mi-ar fi văzut canapeaua cu pânza ruptă și cu arcurile în afară, becul de lângă masă cu abajurul răsucit dintr-o foaie de ziar, pisica umblând de colo până colo, în timp ce din bucătărie ar fi răsunat întruna sudalmele Anușkăi?

Am intrat pe o poartă înaltă de fier forjat și am trecut pe lângă o

prăvălioară la ușa căreia un om cu părul alb vindea insigne și rame pentru ochelari.

Am sărit peste un pârau tulbure și vijelios care se potolea cu încetul și m-am pomenit în fața unei clădiri galbene, construite de bună seamă cu ani și ani în urmă, când nici eu și nici Ilcin încă nu ne aflam pe lume.

O placă neagră cu litere de aur arăta că în clădire se află sus-zisa Scenă de studii. Am intrat pe ușa înaltă, masivă, și îndată un omuleț cu o bărbuță pătrată, îmbrăcat într-un veston cu petlițe verzi, se repezi să-mi taie calea.

— Pe cine cauți, cetățene? mă întrebă cu un aer bănuitor și își desfăcu brațele, ca și când s-ar fi pregătit să prindă o găină.

— Trebuie să-l văd pe regizorul Ilcin, i-am răspuns, căznindu-mă ca vocea să-mi sune cu cât mai multă emfază.

Brusc, omul luă o cu totul altă înfățișare. Se așeză în poziție de drepti și-mi zâmbi cu un zâmbet cât se poate de fals:

— Pe Xaveri Borisâci? O, prea bine, domnule. Vă rog, paltonașul. Galoși nu aveți?

Și îmi luă paltonul cu atâta grijă, de parcă ar fi fost niște scumpe odăjdii bisericești.

Am pornit să urc o scară din fier forjat. Privirea îmi lunecă peste basoreliefuri înfățișând profiluri de ostași cu coifuri pe cap și cu spade amenințătoare de o parte și de alta, peste vechi și înalte sobe olandeze cu alama ușițelor strălucind ca aurul.

Clădirea era cufundată în tăcere, nicăieri nu se zărea țiipenie de om și doar moșul cu petlițele verzi venea tiptil în urma mea. Întorcându-mă când și când, îl vedeam că-mi face tăcute semne de atenție, devotament, stimă, dragoste și bucurie pentru faptul că am venit acolo și că el mă poate duce spre locul unde se află singuraticul și misteriosul Xaveri Borisovici Ilcin. Deodată, cerul se posomorî, sobele olandeze își pierdură strălucirea albă, unsuroasă, se lăsă brusc întunericul și, dincolo de ferestre, se dezlănțui pentru a doua oară furtuna.

Am ciocănit în tăblia unei uși cafenii dinaintea mea, pe urmă am deschis-o și, prin umbrele ce se lăsaseră, l-am văzut în sfârșit pe Xaveri Borisovici.

— Sunt Maxudov, am rostit cu demnitate.

Chiar atunci, un fulger spintecă, undeva departe, cerul și, timp de o clipă, își azvârli lumina fosforescentă peste Ilcin.

— A, dumneata ești, mult preastimate Serghei Leontievici! îmi spuse, zâmbind cu șiretenie.

Îndată mă cuprinse de talie și mă duse spre o canapea într-un totu identică cu aceea pe care o aveam în odăița mea; până și arcurile îi ieșiseră în același loc: chiar în mijloc.

De fapt, nici până în ziua de astăzi nu cunosc destinația încăperii în care a avut loc fatala întâlnire. Ce căuta acolo canapeaua? Ce fel de partituri erau cele care zăceau azvârlite într-un colț, pe parchet? Pentru ce se afla, pe geam, o balanță cu talgere? De ce mă așteptase Ilcin tocmai în odaia aceea și nu alături, de pildă, în salonul vecin, unde, în umbra furtunii, se întrezărea, lucind negru într-un colț, o pianină. Prin mormăitul surd al tunetului, Xaveri Borisovici îmi spuse cu glas cavernos:

— Să știi că ți-am citit romanul.

Am tresărit cu putere.

Fapt e că...

Fapt e că ocupând modestul post de corector la *Navigația*, uram din tot sufletul acea îndeletnicire și, nopți de-a rândul, uneori până în zorii zilei, scriam sus, la mansarda mea, un roman.

Mi se născuse în minte într-o noapte când, fără veste, m-am trezit dintr-un vis pătruns de melancolie. Visasem orașul meu natal, troienele de zăpadă, vifornița, greaua înclăștare a războiului civil... Se abătuse în vis peste mine, cu un șuier mut, viscolul aducător de spaimă, pe urmă se ivise un vechi pian de concert, iar în jurul lui niște ființe dragi, care astăzi nu mai sunt în viață. În vis, m-a întristat adânc singurătatea la care am fost condamnat, m-a cuprins mila de propria-mi izolare. M-am trezit cu ochii înlăcrimați. Am aprins lumina care a izvorât dintr-un bec prăfuit, agățat deasupra mesei. Becul mi-a luminat sărăcia: o călimară mică, de doi bani, câteva cărțulii, un teanc de ziare vechi. Arcurile ieșite ale canapelei mi se înfipseseră în coaste, inima îmi era cuprinsă de teamă. Câteva clipe mai târziu mi se păru chiar că aveam să mor stând astfel gârbovit, în dreptul mesei. Un umilitor sentiment de frică în fața morții puse stăpânire pe mine și mă făcu să mă port ca un laș: am gemut prelung și mi-am cuprins odaia cu o privire îngrozitoare, căutând pe cineva care să mă ajute, să mă apere. Și l-am găsit. Se auzi mieunând încet, într-un ungher, o pisică pe care cândva o găsisem în dreptul porții și-o luasem la mine. Animalul se trezise, neliniștit. Câteva clipe mai târziu se și cățărăse peste teancul de ziare, mă privea cu niște ochi rotunzi și părea să mă întrebe: ce-i cu tine?

Animalul costeliv, cu blană fumurie, era și el interesat să nu mi se întâmple ceva rău. Într-adevăr, dacă n-aș mai fi fost în viață, cine ar mai fi dat de mâncare unei pisici bătrâne și bolnave?

— Nu-i decât o criză de neurastenie, i-am explicat pisicii. Văd că boala asta și-a cam făcut de pe acum culcuș în mine. Cu timpul va prinde puteri și mă va răpune. Dar nu-i nimic, deocamdată se mai poate trăi.

Casa era cufundată în somn. M-am uitat pe geam afară. De-a lungul celor șase etaje nu mai era luminată nici o fereastră și mi-am dat seama atunci că, de fapt, nu este o casă, ci o înaltă corabie care zboară peste crestele valurilor, sub un cer negru, de cremene. Gândul mă învioră. Am simțit că mă liniștesc, se potoli și pisica și închise ochii.

Așa am început să-mi scriu romanul. Mai întâi, am descris un viscol care se abate alene peste oraș. Am încercat apoi să redau sclipătul negru al unui pian care se întrevește la lumina unei lămpi cu abajur. Asta n-am mai izbutit s-o fac. Dar nu m-am dat bătut.

Ziua, nu mă mai gândeam decât să depun cât mai puține eforturi pentru munca pe care o făceam de nevoie. Mi-o îndeplineam cu totul mecanic, ca să nu-mi pună mintea la contribuție. Ori de câte ori se ivea prilejul, căutam s-o șterg de la birou, sub pretextul că sunt bolnav. Firește, nu mă credea nimeni, astfel că traiul îmi devenise cam anevoios. Mi-am impus să am răbdare și, încetul cu încetul, am răzbit prin toate. Aidoma unui tânăr care așteaptă nerăbdător ora întâlnirii cu iubita lui, ajunseseam să aștept și eu sosirea orei unu din noapte. Atunci se potoleau toate în casa blestemată unde se afla odaia mea. În sfârșit, mă așezam la masă... Curioasă, pisica sărea și ea sus pe teancul de ziare. Romanul o interesa în cea mai mare măsură și încerca să coboare mereu pe fila de manuscris. Atunci o apucam de blană și o așezam la locul ei.

Într-una din nopți, mi-am ridicat ochii și-am rămas uimit. Corabia mea nu mai zbura nicăieri, casa rămăsese și ea locului, iar pe geamuri pătrundea lumina albă a dimineții. Becul nu mai lumina nimic. Mi se păru plicticos și urât la înfățișare. L-am stins, și atunci, în fulguirea zorilor, odaia îmi apăru

deodată în întreaga ei hidoşenie. Jos, în curtea cu asfalt, motanii multicolori ai vecinilor umblau cu paşi hoţeşti, neauziţi. Pe foaia de manuscris fiecare literă se zărea foarte distinct, chiar şi fără lumina becului.

— Doamne! A sosit aprilie! am exclamat pradă unei spaime neînţelese, şi am scris cu litere de o şchioapă: "Sfârşit!"

Adio iarnă, adio frig, adio viscol! În iarna aceea îmi pierdusem cu desăvârşire şi puţinele relaţii pe care le mai aveam, îmi tocisem hainele şi încălţăminte, mă îmbolnăvisem de reumatism, ba cred că mă şi sălbătisem puţin. De bărbierit însă mă bărbieream zilnic.

Cu gândul la toate acestea, am scos pisica în curte, pe urmă m-am întors în odaie, m-am culcat şi, cred că pentru prima oară de la începutul iernii, am dormit un somn adânc, fără vise.

Un roman se cere redactat foarte multă vreme. Anumite părţi trebuie scoase cu totul, şi sute de cuvinte trebuie înlocuite cu altele. O muncă istovitoare şi migăloasă, dar necesară!

Totuşi, n-am izbutit să rezist ispitei şi, după ce am redactat primele cinci-şase file, m-am reîntors în mijlocul oamenilor. Am adunat în odăiţa mea câţiva invitaţi. Printre aceştia erau vreo doi gazetari de la *Navigaţia*, oameni muncitori ca şi mine, soţiile lor, precum şi doi literaţi. Unul din ei, tânăr, mă uimise până atunci prin nemaipomenita iscusinţă cu care izbutea să-şi alcătuiască povestirile, celălalt, un om mai în vârstă şi care văzuse multe în viaţa lui, s-a dovedit a fi, când l-am cunoscut mai bine, un ticălos fără pereche.

Într-o singură seară, le-am citit mai bine de un sfert din romanul meu.

Către sfârşitul lecturii, soţiile lor ametişeră în aşa hal încât m-au cuprins remuşcările. Gazetarii şi literaţii însă au dat dovadă de stoicism. Părerile lor au fost cu totul sincere, severe, şi, după cum îmi dau seama astăzi, îndeajuns de întemeiate.

— Limbajul! sărise în sus unul din literaţi (cel care s-a dovedit mai târziu a fi un ticălos), mai ales limbajul! Limbajul nu face două parale!

Dădu pe gât un respectabil pahar cu vodcă şi înghiţi două sardele. I-am mai turnat un pahar. Îl bău şi pe acela şi se apucă să mestece o felie de salam.

— Metaforele! tipă mestecând.

— Ai dreptate, confirmă cu politeţe literatul cel tânăr, limbajul e cam sărac.

Gazetarii nu spuseră nimic, doar clătinară din cap în semn de solidaritate, pe urmă băură şi ei. Doamnele nici măcar din cap nu clătinară, nu spuseră o vorbă, refuzară categoric vinul uşor, cumpărat special pentru ele, şi băură vodcă.

— Cum să nu fie sărac! urlă cel în vârstă. Să ştiţi de la mine că literatura nu este un câine de pripas. Fără ea, totul e gol. E gol! E gol! Să ţii minte asta, bătrâne!

Cuvântul "bătrâne" îmi fusese, de bună seamă, adresat mie. Auzindu-l, am rămas înlemnit.

La plecare, se înţelesesă cu toţii să mă mai viziteze. Şi, într-adevăr, după o săptămână veni din nou. Le-am servit o a doua porţie de lectură. Seara fu marcată prin aceea că literatul mai în vârstă ceru, cu totul pe neaşteptate şi împotriva voinţei mele, să bea cu mine un *bruderschaft*, apoi începu să-mi spună foarte familiar "Leontici".

— Limbajul nu face nici două parale! Dar chestia e amuzantă. E amuzantă, lua-te-ar toţi dracii (pe mine, adică)! urlă cel mai în vârstă, înfulecând piftia pe care o pregătise Dusia.

La cea de-a treia serată, veni o figură nouă. Îl ştiam literat şi pe acela, avea un chip acru şi rău, de Mefisto, era saşiu de ochiul stâng şi neras. Fu de

păreră că romanul e prost, totuși își exprimă dorința de a mai asculta și partea a patra și ultima. Mai venise o femeie divorțată, precum și un ins necunoscut, cu o cutie neagră la subsuoară, în care avea o chitară. În seara aceea, am cules multe observații cât se poate de folositoare. Modeștii mei colegi de la *Navigația* se mai obișnuiseră cu societatea, care câștigase între timp și alți membri, astfel că își exprimă și ei câte o părere. Unul îmi spuse că în capitolul șaptesprezece sunt cam multe lungimi, celălalt fu de părere că n-am izbutit să conturez prea bine caracterul lui Vasenka. Ambele observații mi s-au părut pe deplin întemeiate.

Cea de a patra și ultima lectură n-a mai avut loc la mine, ci la literatul cel tânăr, un iscusit povestitor. De data aceasta, se adunase mai multă lume, să fi fost vreo douăzeci de persoane, ba chiar am făcut cunoștință și cu bunica literatului, o bătrână foarte agreabilă, căreia îi strica doar un singur lucru: expresia de teamă zugrăvită pe chip, care n-a părăsit-o toată seara. Afară de ea, am mai văzut-o și pe dădaca literatului, adormită pe un cufăr.

Lectura romanului luă sfârșit. Abia atunci se produse dezastrul. Toți ascultătorii, în unanimitate, fură de părere că romanul meu nu va fi publicat nicăieri, pentru că nu-l va aproba cenzura.

Auzisem cuvântul pentru prima oară și abia în clipele următoare mi-am dat seama că, scriindu-mi romanul, nu mă gândisem niciodată la aprobarea respectivă.

Adusesse vorba despre aceasta una dintre cucoane (mai târziu am aflat că era și ea divorțată). Cucoana mă întrebă cam așa:

— Spune-mi, Maxudov, crezi că ți se va aproba romanul?

— Nu, categoric nu! exclamă literatul mai în vârstă, în nici un caz! Nici nu poate fi vorba de aprobare! Cu alte cuvinte, n-ai nici o speranță. Poți să fii liniștit, bătrâne. De aprobat, să știi că nu ți se va aproba.

— Nu ți se va aproba! făcu un cor din capul mesei.

— Limbajul..., începu din nou cel care se dovedise a fi fratele chitaristului. Dar literatul mai vârstnic îl întrerupse:

— La dracu' limbajul! urlă, punându-și salată în farfurie. Aici nu mai e vorba de limbaj. Bătrânul nostru a scris un roman prost, dar amuzant. Mă, șmechere, să știi că tu ai spirit de observație! De unde naiba, nu-mi dau seama și să mor dacă te credeam în stare! Dar ce te faci cu conținutul?!...

— M-da, conținutul...

— Aici e aici: conținutul! continuă să urle cel în vârstă, sperînd-o pe dădacă. Ia spune-mi: tu știi ce se cere astăzi? Nu știi? Aha! Vezi, aici e buba!

Îmi făcea cu ochiul și, în același timp, mai trăgea câte o dușcă. În cele din urmă, veni să mă îmbrățișeze și să mă sărute, strigând:

— Să știi că ai în tine ceva antipatic! Crede-mă! Chiar te rog să mă crezi! Și totuși, eu te iubesc. Să mor dacă nu-l iubesc! E dat dracului șmecherul ăsta! E un om cu multe dedesubturi... Cum? Ce ați spus? Păi, n-ați băgat de seamă la capitolul patru? Ce-i spune cetățeanul acela eroinei? Ei, vedeți că am dreptate?...

— În primul rând, pentru cuvintele astea ale dumitale..., am deschis și eu gura, supărat de tonul său familiar.

— Mai întâi vino și sărută-mă, urlă literatul în vârstă. Nu vrei? Atunci te dai singur de gol că nu ne ești tovarăș! Nu, băiete! Tu nu ești un om sincer!

— Așa e, nu-i sincer deloc! îl susținu cea de a doua divorțată.

— În primul rând..., am început din nou, cu ciudă, însă n-am izbutit nici de data aceasta să-mi duc vorba la capăt.

— Nici un fel de în primul rând! urlă literatul în vârstă. Ci zace în tine o mahnureală dostoevskiană! Asta-i! Dacă nu vrei să mă iubești, să fii sănătos! Domnul o să te ierte, cât despre mine, eu nu mă supăr. Să știi însă un lucru: că noi te iubim sincer, cu toții, și nu-ți vrem decât binele! Zicând

acestea, arată spre fratele chitaristului și spre un alt ins cu chipul stacojiu, pe care nu-l cunoșteam și care, la venire, se scuzase pentru întârziere, spunând că vine de la Baia centrală. Și îți spun în față, continuă cel în vârstă, căci mie totdeauna mi-a plăcut să-i zic omului verde ce gândesc, îți spun, Leontici, nici nu încerca măcar să te vâri pe undeva cu romanul ăsta al tău. N-o să ai decât neplăceri și va trebui ca noi, prietenii tăi, să suferim toți, cu gândul la necazurile tale. Te rog să mă crezi că-ți spun adevărul adevărat! Sunt om cu o experiență grea și amară. Cunoscut viața cum n-o cunoaște nimeni altul!... Ei, poftim, exclamă deodată, cu un aer jignit, invitându-i cu un gest pe ceilalți să-i fie martori, vă rog să-l priviți: se uită la mine, gata-gata să mă înghită. Asta drept recunoștință că m-am purtat frumos cu el! Măi, Leontici! răcnii cu atâta putere, încât, dincolo de perdea, dacă sări drept în picioare de pe cufăr, măi, Leontici, înțelege-mă! Înțelege că romanul tău n-are asemenea calități artistice (aici răsună de pe canapea un dulce zvon de chitară) încât să merite să urci Golgota pentru el. Înțelege-mă!

— În-nțelege-mă, înțelege-mă! se auzi deodată tenorul plăcut al chitaristului.

— Și îți mai spun ceva, țipă cel în vârstă, dacă nu vii să mă săruți chiar acum, în momentul de față, să știi că mă scol și plec! Vă las pe toți câți îmi sunteți prieteni, pentru că m-ai jignit adânc.

Încercând un chin amarnic, m-am dus și l-am sărutat. Între timp, corul prinsese și el putere. Întrecând vocile celorlalți, pluti lin și catifelat legănarea tenorului:

— În-nțelege-mă...

M-am furișat ca un motan afară din casă, ținându-mi manuscrisul voluminos la subsuoară.

În bucătărie, dacă, clipind din ochii roșii, lacrimoși, sta aplecată și bea apă de la robinet.

Nu știu ce m-a îndemnat să-i întind o hârtie de-o rublă.

— Ia mai du-te-ncolo, făcu dacăcă înfuriindu-se și împingându-mi rubla la o parte, nu vezi că-i trecut de patru dimineața! Nici în iad nu te chinuie în halul ăsta.

Tot atunci o voce cunoscută întrerupse legănarea corului:

— Pe unde-o fi? Să știi că a luat-o din loc. Pune-ți mâna pe el! Ați văzut, tovarăși, de ce-i în stare...

Dar ușa capitonată cu mușama s-a și deschis în fața mea și am luat-o la goană.

Capitolul 3 *Sinuciderea*

— Într-adevăr, este îngrozitor, îmi spuneam, aflându-mă sus, în odaia mea, totul e îngrozitor. Și salata pe care am mâncat-o, și dacăcă, și literatul în vârstă, și faimosul "înțelege-mă" și, în general, întreaga mea viață.

Dincolo de ferestre gemea vântul de toamnă, pe acoperiș scârțâia o foaie de tablă ruptă, ploaia își prelingea șiroaiele peste geamurile murdare. După seara aceea cu dacăcă și chitaristul, au mai avut loc multe întâmplări, dar atât de nesuferite, încât nici nu-mi vine să le descriu. Înainte de toate, m-am repezit să verific dacă romanul meu ar putea sau nu să fie aprobat. Și atunci mi-am dat seama limpede că, într-adevăr, nu-mi va fi aprobat. Literatul în vârstă avusese dreptate. Acum îmi părea că mi-o strigă fiecă rănd din câte scrisesem

După ce mi-am verificat întreg romanul, mi-am cheltuit ultimii bani ca să

bat la mașină vreo două fregmente, pe care le-am dus în grabă la redacția unei reviste lunare. După două săptămâni, mi-am primit fragmentele înapoi. În colțul manuscrisului sta scris: "Nepublicabil". Am tăiat cu o foarfecă de unghii rezoluția și am dus cele două fragmente la redacția unei alte reviste lunare, dar după două săptămâni le-am primit înapoi și de acolo, însoțite fiind de o inscripție cu totul identică: "Nepublicabil".

Pe urmă mi-a murit pisica. Un timp, n-a mai mâncat deloc, se vârâse într-un colț și meuna de mă scotea din minți. A ținut-o așa trei zile. În cea de a patra, am găsit-o țeapănă, zăcând într-un ungher.

Am luat de la rândușul de jos un gârleț și-i-am îngropat-o pe maidanul din spatele casei. Rămăsesem cu totul singur pe lume, dar, ca să fiu sincer, în sinea mea m-am bucurat. Bietul animal fusese o povară prea grea pentru mine.

După aceea veniră ploile de toamnă și din din nou începu să mă doară umărul și genunchiul stâng.

Dar cel mai rău era faptul că romanul meu se dovedise a fi un roman prost. Or, dacă era într-adevăr astfel, însemna că viața mi se apropiase și ea de sfârșit.

Să lucrez toată viața la *Navigația*? Ba bine că nu!

Nopti de-a rândul stam culcat cu ochii căscați la bezna din jurul meu și repetam întruna: "E îngrozitor! E îngrozitor!" Iar dacă m-ar întreba astăzi cineva ce-mi pot aminti despre zilele petrecute atunci la *Navigația*, i-aș răspunde foarte sincer că nu-mi pot aminti nimic.

Niște galoși murdari în fața cuierului, în cuier o căciulă udă, a nu știu cui, și cam atât.

— E îngrozitor! repetam, ascultând cum îmi zumzăie în urechi tăcerea nopții de toamnă.

După alte două săptămâni, am început să încerc și ceea ce se cheamă insomnie.

Într-o zi, luându-mi inima în dinți, m-am urcat în tramvai ca să mă duc în strada Samotecinaia-Sadovaia. Acolo, într-o casă al cărei număr nu-l pot, firește, divulga, locuia un cetățean care prin natura profesiei sale avea dreptul să poarte armă de foc.

Împrejurările în care am avut prilejul să ne cunoaștem nu interesează nici ele.

Intrând la amicul meu în casă, l-am găsit culcat pe o canapea. Mai târziu, când a trecut la bucătărie să-mi facă un ceai la primus, i-am deschis sertarul din srânga al biroului și i-am furat de acolo browningul încărcat, pe urmă am băut două pahare de ceai și-am plecat acasă. Se făcuse aproape de nouă seara. Am urcat sus la mine. Totul era ca de obicei. Din bucătărie mirosea a friptură de berbec, coridorul era învăluit în fumul de care nu mai scăpam niciodată, iar prin el abia se mai întrezărea becul galben din tavan. Am intrat la mine în odaie. Lumina se aprinse, dar, în clipa următoare, odaia se cufundă din nou în întuneric. Se arse becul.

— Toate s-au strâns la un loc și se vede că așa trebuie, mi-amintesc că am rostit atunci cu foarte multă fermitate.

Am aprins lampa de gătit și-am pus-o într-un colț, pe dușumea. Pe urmă, am scris pe-o foaie de hârtie: "Declar prin prezenta că browningul nr. (am uitat numărul, să zicem cutare) l-am furat de la Parfion Ivanovici (i-am scris numele, numărul casei, strada, tot, cum se cuvine)." Am semnat foaia și m-am culcat pe dușumea, lângă lampă. Groaza morții se abătu peste mine. De murit ți-e frică totdeauna să mori. Atunci, am încercat să-mi imaginez coridorul nostru, friptura de berbec, pe tușa Pelagheia, pe literarul mai în vârstă și *Navigația*, am încercat să mă înveslesc, închipuindu-mi cum o să spargă vecinii ușa de la odaia mea etc.

Mi-am lipit țeava pistolului de tâmplă și, cu degetul tremurând, am căutat trăgaciul. Chiar atunci, din apartamentul de jos răsunară niște sunete pe care le cunoșteam prea bine. Începu să cânte o orchestră, și din gramofon se auzi un glas de tenor:

Reda-va-mi, oare, Dumnezeu, tot ce-am avut?!

"Aoleu, să știi că-i din *Faust!*" Îmi trecu prin minte. "Nici că se putea potrivi mai bine. Totuși să mai aștept un pic aria lui Mefisto. Doar e pentru ultima oară în viața mea. N-am s-o mai aud niciodată."

Orchestra când se pierdea cu totul, sub dușumea, când se auzea din nou. Tenorul însă țipa din ce în ce mai tare:

Blestemată fie viața, științele și credința!

"Uite acum, uite acum, mă gândeam, dar ce repede poate asta să cânte..."

Tenorul țipă cu deznădejde, apoi bubui din nou orchestra.

Zvâcnind, degetul mi se așeză peste trăgaci, dar în clipa următoare mă asurzi un alt bubuit, inima păru să-mi sară afară din piept, am văzut parcă și flacăra din lampă țâșnind spre tavan și pistolul îmi scăpă din mână.

Bubuitul se repetă. Din coridor, se auzi o voce groasă, de bas:

— Iată-mă-s! Am și sosit!

M-am răsucit spre ușă.

Capitolul 4

Am spadă la șold

La ușă bătea cineva. Tare și cu multă stăruință. Mi-am vârât pistolul în buzunarul de la pantaloni și-am strigat cu voce slabă:

— Intră!

Ușa se dădu în lături și, de groază, am rămas țeapăn pe dușumea. Era el, nu mai încăpea nici o îndoială. Sus de tot, deasupra mea, licări prin penumbră chipul său cu nasul coroiat și cu sprâncenele trase oblic spre tâmpile. Umbrele jucară fără astâmpăr și mi se păru că pe sub bărbia pătrată îi zăresc o țacălie neagră. Bereta îi ședea azvârlită pe o ureche.

Mai pe scurt, în fața mea se afla însuși Mefisto. Abia în clipele următoare mi-am dat seamă că poartă un palton cenușiu, o pereche de galoși lucitori și ține la subțioară o servietă. "Asta nu-i de mirare", îmi trecu prin minte, "doar n-ar putea umbla altfel prin Moscova, acum, în secolul douăzeci".

— Sunt Rudolfi, spuse duhul cel rău, dar nu cu o voce de bas, ci cu una de tenor.

De fapt, nici n-ar fi trebuit să-și spună numele. Îl recunoscusem. Îmi intrase în odaie una din cele mai de seamă personalități ale lumii literare din acea vreme. Anume, Ilia Ivanovici Rudolfi, redactorul și editorul singurei reviste particulare de pe atunci, *Rodina*.

M-am ridicat de jos.

— Nu s-ar putea să aprindem lumina? mă întrebă Rudolfi.

— Din păcate, nu pot s-o fac, i-am răspuns, pentru că mi s-a ars becul, iar altul nu am.

Duhul cel rău, care luase înfățișarea redactorului cu pricina, întreprinse atunci una din scamatoriile sale obișnuite: scoase îndată din servietă un bec electric.

— Purtați totdeauna becuri la dumneavoastră? l-am întrebat cu mirare.

— Nu, făcu duhul cu glas sever, e o simplă coincidență. Chiar acum am cumpărat unul de la magazin.

După ce în odaie se aprinse lumina și Rudolfi își scoase paltonul, am căutat să iau în grabă de pe masă biletul prin care mărturiseam furtul

pistolului. Duhul se prefăcu, indiferent, că n-a observat nimic.

Ne așezarăm. Tăceam amândoi.

— Ai scris un roman? mă întrebă în sfârșit, cu severitate, Rudolphi.

— Cum ați aflat?

— Mi-a spus Likospastov.

— Să vedeți, am început eu (Likospastov era literatul mai în vârstă despre care am pomenit), într-adevăr, eu... totuși... În fine, să știți că-i un roman prost.

— Așa? făcu duhul și mă privi cu atenție.

Abia atunci mi-am dat seama că nu purta barbă. Umbrele îmi jucaseră o festă.

— Arată-mi-l, îmi spuse poruncitor Rudolphi.

— Pentru nimic în lume, i-am răspuns.

— A-ra-tă-mi-l, făcu răspicat Rudolphi.

— N-o să-l aprobe cenzura...

— Arată-mi-l.

— Să știți că-i scris de mână și am un scris foarte urât, litera "o" o scriu ca pe un bețișor, așa că...

Între timp, aproape fără să-mi dau seama, mâinile mele deschiseră, ele singure, sertarul în care se afla romanul buclucaș.

— Eu citesc orice scris ca pe un text tipărit, îmi spuse Rudolphi, la asta m-a obligat meseria... Și puse mâna pe caietele mele.

Se scurse un ceas. Ședeam lângă lampa din colț, pe care pusesem niște apă la încălzit, iar Rudolphi îmi tot citea romanul. Prin minte îmi treceau o mulțime de gânduri. În primul rând, mă gândeam la Rudolphi. Trebuie să spun că era un redactor de înaltă clasă; se considera o cinste și o bucurie să-ți publici o lucrare în revista pe care o conducea. Așa stând lucrurile, trebuia să fiu fericit că venise la mine, fie și sub înfățișarea lui Mefisto. Pe de altă parte însă, romanul putea să nu-i placă, or, așa ceva m-ar fi întristat de-a binelea... În același timp, îmi dădeam seama că o sinucidere întreruptă în punctul ei culminant nu putea să mai aibă loc, și astfel, chiar din ziua următoare, aveam să mă găesc din nou prins în viitoarea necazurilor. Pe lângă aceasta, ar fi trebuit să-i ofer lui Rudolphi un ceai, dar nu-mi rămăsese nici un pic de unt. Capul îmi era vraște de gânduri, la care se mai adăuga și povestea cu pistolul furat fără nici un rost.

Între timp, Rudolphi înghițea o pagină după alta și încercam zadarnic să-mi dau seama ce impresie îi face romanul. Pe chipul lui nu se putea distinge nimic.

Când făcu o pauză, ca să-și șteargă sticlele ochelarilor, am mai adăugat o nerozie la cele spuse până atunci:

— Aș vrea să știu ce anume v-a spus Likospastov despre romanul meu...

— Mi-a spus că romanul nu face nici două parale, rosti Rudolphi cu răceală și întoarse pagina. ("Ca să vezi ce ticălos e Likospastov ăsta! În loc să-și ajute prietenul etc.")

La ora unu noaptea, am băut câte un ceai, iar la ora două Rudolphi sfârși de citit ultima pagină a romanului.

M-am foit pe canapea.

— Așa, spuse Rudolphi.

Tăcurăm.

— Vrei să-l imiți pe Tolstoi? făcu Rudolphi.

M-am supărat.

— Anume pe care din ei? l-am întrebat. Că au fost mai mulți... E vorba de cunoscutul scriitor Alexei Konstantinovici, de Piotr Alexeevici, cel care l-a prins peste hotare pe țareviciul Alexei, de numismatul Ivan Ivanovici, sau de Lev Nicolaevici?

— Unde ți-ai făcut studiile?

Aici trebuia să dezvălui un mic secret. Fapt e că absolvisem la universitate două facultăți, dar n-o spuneam nimănui.

— Am absolvit o școală parohială, i-am răspuns, dregându-mi glasul.

— Serios? făcu Rudolfi, și pe buze i se ivi umbra unui surâs, Apoi mă întrebă:

— De câte ori pe săptămână te bărbierești?

— De șapte ori.

— Iartă-mă pentru indiscreție, continuă Rudolfi, cum faci să ai o asemenea cărare pe cap?

— Mă dau cu briantină. Dar de ce mă întrebați, dacă nu vă e cu supărare?

— Deloc, făcu Rudolfi, întreb și eu așa... pe urmă adăugă: Asta-i foarte interesant. Un om a absolvit o școală parohială, se bărbierește în fiecare zi și zace pe dușumea lângă o lampă de gătit. Ești un om curios!

Pe urmă își schimbă brusc tonul și vorbi cu severitate:

— Romanul dumitale nu va fi aprobat de Glavlit¹ și nu ți-l va publica nimeni. Nu ți-l vor primi nici la *Zori* și nici la *Rassvet*.

— Asta o știu prea bine, i-am răspuns fără a sta pe gânduri.

— Și totuși, acest roman eu ți-l iau, spuse Rudolfi cu un glas tot atât de sever (inima îmi făcu un salt în piept) și am să-ți plătesc pentru el (îmi spuse o sumă derizorie, am uitat cât anume) pe coală de autor. Măine va fi dactilografiat în întregime.

— Are patru sute de pagini! am exclamat cu glas hârâit.

— Îl voi desface în mai multe părți, făcu Rudolfi cu un glas de oțel, și douăsprezece dactilografe de la birou îl vor copia până mâine la ora opt seara. Atunci am încetat să mă împotrivesc. M-am supus lui Rudolfi.

— Dactilografierea va fi trecută în contul dumitale, continuă Rudolfi, în timp ce eu nu mai făceam decât să dau din cap ca o păpușă de lemn, și-ți mai spun ceva: să știi că la pagina unu, șaptezeci și unu și trei sute doi, vor trebui șterse trei cuvinte.

Am aruncat o privire în caiete, și-am văzut că primul cuvânt era "Apocalipsă", al doilea "arhanghelii", iar al treilea "diavolul". Le-am șters, supus, pe toate trei. E drept, aș fi vrut să spun că observațiile cu pricina mi se par cam naive, dar m-am uitat la Rudolfi și-am tăcut mâlc.

— După aceea, continuă el, ai să vii cu mine la Glavlit. Te rog însă foarte mult să nu pronunți acolo nici un cuvânt.

M-am simțit jignit.

— Dacă aveți impresia că aș putea să spun ceva care..., am început să lungesc vorbele, căutând să le dau o alură de demnitate, atunci nu-mi rămâne decât să stau acasă.

Rudolfi nu acordă nici o atenție încercării mele de revoltă. Continuă netulburat:

— Ba n-ai să stai acasă, ci ai să vii cu mine.

— Bine, dar ce-am să fac acolo?

— Ai să stai pe scaun, continuă să comande Rudolfi, și la tot ce ți se va spune ai să răspunzi cu câte un zâmbet politicoș...

— Dar...

— De discutat, am să discut eu! sfârși Rudolfi.

Apoi, îmi ceru o foaie de hârtie curată, scrise pe ea cu creionul ceva care, după câte îmi aduc aminte, părea să cuprindă un număr de paragrafe, o semnă tot el, mă puse și pe mine s-o semnez, pe urmă scoase din buzunar două bancnote nou-nouțe, caietele mele și le vârî în servietă și îndată dispăru, de parcă l-ar fi înghițit pământul.

¹ Direcția generală a publicațiilor literare

N-am mai dormit toată noaptea. Am tot umblat prin odaie, am cercetat bancnotele la lumină. Am băut din ceaiul rece care îmi rămăsese în pahar și mi-am imaginat întruna rafturile librăriilor. O mulțime de oameni intrau acolo și întrebau de numărul respectiv al revistei. Prin case, lumea ședea la lumina lămpilor Și citea revista, unii chiar cu glas tare.

Doamne, ce prostii îmi mai trecură prin minte în noaptea aceea!... Pe atunci însă eram prea tânăr, așa că nu trebuie să mă luați în râs.

Capitolul 5

Întâmplări neobișnuite

De furat, nu-i greu să furi. E mult mai greu să pui la loc ceea ce ți-ai însușit. Având în buzunar browningul, vârat în teaca lui de piele, am ajuns din nou la prietenul meu.

Inima îmi săltă cu putere în piept când, încă de cealaltă parte a ușii, l-am auzit strigând:

— Bine, mamă, am auzit! Dar vreau să știu dacă a mai fost și altcineva.

Îndată răsună înăbușit glasul bătrânei sale mame:

— A mai venit și instalatorul...

— Ce-ați pățit? i-am întrebat calm, dezbrăcându-mă de palton.

Amicul se răsuci spre mine și-mi șopti surescitat la ureche:

— Mi-au umflat pistolul... Chiar astăzi... Nu știu care ticălos...

— Vai-vai-vai! i-am spus.

Bătrâna mamă a amicului se foia prin toată locuința aceea, minusculă cât o cutie de chibrituri, ba, la un moment dat, ieșind în coridor, se lăsă în genunchi pe dușumea să cotrobăiască prin coșurile vechi azvârlite într-un ungher.

— Mamă! Te rog să nu mai faci așa ceva! Ridică-te!

— Chiar astăzi ți l-au furat? l-am întrebat cu bucurie. (Amicul greșise socoteala – de fapt, pistolul îi dispăruse cu o zi înainte, dar lui i se părea că l-a mai văzut o dată, seara, în sertarul mesei.)

— Cine a mai fost pe la voi?

— A mai fost instalatorul, îmi strigă amicul.

— Parfioșa, să știi că omul nu ți-a intrat în birou, spuse cu sfială bătrâna, s-a dus direct la chiuvetă.

— Of, mamă!... Of, mamă!...

— Altcineva n-a mai venit? Ieri nu v-a mai vizitat nimeni?

— Nimeni. N-ai venit decât dumneata, și-atâta tot.

Deodată, amicul își holbă ochii la mine.

— Ia vezi! Știi, pân-aică! i-am spus cu demnitate.

— Aoleu, că sensibili mai sunteți voi, intelectualii! exclamă amicul. Doar nu pot să cred că mi l-ai șterpelit dumneata.

Și, îndată, fugi să vadă la care din robinete umblase instalatorul. Bătrâna lui mamă începu să-l imite pe acesta, ba chiar să-i folosească intonațiile.

— Uite, p-aici a intrat, făcea bătrânica, mi-a spus "bună ziua", și-a pus șapca în cui și s-a dus înspre...

— Pe unde s-a dus?

Bătrâna, imitându-l pe instalator, trecu în bucătărie, amicul meu fugi și el într-acolo, iar eu, făcând mai întâi o mișcare ca și când m-aș fi luat după ei, am intrat pe ușa biroului, am așezat iute browningul în sertarul drept și nu în cel stâng al mesei, după aceea m-am dus și eu în bucătărie.

— Unde îl ții de obicei? l-am întrebat mai târziu, când am revenit în birou.

Amicul meu trase afară sertarul din stânga și-mi arătă locul gol de acolo.

— Nu mai pricep nimic, i-am spus, înălțând din umeri, asta chiar că-i o poveste misterioasă. E clar doar atât: că ți l-au furat.

Amicul se întristă rău de tot.

— Și totuși nu cred că ți l-au furat, i-am spus după o vreme. De vreme ce n-a fost nimeni pe la voi, cine ar fi putut să ți-l fure?

Amicul meu sări de pe scaun și se repezi să cerceteze buzunarele unei mantale vechi, agățate în cuierul din vestibul. Nu găsi nimic nici acolo.

— Se vede totuși că ți l-au furat, am rostit gânditor, trebuie să reclami la miliție.

Amicul meu gemu și spuse ceva nedeslușit.

— Nu cumva l-ai vârat undeva, în altă parte?

— Totdeauna îl pun numai și numai acolo! strigă plin de nervi și, drept dovadă, trase de sertarul din mijloc al mesei. Pe urmă, făcând mărunț din buze, îl trase pe cel din stânga lui, ba chiar își vârî mâna înăuntru, după aceea pe cel de dedesubt și, abia într-un sfârșit, îl trase, blestemând, și pe cel din dreapta.

— Nemaipomenit! hârâi, cu ochii la mine. E nemaipomenit! Mamă! L-am găsit!

În ziua aceea fu teribil de fericit și chiar mă invită la masă.

Lichidând problema pistolului, care mă făcea să mă simt cu conștiința încărcată, am mai întreprins o acțiune, ce-i drept cam riscantă. Într-una din zile, mi-am dat demisia de la *Navigația*.

Începusem să calc pragul unei alte lumi. Îl vizitam pe Rudolphi și întâlneam acolo mulți scriitori, dintre care unii ajunseseră pe atunci la o anumită notorietate. Astăzi, toate acestea aproape că mi s-au șters din memorie, nelăsând altceva decât plictiseală. Au rămas toate într-un trecut uitat. Un singur amănunt cred că nu-l voi putea uita nicicând, și anume felul în care l-am cunoscut pe *Makar Rvațki*, editorul lui Rudolphi.

Aici trebuie să precizez că în ceea ce îl privește pe Rudolphi, omul avea într-adevăr foarte multe calități. Era inteligent, calculat, ba chiar dădea dovadă și de o anumită erudiție. Nu-i lipsea decât un singur lucru: banii. Cu toate acestea, pasiunea îl făcea să editeze cu orice sacrificii o revistă lunară. Cred că altfel n-ar mai fi putut trăi.

Tocmai din această pricină am ajuns într-o zi în fața unei clădiri vechi, ce se găsea pe unul din bulevardele Moscovei. Acolo, după cum mă lămurise însuși Rudolphi, își avea sediul editorul Rvațki. Am rămas surprins, văzând că pe firma de la intrare scria "Birou de ustensile fotografice".

Și mai ciudat mi s-a părut că în interior nu se aflau nici măcar asemenea ustensile, ci doar câteva cupoane de stambă și de postav, învelite în ziare vechi.

În schimb era lume berechet. Cu toții purtau pălării și paltoane și discutau între ei cu aprindere. Am auzit în treacăt două cuvinte: "sârmă" și "borcane", din nou am rămas surprins, dar și pe mine mă întimpinaseră privi mirate. Am spus că am treabă cu Rvațki. Îndată și cu foarte mult respect am fost condus în spatele unui paravan, unde mirarea mi se prefăcu în uimire.

Pe tăblia biroului la care se instalase Rvațki se înălțau nenumărate cutii de sardele, puse unele peste altele.

Or despre Rvațki însuși, îmi plăcu și mai puțin decât sardelele din editura dumisale. Era un om slăbuț, scund și, pentru ochiul meu obișnuit cu bluzele de la *Navigația*, părea îmbrăcat din cale-afară de straniu. Purta redingotă, pantaloni în dungi, gulerul tare de la gât îi era murdar, în jurul acestuia își petrecuse o cravată verde, iar în cravată îi stătea înfipt un ac de aur cu gămălie de rubin.

Pe mine Rvațki mă uimise. Eu însă cu siguranță că l-am speriat sau mai degrabă l-am indispus, aducându-i la cunoștință că am venit să semnez un

contract privitor la publicarea romanului meu în revista pe care o edita. Cu toate acestea, își reveni destul de repede. Luă ambele exemplare ale contractului pe care i-l adusesem, scoase din buzunar un stilou, le semnă pe amândouă aproape fără să le citească, după aceea mi le împinse în față, împreună cu stiloul. Mă și înarmasem cu tocul, când, deodată, privirea îmi căzu peste cutiile cu inscripția "Saratele de Astrahan, calitatea întâi", alături de care era desenat un năvod, precum și un pescar cu pantaloni răsuciți. În clipa următoare, un gând tulbure mi se înfipse în minte.

— Banii o să-mi fie achitați pe loc, așa cum prevede contractul? l-am întrebat pe Rvațki.

Un zâmbet dulce, respectuos îi flutură pe buze.

Își drese glasul și-mi spuse:

— Exact peste două săptămâni. Acum, avem de rezolvat o mică încurcătură.

Am pus jos tocul.

— Sau chiar peste o săptămână, rosti Rvațki în grabă. Dar de ce nu semnați?

— Eu zic să semnăm tot atunci și contractul, i-am spus. Când s-o rezolva încurcătura.

Rvațki clătină din cap și zâmbi cu amărăciune.

— N-aveți încredere în mine?

— S-avem iertare! i-am spus.

— Atunci, pe miercuri! spuse Rvațki. Dacă aveți urgent nevoie de bani...

— Din păcate, nu pot. Și, împingând ușor contractele, mi-am încheiat nasturele de la haină.

— Stați o clipă, nu vă grăbiți! exclamă Rvațki. Și se mai spune că scriitorii nu sunt oameni practici.

În același timp, chipul îi exprima o profundă suferință. Aruncă neliniștit o privire peste umăr, dar tocmai atunci intră în fugă un tânăr și-i întinse un bilet de carton, învelit într-o hârtiuță albă. "Asta-i un bilet cu tichet de loc rezervat", îmi trecu prin minte, "să știi că pleacă undeva..."

Obrajii editorului se colorară iar ochii îi sclipiră veseli, fapt pe care nu-l bănuiam a fi fost cu puțință.

Mai pe scurt, Rvațki îmi înmână atunci suma prevăzută în contract, iar pentru restul banilor îmi oferî câteva polițe. Pentru prima și ultima oară în viață am ținut în mână niște polițe destinate mie anume. (Oamenii lui Rvațki se duseră să caute formularele în timp ce eu, așteptându-i, stam așezat pe niște lăzi care răspândeau un miros iute de piele argăsită.) Eram foarte mândru că am intrat în posesia unor asemenea documente.

Cele petrecute în următoarele două luni îmi scapă și ele din memorie. Îmi amintesc doar că, venind la Rudolphi, i-am imputat cu asprime că mă trimisese la unul ca Rvațki. Aceasta pentru că un editor adevărat – ziceam eu – nu poate să arate cum arăta Rvațki, cu ochii lui tulburi și cu acul cel rubiniu la cravată. Îmi amintesc, de asemenea, că mi-a tresărit inima în piept în clipa când Rudolphi îmi spuse deodată: "Ia arată-mi polițele acelea", dar că mi-am revenit imediat după ce l-am auzit murmurând: "Totul e în ordine." N-am să pot uita nici faptele petrecute câteva săptămâni mai târziu, când am plecat să încasez cea dintâi dintre polițe. De la bun început mi-am dat seama că firma "Birou de ustensile fotografice" dispăruse, fiind înlocuită printr-o altă firmă, pe care sta scris: "Birou de ventuze medicale."

Am intrat acolo și-am spus:

— Vreau să-l văd pe Makar Borisovici Rvațki.

Îmi aduc aminte foarte bine cum mi s-au muiat picioarele când cineva mi-a răspuns că M.B. Rvațki a plecat... peste hotare.

Ah, inima, sârmana mea inimă!... Dar acum toate acestea aparțin

trecutului.

Ca să fiu concis și de data aceasta, mă voi limita să spun că în spatele paravanului de lemn l-am găsit, atunci, pe fratele lui Rvațki. (Rvațki însuși plecase în străinătate doar la zece minute după ce îmi semnase contractul cu pricina – cred că n-ați uitat tichetul acela de călătorie?) Aloizi Rvațki, un om cu totul opus ca înfățișare fratelui său, având o statură athletică și o privire grea, mohorâtă, îmi achită polița fără nici un fel de obiecții. Polița care veni la rând, o lună mai târziu, n-am mai încasat-o acolo, ci, blestemându-mi zilele, la o oarecare instituție de stat unde ajung toate polițele reclamate (părea un birou de notariat sau o bancă, iar plățile se făceau la niște ghișee prevăzute cu plase de sârmă).

Până să ajung a încasa și cea de a treia poliță, m-am deșteptat la minte, astfel că am venit la Rvațki II cu trei săptămâni înainte de termen și i-am spus că am obosit de atâta alergătură.

Morocănosul frate al omului plecat în străinătate își întoarse pentru prima oară ochii la mine și mormăi:

— Vă înțeleg. Dar cine vă obligă să așteptați termenul? Puteți încasa banii și acum, pe loc.

În loc de opt sute de ruble, am primit patru și i-am restituit cu o deosebită ușurare lui Rvațki două hârtii dreptunghiulare.

Ah, Rudolphi, Rudolphi! Îți sunt atât de recunoscător și pentru Makar și pentru Aloizi! Dar să n-o iau prea repede, căci de aci încolo avea să fie și mai rău.

Totuși palton mi-am cumpărat.

În cele din urmă, veni și ziua când, pe un ger de crăpau pietrele, am ajuns din nou în aceeași încăpere. Era spre seară. Un bec de o sută de lumini împrăștiă raze albe, usturătoare. În spatele paravanului de lemn nu se mai afla nimeni din familia Rvațki (oare mai e cazul să spun că și cel de-al doilea frate o luase din loc?). În lumina becului sus-amintit, ședea, îmbrăcat cu paltonul, Rudolphi, iar în fața lui, pe masă, sub masă și pe dușumea se înălțau teancuri de cărțulii cenușiu-albastre. Erau exemplare din ultimul număr, proaspăt apărut, al revistei. O clipă de neuitat! Efuziunea îmi pare acum cu totul ridicolă, atunci însă eram cu mult mai tânăr.

Lui Rudolphi îi sclipeau ochii de bucurie. E cazul să spun că meseria și-o iubea cu pasiune. Era un redactor adevărat.

Mai sunt pe lume unii tinerei, cu care firește că ați dat ochii și la Moscova. Tinereii aceia pot fi văzuți pe la redacțiile revistelor în ziua când apare câte un număr nou, deși nu sunt scriitori. Îi vezi pe la teatre când are loc câte o repetiție generală, deși nu sunt actori. Vin și pe la vernisaje, cu toate că n-au ținut în viața lor o pensulă în mână. Solistelor de operă le zic pe nume și tot astfel, când vine vorba despre acestea, le spun și unor personalități care ocupă diferite posturi de răspundere, deși n-au făcut niciodată cunoștință cu ele. La premierele de la Bolșoi Teatr, făcându-și loc printre rândurile șapte și opt, fac surzători cu mâna cuiva care se află sus la balcon, iar când vin la "Metropol", se așază totdeauna la măsuțele aflate chiar lângă arteziană, în timp ce becurile multicolore le luminează feeric pantalonii evazați.

Unul dintre tinerii amintiți ședea atunci în fața lui Rudolphi.

— Ei, cum ți-a plăcut revista? l-am auzit pe acesta întrebându-l.

— Ilia Ivanăci! exclamă cu patos tânărul, învârtind în mâini o cărțulie albastră, este un număr pe drept cuvânt încântător. Totuși, dați-mi voie să vă spun cu toată sinceritatea că noi, cititorii, nu putem pricepe în ruptul capului cum de-a fost cu puțință, cu gustul pe care vi-l cunoaște toată lumea, să publicați proza lui Maxudov.

"Na-ți-o bună!" m-am gândit, simțind cum îmi fuge sângele din obraz.

Rudolphi îmi făcu cu ochiul și-l întrebă din nou:

— Da' de ce?

— Vai de capul meu! continuă să exclame tânărul. Păi, în primul rând... sper că-mi dați voie să fiu sincer, Ilia Ivanâci?

— Te rog, te rog, făcu Rudolfi, strălucind de bucurie.

— În primul rând, e o lucrare de analfabet... Pot să vă arăt douăzeci de locuri unde autorul face niște greșeli de sintaxă de-a dreptul grosolane.

"Trebuie să recitesc totul. Chiar astăzi", m-am gândit, mai mult mort decât viu.

— Dar stilul!... continuă să peroreze tânărul. Doamne, ce stil infect! Afară de asta, totul e eclectic, totul e pastişă, nimic personal. O filozofie ieftină, superficialitate... Urât, Ilia Ivanâci! Simplist! Afară de asta, îl imită și pe...

— Pe cine? întrebă Rudolfi.

— Pe Avercenko! țipă tânărul, răsucind cărțulia și despicându-i cu degetul paginile lipite, da, pe Avercenko! Stați că vă arăt imediat. Se apucă plin de zel să răsfoiască revista, în timp ce eu, cu gâtul întins ca un gândac, îi urmăream toate mișcările. Nu găsi însă ceea ce căuta.

"Las' că am să găsesc eu acasă", m-am gândit din nou.

— Am să găsesc acasă, promise tânărul, dar să știți că numărul ăsta al revistei l-ați stricat, pe cuvânt vă spun! Nu vedeți, Ilia Ivanâci, că-i un analfabet? Ce-i cu omul ăsta? Unde a învățat carte?

— Zice că a urmat o școală parohială, răspunse Rudolfi și ochii îi sclipiră din nou, de altfel, poți să-l întrebi chiar dumneata. Vă rog, faceți cunoștință.

O pojghiță verde, de mucegai, înflori în obrajii tânărului, iar ochii i se umplură de o cumplită groază.

L-am salutat politicos. Îmi răspunse rânjind, și o adâncă suferință îi schimonosi trăsăturile plăcute ale chipului. Deodată gemu prelung, își scoase grăbit batista din buzunar și abia atunci mi-am dat seama că-i curge sânge pe obraz. Am rămas înmărmurit.

— Ce-i cu dumneata? exclamă Rudolfi.

— A fost un cui, răspunse tânărul.

— Vă zic la revedere, le-am spus, simțindu-mi gura plină cu câlți și încercând să nu mă uit la tânărul de lângă mine.

— Ia-ți revistele.

Am luat cu mine mai multe exemplare de autor, i-am strâns mâna lui Rudolfi, l-am salutat cu plecăciune pe tânărul care nu încetase să-și tamponeze obrazul cu batista, arn scăpat pe jos una din reviste și bastonul, am pornit cu spatele înainte spre ușă, m-am lovit cu cotul de masă, pe urmă am ieșit afară.

Ningea zdravăn, ningea cu fulgi de vată.

Nu mai e cazul să amintesc că am stat toată noaptea cu revista în mâini, recitind romanul pe sărite. Demn de atenție e numai faptul că pe alocuri romanul îmi plăcea teribil de mult, pentru ca îndată după aceea să mi se pară înfiorător de prost. Spre zorii zilei, mă îngrozise de-a binelea.

Evenimentele din ziua următoare mi le amintesc perfect.

Dis-de-dimineață a venit să mă viziteze amicui căruia îi furasem cu atâta abilitate pistolul; i-am dăruit atunci un exemplar al romanului, iar către sfârșitul zilei am plecat la o serată organizată de un grup de scriitori cu prilejul unui eveniment din cele mai deosebite – întoarcerea de peste hotare a celebrului om de litere Izmail Alexandrovici Bondarevski. Solemnitatea era cu atât mai importantă, cu cât tot atunci aveau să i se aducă onorurile și unui alt vestit om de litere, și anume, lui Egor Agapionov, revenit și el în țară după un voiaj în China.

Îmbrăcându-mă și făcând ultimele pregătiri înainte de a pleca la serată, eram pătruns de o profundă agitație. Oricum, era vorba de lumea aceea nouă către care îmi îndreptasem toate speranțele. Lumea aceea avea să-și deschidă

chiar atunci porțile înaintea mea, ba încă dintr-o latură din cele mai demne de respect, căci la serata cu pricina avea să participe floarea literaturii, cei mai de vază reprezentanți ai ei.

Și într-adevăr, venind la adresa indicată, am încercat un sentiment de bucurie înălțătoare.

Primul de care am dat cu ochii acolo a fost tânărul din ziua precedentă, cel ce-și zgâriase urechea într-un cui. L-am recunoscut cu ușurință, deși era înfășurat până peste cap cu bandaje proaspete de tifon.

Îi făcu multă bucurie să mă vadă, și-mi strânse mâna cu o deosebită efuziune, spunându-mi că a stat toată noaptea să-mi citească romanul, ba chiar că acesta începuse să-i placă.

— L-am citit și eu toată noaptea, i-am spus, acum însă nu-mi mai place deloc.

Am discutat cu aprindere de una, de alta, tânărul mi-a adus la cunoștință că la masă avea să se servească nisetru în aspic și, în general, a fost foarte vesel și degajat.

M-am uitat în jurul meu. Lumea cea nouă mă primise în mijlocul ei și această lume pot spune că-mi plăcea nespus de mult. Era un apartament imens, pe masă se înșirau cam douăzeci și cinci de tacâmuri, paharele de cristal își legănau luminile, până și icrele negre aruncau scânteieri, iar castraveciorii tari, proaspeți, nășteau gânduri vesele și totodată năstrușnice despre petreceri la iarbă verde, apoi, nu știu de ce, despre glorie și despre alte chestii dintr-astea. Tot atunci am făcut cunoștință cu un vestit prozator, pe nume Lesosekov, precum și cu Tunski, autor de schițe. Deși mai puține ca de obicei, totuși erau de față și câteva cucoane.

Lui Likospastov nu i-am auzit gura, ceea ce m-a făcut să cred că era, cum s-ar spune, cu un rang mai jos decât ceilalți. Nu-l puteai compara nici măcar cu începătorul Lesosekov cel cu părul bălai, nemaivorbind desigur despre unul ca Agapionov sau ca Izmail Alexandrevici.

Likospastov se strecură până la mine și ne strânserăm mâinile.

— Ce altceva pot să fac decât sa te felicit, îmi spuse cu un oftat de neînțeles. Te felicit din toată inima. Și-ți spun în față: ești un băiat isteț. Mi-aș fi pus capul jos că romanul tău nu va apărea. Că-ți va fi imposibil să-l publici. Nu-mi închipui cum de ai izbutit să-l prelucrezi pe Rudolphi. Dar îți prezic că ai s-ajungi departe. Și când te gândești că oricine te-ar putea lua drept un mieluşel... Bine zice lumea că pisica blândă...

În clipa aceea felicitările lui Likospastov fură întrerupte de țărâitul strident al soneriei de la intrare, iar criticul Konkin, care îndeplinea funcția de gazdă (lucrurile se petreceau în casa lui), strigă: "El e!"

Într-adevăr, sosise Izmail Alexandrovici. În vestibul se auzi un glas răsunător, pe urmă un zgomot de pupături, și în sufragerie intră un cetățean mic de statură, purtând un guler de celuloid și un sacou. Omul părea intimidat, era tăcut și politicos, și învărtea în mâini o caschetă pe care, nu se știe din ce pricină, n-o lăsase în cuier. Cascheta avea borul de catifea, în mijlocul căruia se mai zărea urma rotundă și prăfuită a unei cocarde.

"Nu se poate, e o încurcătură...", îmi trecu prin minte, căci înfățișarea celui care intrase nu se potrivea câtuși de puțin cu hohotele de râs sănătos și cu cuvântul *rasstega*², ce răzbiseră mai adineaori din vestibul.

Am avut dreptate. Căci în urma celui care intrase veni Konkin și aduse după el în sufragerie, ținându-l cu dragoste de talie, pe un vlăjgan înalt și chipeș cu plete cănepii și cu barbă lucioasă și îngrijită, toată numai inele.

Beletristul Fialkov, care era de față și despre care auzisem tot atunci, de la Rudolphi, că se află în plină ascensiune, era îmbrăcat fără cusur (ân general,

² Pateu de pește

toată lumea de acolo era foarte bine îmbrăcată), și totuși, costumul lui Fialkov nici nu suferea comparație cu hainele purtate de Izmail Alexandrovici. Pe silueta lui zveltă, un pic prea plinuță venea ca turnat un costum maro dintr-o stofă de cea mai bună calitate, ieșit, se vede, din atelierul unui croitor parizian de mână întâi. Izmail Alexandrovici strălucea de curățenie. Avea cămașa impecabil scrobită, pantofi de lac în picioare, iar la manșete niște butoni de ametist. Era alb și luminos la chip, proaspăt, jovial și deloc înfumurat. Dezvăluindu-și șiragul sclipitor al dinților, aruncă o privire peste masa pregătită de petrecere și strigă cu glas răsunător:

— Hehei! Mi-ați făcut-o, împielitați ce-mi sunteți!

Izbucniră râsete, aplauze, și din nou răsună zgomot de pupături. Cu câte unii Izmail Alexandrovici dădea mâna, cu alții se săruta cruciș de câteva ori, în fața altora își întorcea obrazul și se ferea cu mâna, de parcă l-ar fi orbit soarele și pufnea cu zgomot.

Pe mine mă luă, de bună seamă, drept altcineva, căci mă sărută de trei ori, făcându-mă să-i simt mireasma fină de coniac, colonie și țigări de foi.

— Dumnealui e Baklajanov! strigă apoi, arătând spre cel care intrase înaintea lui. Vi-l recomand. Este amicul meu Baklajanov!

Baklajanov schiță un zâmbet strâmb, de martir, și, cuprins de sfială în fața unei societăți atât de numeroase, străine lui, își puse cascheta peste o statueta cafenie înfățișând o jună, în mâini cu un bec electric.

— L-am cărăbănit și pe dumnealui cu mine! continuă Izmail Alexandrovici. De ce să stea acasă? Să știți că-i un băiat minunat și-i tobă de carte. Vă pot spune de pe acum că într-un an de zile ăsta ne lasă pe toți cu gura căscată! Da' de ce i-ai pus șapca-n cap, împielitătule? Baklajanov, cu tine vorbesc!

Baklajanov intră în pământ de rușine și, neștiind ce să facă, se repezi să dea mâna cu cei prezenți, dar nu izbuti mare lucru, căci tocmai atunci se iscă vâlmășagul așezării la masă și printre cei adunați se și arată o *kulebiaka*³ bine crescută, cu coaja rumenă, lucioasă.

Chiar de la început petrecerea se desfășură cu multă vioiciune și veselie.

— *Rasstegai* ne-a trebuit adineaori? auzeam glasul lui Izmail Alexandrovici. La ce bun am mai mâncat *rasstegaiul* acela cu tine, Baklajanov?

Clinchetul paharelor de cristal mângâia urechea. Becurile din candelabru păreau că-și sporesc luminile. După al treilea pahar, toate privirile se întoarseră către Izmail Alexandrovici. Izbucniră glasuri rugătoare:

"Vorbiți-ne despre Paris! Despre Paris!..."

— Fie... se dădu bătut Izmail Alexandrovici. Spre exemplu, ne-am dus o dată la o expoziție de automobile. Acolo – vernisaj, totul cum trebuie să fie: un ministru, ziariști, discursuri... Printre ziariști îl văd și pe escrocul acela de Kondiukov... pe Sașka... Ministrul ține o cuvântare... Un speech, acolo, încropit la repezeală. Pe urmă, se-nțelege, șampanie, totul ca de obicei. Deodată, îl văd pe Kondiukov că-și umflă obraji și, nici una, nici două, pac și vomită! De față: cucoane, ministru, iar el ca porcul!... Ce l-o fi apucat atunci, nici azi nu pot pricepe! A ieșit un scandal monstru. Domnul ministru s-a prefăcut desigur că n-a observat nimic. Cum naiba să nu observe?!... Fracul, jobenul, pantalonii de o mie de franci... Toate – harcea-parcea... L-au scos, bineînțeles, de acolo, i-au dat apă să bea, l-au dus cu birja acasă...

— Mai departe, mai departe! strigară cei de la masă.

Între timp, subreta cu șorțulețul alb începuse să servească nisetru în aspic. Clinchetul paharelor răsună mai vioi, mesenii prinseră glas. Eu însă voiam cu ardoare să aflu cât mai multe despre Paris și, prin zgomotul,

³ Un soi de plăcintă cu carne, pește, varză etc.

clinchetele și exclamațiile din jur, încercam din răputeri să fiu atent la vorbele lui Izmail Alexandrovici,

— Baklajanov! De ce nu mănânci?...

— Mai spuneți! Vă rugăm! strigă un tânăr, batând din palme.

— Ce-a mai fost?

— Ce să fie? S-au mai întâlnit o dată escrocii aceia doi, nas în nas, pe Champs-Élysées... Tablou! N-a apucat asta să zică nici pis, că licheaua aceea de Katkin l-a și scuipat drept în bot!...

— Ai-ai-ai!

— Da, domnilor... Ascultă, Baklajanov! Ce dracu-i cu tine? Ai adormit la masă?... Cum vă spuneam, de emoție – că-i un neurastenic, să te ferească Dumnezeu – nu l-a nimerit. Și scuipatul s-a dus drept în pălăria unei cucoane...

— Chiar pe Champs-Élysées?!

— Ei și? Mare lucru! Aia nu-și fac probleme. Numai că pălăria aceea costa trei mii de franci. Și-atunci, o dată văd că se repede un domn și arde-mi-l pe bătăran cu bastonul în cap... A ieșit un scandal monstru!

În colțul încăperii răsună un pocnet, și înaintea mea șampania licări galben în pocalul subțire... Îmi amintesc că s-a băut întâi în sănătatea lui Izmail Alexandrovici.

Pe urmă i-am ascultat din nou impresiile despre Paris.

— Atunci dumnealui îl întrebă foarte calm: "Cât vrei?"; Acela... es-escroc! (Izmail Alexandrovici strânse din ochi de ciudă...)... zice: "Opt mii!"

— Bine, dar celălalt? Celălalt ce ți-a spus? tot întreba cineva, râzând în hohote.

— Bine, dar celălalt? Celălalt ce ți-a spus? tot întreba cineva, râzând în hohote.

— Bine, dar celălalt? Celălalt ce ți-a spus? tot întreba cineva, râzând în hohote.

— Bine, dar celălalt? Celălalt ce ți-a spus? tot întreba cineva, râzând în hohote.

— Bine, dar celălalt? Celălalt ce ți-a spus? tot întreba cineva, râzând în hohote.

— Bine, dar celălalt? Celălalt ce ți-a spus? tot întreba cineva, râzând în hohote.

— Bine, dar celălalt? Celălalt ce ți-a spus? tot întreba cineva, râzând în hohote.

Petrecerea lua proporții. Deasupra mesei se și lăsase în straturi fumul de țigară. Pe sub picioare am simțit ceva moale și lunecos. Aplecându-mă, mi-am dat seama că-i o felie de păstrăv, dar cum de ajunsese acolo habar n-aveam. Hohotele de răs veniră să acopere vorbele lui Izmail Alexandrovici, astfel că, din nefericire, n-am izbutit să ascult continuarea uimitoarelor istorisiri pariziene.

Abia începusem să meditez la ciudățeniile vieții din străinătate, când soneria vesti sosirea lui Egor Agapionov. La ora aceea, oaspeții o cam luaseră razna. Din odaia de alături se auzea un pian, cineva bocănea în surdină un foxtrot și-l vedeam pe tânărul de adineaori cum se sucește într-un loc, ținând de talie pe una dintre cucoane.

Egor Agapionov intră pe ușă voios, cu pasul larg, iar după el veni un chinez, mic, uscățiv, galben la chip, purtând niște ochelari bombați cu rame negre. În urma chinezului veniră o cucoană în rochie crem și un bărbat voinic, bărbos, pe nume Vasili Petrovici.

— Izmaș, ești aici! exclamă Egor și se repezi spre Izmail Alexandrovici.

Acesta se cutremură de un răs fericit și strigă:

— Ha! Egor! și își răsfiră barba peste umărul lui Agapionov. Chinezul surădea cu blândețe tuturor, dar nu scotea nici o vorbă, după cum n-a mai scos nici în continuare.

— Faceți cunoștință cu prietenul meu, chinezul! strigă Egor, după ce sfârși să-l sărute pe Izmail Alexandrovici.

Larma și înghesuiala se întetiră. Îmi amintesc că lumea începuse să

danseze pe covorul din odaie, ceea ce se dovedi cu totul incomod. Ceștile cu cafea se înșirau pe marginea biroului. Vasili Petrovici dădea pe gât unul după altul păhărele de coniac. L-am văzut pe Baklajanov adormit în fotoliu. Fumau toți pe ruptelea. Abia cu mult mai târziu și-au dat seama, rând pe rând, că e timpul să se mai ducă și pe acasă.

Tot atunci am avut o convorbire neașteptată cu Agapionov. Am observat între timp că, imediat după ora două noaptea, Agapionov începu să dea vădite semne de neliniște. Ba chiar s-apucă să și converseze cu câte cineva, dar de fiecare dată, cum am izbutit să observ prin negura fumului de țigară, primi câte un refuz categoric. Ședeam în fotoliul de lângă birou, beam cafea și nu izbuteam să mă dumiresc în nici un chip de ce mi se ofilise dintr-o dată inima și de ce Parisul începuse să mi se pară atât de plicticos, încât îmi pierise orice poftă de a-l mai vizita, vreodată.

Tocmai atunci se aplecă peste mine un chip lătăreț, cu niște ochelari rotunzi pe nas.

— Dumneata ești Maxudov? mă întrebă.

— Eu.

— Am auzit de dumneata, am auzit, spuse Agapionov. Mi te-a descris Rudolphi. Se pare că ai publicat un roman?

— Am publicat.

— Cică-i un roman grozav. Ascultă, Maxudov, îmi șopti deodată făcându-mi cu ochiul, fii atent la personajul de acolo... Îl vezi?

— Acela cu barbă?

— Ăla, ăla. E cumnatu-meu.

— Scriitor și el? l-am întrebat, cercetându-l cu privirea pe Vasili Petrovici care, abordând un surâs neliniștit, sorbea din coniac.

— Ei, aș! E cooperador în satul Tetiuși... continuă să-mi șoptească Agapionov. Maxudov, ascultă-mă: nu pierde ocazia. Pe urmă o să-ți pară rău. Ăsta-i un tip nemaipomenit. Pentru scrierile dumitale i-o adevărată comoară. Într-o singură noapte scoți de la el pe puțin zece nuvele și fiecare face parale. Asta-i un ihtiozaur. Omul cavernelor! Povestește niște istorii colosale! Îți închipui câte i-a fost dat să vadă acolo, la el, la Tetiuși! Pune mâna pe el, că ți-l suflă vreun terchea-berchea și nu-l mai vezi.

Simțind că-i vorba de el, Vasili Petrovici zâmbi și mai neliniștit și mai trase o dușcă.

— Cel mai bun lucru ar fi... Sigur că da! hârâi Agapionov. Vă fac chiar acum cunoștință... Spune-mi, ești burlac? mă întreabă deodată, cu neliniște în glas.

— Burlac..., i-am răspuns, holbându-mă la el.

Chipul lui Agapionov se luminează de bucurie.

— Minunat! Vă fac cunoștință și ia-l să doarmă la dumneata. E o idee! Ai vreo canapea pe acasă? O să doarmă și pe-o canapea, că nu i-o fi nimic, iar peste două zile pleacă.

Luat prin surprindere, am bâiguit doar atât:

— Bine, dar n-am decât o singură canapea...

— E dublă? mă-ntreabă neliniștit Agapionov.

Eu însă îmi mai venisem în fire. Și tocmai la timp, căci Vasili Petrovici se și foi pe scaun, dând vădite semne că ar vrea să mă cunoască, iar Agapionov mă trase, nerăbdător, de braț.

— Iertați-mă, i-am spus, dar nu pot în nici un caz să-l iau la mine. Stau la gazdă, într-o odaie de trecere, iar după un paravan dorm copiii proprietăresei (am vrut să adaug că aceștia sunt bolnavi de scarlatină, pe urmă mi-am zis că ar fi o minciună prea gogonată, totuși am adăugat)... și sunt bolnavi de scarlatină.

— Vasili! exclamă Agapionov. Ai avut vreodată scarlatină?

De câte ori în viață nu mi-a fost dat să aud la adresa mea epitetul "intelectual". Nu zic, poate voi avea mereu această tristă titulatură. Totuși în clipele despre care vorbesc am fost în stare să-mi adun toate forțele de care dispuneam și n-apucă bine Vasili Petrovici să-i răspundă cu un zâmbet rugător "Am fo...", când m-am și auzit spunându-i cu toată tăria lui Agapionov:

- Refuz categoric să-l iau cu mine. Nu pot.
- Totuși... încearcă..., îmi șopti Agapionov. Ia vezi!...
- Nu pot.

Agapionov își puse capul în piept și își mușcă gânditor buzele.

- Bine, dar a venit în vizită la dumneata. Unde a tras?

- Tot la mine a tras, lua-i-ar dracii, făcu Agapionov cu amărăciune.

- Și-atunci...

— Mi-a mai venit și soacra tot astăzi, mă-nțelegi, împreună cu soru-mea, ba mai e și chinezul acela... Dracu' îi aduce pe cumnații ăștia! izbucni deodată. Să fi stat la Tetiuși, acasă la el...

Zicând acestea, Agapionov mă părăsi.

O neliniște tulbure mă cuprinsese fără veste și, neluându-mi rămas-bun de la nimeni, în afară de Konkin, am plecat de la serată.

Capitolul 6

Dezastrul

De bună seamă, capitolul acesta va fi cel mai scurt dintre toate. În zori, am simțit cum mă trece un fior Pe urmă, fiorul s-a repetat. M-am făcut covrig și m-am vârat cu capul în plapumă. Am simțit o ușurare, dar numai pentru câteva clipe. Deodată mi s-a făcut cald.

Pe urmă din nou m-a cuprins frigul, ba chiar cu atâ-ta putere, încât mi-am auzit dinții clănțănind. Aveam la mine un termometru. L-am pus – 38,8. Or, asta însemna că mă îmbolnăvisem de-a binelea.

N-am ațipit decât spre ziuă și-mi amintesc cu totul limpede dimineata aceea. Cum închideam ochii, un chip rotund, cu ochelari, se și apleca peste mine, mormăind: "Ia-l să doarmă la tine", iar eu o țineam una și bună: "Nu, n-am să-l iau." Pe Vasili Petrovici parcă îl vedeam în vis, ori poate că venise într-adevăr la mine în odaie, coșmarul însă consta în faptul că lui își turna pahare întregi de coniac, dar de băut le beam eu. Parisul îmi deveni și el cu totul de nesuferit. Se făcea că mă aflam la Grande-Opéra și cineva îmi tot dădea cu tifla. Aci mă ochește, aci mă lasă în pace. Aci mă lasă și iar mă ochește.

"Vreau să spun adevărul", mormăiam într-un târziu, când, dincolo de storul zdrențuit și murdar, se și așternuse lumina zilei. "Vreau să spun adevărul adevărat. Am văzut aseară o lume nouă, dar lumea aceea mi-e nesuferită. N-am ce căuta acolo. O lume străină. O lume dezgustătoare! Dar despre asta să nu suflați o vorbă. Nimănui. S-st!..."

Buzele mi se uscau cu o repeziciune uimitoare. Din cine știe ce pricină, așezasem alături de mine un număr al revistei în care îmi apăruse romanul, pesemne să-l mai citesc o dată. Dar n-am mai citit nimic. Am vrut să-mi pun din nou termometrul, dar nici pe acela nu mi l-am mai pus. Termometrul se afla chiar lângă mine pe un scaun, eu însă nu știu de ce aveam impresia că-i în altă parte și că trebuia să mă scol, să-l caut. Pe urmă mi-am pierdut cunoștința. De chipul colegului meu de la *Navigația* îmi mai aduc aminte, cât despre figura doctorului, aceasta mi s-a șters cu totul din memorie. Într-un cuvânt, mă îmbolnăvisem de gripă. Câteva zile am plutit prin apele febrei,

apoi temperatura a început să-mi scadă. N-am mai văzut nici Champs-Élysées lunecându-mi pe dinainte, nici n-a mai stat să scuipe vreun bătăran pe o pălăriuță de damă și nici Parisul nu mi s-a mai arătat, ca până atunci, răspândit pe o sută de poște.

Mi se făcuse foame, și buna mea vecină, nevasta maistrului, mi-a făcut o supă de pasăre. Am sorbit-o dintr-o cană cu mânerul rupt, am tot încercat apoi să-mi citesc propria operă, dar după zece, douăzeci de rânduri mă lăsam păgubaș.

Cam la douăsprezece zile după aceea, m-am văzut însănătoșit pe deplin. Mă intriga doar faptul că Rudolfi nu venise să mă viziteze, deși îi trimisese între timp un bilet.

În cea de-a douăsprezecea zi am plecat de acasă, m-am dus la Biroul de ventuze medicale, dar am văzut la ușa dughenei un lacăt cât toate zilele. Atunci am luat tramvaiul și-am călătorit cu el o bună bucată de vreme, ținându-mă, slăbit, de bară și suflând în geamul înghețat de lângă mine. Am sosit acolo unde locuia Rudolfi. Am sunat la ușă. Nu-mi răspunse nimeni. Am mai sunat o dată. Ieși un bătrânel și mă privi lung și cu multă scârbă.

— E acasă Rudolfi?

Bătrânelul își cercetă vârfurile papucilor și-mi răspunse:

— Nu-i acasă.

La întrebările mele: unde să se fi dus, când se va întoarce acasă precum și la întrebarea de-a dreptul stupidă: de ce-i pus lacătul la ușa "Biroului", bătrânelul se cam codi să-mi răspundă, pe urmă țină să afle ce vânt mă aduce pe acolo. I-am explicat totul, ba chiar i-am vorbit și despre roman. Atunci, bătrânelul îmi spuse:

— A plecat în America, amu-i o săptămână.

Puteți să mă omorâți dacă știu unde o fi dispărut atunci Rudolfi și de ce anume.

Ce se făcuse cu revista, ce anume se întâmplase cu "Biroul", despre ce fel de Americă era vorba, în ce condiții a plecat Rudolfi, n-am izbutit să aflu nici atunci și de bună seamă nu voi mai afla niciodată. Nici măcar nu știu cine fusese bătrânelul acela.

Slăbit cum eram, după gripă, mi se abătu pentru o clipă, prin creierul nevolnic, până și ideea că poate n-am făcut decât să visez toate câte mi se întâmplaseră. Și pe Rudolfi, și romanul care îmi apăruse, și Champs-Élysées, și pe Vasili Petrovici, și urechea pe care o zdrelise cuiul. Venind însă acasă, am regăsit acolo, cu totul aievea, cele nouă cărțuții albastre. Romanul mi se publicase cu adevărat. Da, da. Iată-l.

Dintre cei care mai figurau în cuprinsul revistei, nu mai cunoșteam pe nici unul, astfel că n-am avut la cine să mă interesez de soarta lui Rudolfi.

Ducându-mă din nou, altă dată, pe la "Birou", am văzut că nu se mai află acolo nici un fel de Birou; locul acestuia fusese luat de o cafenea cu o duzină de măsuțe îmbrăcate în mușama.

Nu, zău, lămuriri-mă și pe mine: unde vor fi pierit toate cele câteva sute de exemplare ale revistei abia apărute?

Printr-o întâmplare mai misterioasă decât cea petrecută cu romanul meu și cu Rudolfi, nici că mi-a fost dat să mai trec vreodată.

Capitolul 7

Lucrul cel mai cuminte într-o împrejurare atât de stranie era să uit, pur și simplu, de cele întâmplate, să nu mai gândesc nici la Rudolfi și nici la dispariția o dată cu el a revistei respective. Chiar așa am și făcut

Totuși asta nu mi-a înlăturat câtuși de puțin aspra necesitate de a-mi duce mai departe zilele. Și atunci mi-am propus să fac un bilanț al celor ce înfăptuisem până la acea întâmplare.

— Așadar, mi-am spus, așezându-mă lângă lampa de gătit, în timp ce afară şuiera viscolul de martie, așadar, până acum mi-a fost dat să trec prin mai multe lumi.

Lumea întâi: laboratorul de la universitate, de unde nu mi-a rămas decât imaginea exhaustorului și a retortelor care fierbeau pe suportii lor înalți de metal. Lumea aceea am părăsit-o când s-a dezlănțuit războiul civil. Nu vom sta să analizăm dacă am procedat în mod ușuratic sau nu. După niște aventuri nemaiauzite (de ce le-oi fi zicând astfel? cine nu a trecut prin asemenea aventuri în timpul unui război civil?), m-am pomenit la gazeta *Navigația*. Ce motive m-au îndemnat la aceasta? S-o spun pe șleau. Pe vremea aceea visam să ajung scriitor. Și totuși ce am făcut? Am plecat și de la *Navigația*. Într-adevăr, din acel moment lumea la care aspirasem și-a deschis larg porțile înaintea mea. Numai că tot de atunci lumea aceea mi-a devenit nesuferită... Când îmi răsare în minte Parisul, mă apucă și acum un fel de tremur de nu mai nimeresc să ies pe ușă. Iar de toate doar Vasili Petrovici e de vină! Să fi stat acasă la el, la Tetiuși! Și-apoi, oricât de talentat ar fi Izmail Alexandrovici, viața la Paris mi se pare de-a dreptul insuportabilă. Să mă fi pomenit, prin urmare, și eu într-un fel de pustiu? Da, da. Întocmai.

Dar cine te roagă, frățioare, să te duci la serate? De vreme ce te-ai apucat să scrii romane, stai acum și scrie, mai scrie unul. Din nefericire n-au mai fost seratele de vină, ci faptul că habar n-aveam cam ce-aș fi putut să tratez într-un alt roman. Ce anume să împărtășesc omenirii? Aici era necazul cel mare.

Pentru că a venit vorba de romanul pe care îl scrisesem, să privim adevărul în față. De fapt, romanul acela nu l-a mai citit nimeni. Nici nu l-ar fi putut citi, pentru că, după toate aparențele, Rudolfi a dispărut înainte de a apuca să difuzeze revista. Cât despre amicul meu căruia i-am dăruit un exemplar, nu l-a citit nici atât. Despre asta să n-aveți nici o îndoială.

Și să vă mai spun ceva: sunt convins că, parcurgând aceste rânduri, mulți vor spune că nu sunt decât un păcătos de intelectual, care, pe deasupra, mai e și neurastenic. Referitor la cea dintâi chestiune, nu ridic obiecții. În legătură cu cea de a doua însă, afirm cu toată certitudinea că n-ar fi decât o eroare grosolană. Nici gând să sufăr de neurastenii. Înainte de a zvârli într-o doară acest cuvânt, persoana în cauză ar trebui să afle cam cum stau lucrurile cu neurastenia și, pe deasupra, să mai asculte și istoriile lui Izmail Alexandrovici. Dar nu despre asta-i vorba. Înainte de toate trebuia să-mi asigur existența zilnică, or, pentru asta aveam nevoie de un câștig.

Ca atare, punând capăt pălăvrăgelilor de care mă ținusem în luna martie, am pornit să-mi caut de lucru. Și atunci viața m-a luat frumușel de guler, aducându-mă, ca pe un fiu rătăcitor, înapoi la *Navigația*. I-am spus secretarului că am izbutit să-mi duc la capăt romanul. Secretarul nici nu s-a sinchisit. Pe scurt, am convenit să-i scriu câte patru reportaje pe lună. Fi-rește, primind pentru aceasta remunerația cuvenită. În felul acesta izbuteam să-mi încropesc totuși o oarecare bază materială. Îmi făcusem planul că după ce aș fi isprăvit să scriu câte unul din reportaje, aveam să continui noaptea, ca și până atunci, lucrul la ceea ce mă interesa de fapt.

Prima parte a planului am îndeplinit-o întocmai. Pe cea de a doua însă am cam dat-o peste cap. Întâi și întâi, mi-am procurat de la mai multe librării scrieri ale unor cunoscuți autori contemporani. Eram dornic să aflu cam despre ce scriu aceștia, cum scriu, în ce anume constă secretul misterioasei lor îndeletniciri.

Pornind prin librării, nu mi-am precupețit resursele: am căutat să

cumpăr tot ce se găsea mai bun pe piață. În primul rând, am pus mâna pe operele lui Izmail Alexandrovici, apoi am găsit o cârtică a lui Agapionov, două romane scrise de Lesosekov, două culegeri de povestiri ale lui Flavian Fialkov precum și multe altele. Întâi de toate, l-am atacat, firește, pe Izmail Alexandrovici. O presimțire neplăcută a pus stăpânire pe mine chiar din clipa când mi-am aruncat ochii peste coperta volumului cu pricina. Volumul se intitula *Crâmpoșii pariziene*. Le-am recunoscut pe toate, de la cel dintâi până la cel din urmă. L-am revăzut și pe blestematul de Kondiukov, căruia îi venise rău la expoziția de automobile, și pe cei doi care se luaseră la bătaie pe Champs-Élysées (pe unul îl chema Pomadkin, pe celălalt Șerstianikov), precum și pe scandalagiul care dăduse cu tifa tocmai la Grande-Opéra. Ce-i drept, Izmail Alexandrovici avea un stil impecabil, astfel că izbuti să-mi întărească pe deplin sentimentul de groază pentru tot ce se afla în legătură cu viața pariziană.

Cât despre Agapionov, acesta făcuse ce făcuse și, în scurtul răstimp de după serată, publicase un volum întreg de povestiri intitulat *Gomoza din Tetiuși*. Am priceput îndată că nu izbutise să-l acieze nicăieri pe Vasili Petrovici, că-l primise să doarmă la el acasă și că astfel fusese nevoit să folosească el însuși istoriile povestite de cumnatul său cel fără adăpost. Totul era limpede în afara cuvântului "gomoza", pe care nu l-am înțeles nici până în ziua de azi.

Romanul lui Lesosekov intitulat *Lebedele* m-am apucat să-l citesc cu multă atenție, de două ori la rând, dar, de fiecare dată, am reluat lectura, pentru că, ajungând pe la pagina patruzeci și cinci, uitam cu totul despre ce a fost vorba la începutul romanului. Faptul îmi dădu de gândit. Pesemne că mintea mi-o cam luase razna, de vreme ce nu mai puteam sau, poate, nici nu învățasem încă să înțeleg niște opere atât de valoroase. Așa fiind, l-am lăsat pe Lesosekov deoparte și am început să-l citesc pe Flavian, ba chiar și pe Likospastov. Răsfoindu-l pe cel din urmă, am dat de o surpriză cu totul neașteptată. Anume, parcurgând paginile uneia dintre povestiri, în care era descris un oarecare gazetar (povestirea se intitula *Chiriaș cu repartiție*), am recunoscut, uimit, arcurile care străpung pânza unei vechi canapele, am revăzut și foaia de sugativă de pe tăblia mesei... Cu alte cuvinte, în acea povestire era descrisă... propria mea persoană!

Pantalonii cei cu genunchii ieșiți în afară, capul vârat între umeri, niște ochi de lup hămesit... Eram eu, fără nici o îndoială! Dar jur pe tot ce am avut mai scump pe lume că descrierea respectivă nu corespundea câtuși de puțin adevărului. Căci în realitate eu nu sunt nici viclean, nici lacom, nici perfid, nici mincinos, nu sunt nici carierist și n-am rostit niciodată bazaconii ca acelea ce mi se atribuiă în povestire! O tristețe de nedescris mă cuprinse la terminarea lecturii și totuși am luat atunci hotărârea fermă să-mi verific pe viitor faptele cu mult mai multă asprime. Pentru această hotărâre sunt și acum cât se poate de recunoscător lui Likospastov.

Dar, la drept vorbind, tristețea și gândurile amare la care ajunsesem, judecându-mi imperfecțiunea sufletească, nici că se puteau măsura cu înspăimântătoarea idee ce mi se născuse tot atunci în minte și anume: că n-am izbutit să învăț nimic din cărțile unor scriitori de înaltă valoare, că n-am descoperit nici o cale nouă pe care s-o urmez, că nu mi-au sclipit înainte nici un fel de lumini. Astfel totul în jur îmi devenise și mai de nesuferit. Un gând negru începu să-mi roadă inima ca un vierme al îndoielii, șoptindu-mi că, de bună seamă, nu voi ajunge niciodată un scriitor adevărat. După aceea, mă arse un gând și mai înfiorător: dar dacă... dar dacă voi izbuti totuși s-o fac, rămânând însă la nivelul unuia ca Likospastov? Dacă aș îndrăzni mai mult? Aș spune: chiar a unuia ca Agapionov? Gomoza! Ce-o fi aceea "gomoza"? Și ce-o fi cu cafrii aceia? Niște absurdități, vă rog să mă

credeți.

Când nu-mi scriam reportajele, stăteam ore întregi pe canapea, citind tot felul de cărți pe care, adunându-se tot mai multe, le așezam una peste alta, în vârful unei etajere șchioape, sau pe masă, sau chiar pe dușumea, într-un ungher al odăii. Cu romanul meu am procedat astfel: cel nouă exemplare ale revistei, precum și toate manuscrisele le-am vârat în sertarul mesei, hotărându-mă să nu mai pun niciodată în viață mâna pe ele.

O dată, mă trezi în toiul nopții șuierul viscolului. Luna martie și-a mai învărtit o vreme vifornițele, deși zilele îi erau numărate. Din nou, ca altădată, m-am trezit cu fața scaldată în lacrimi! Cât de nevolnic eram, vai, cât de nevolnic! Și din nou, mi s-au năzărit oamenii aceia, și orașul cel depărtat, și colțul pianului, și împușcăturile, și o siluetă neagră prăbușită pe zăpadă... Ființele acelea se zămisliseră în visele mele, coborâseră din vis cu toate și nu mai voiau să mă părăsească. Era limpede că n-aș mai fi putut scăpa de prezența lor atât de stăruitoare. Ce-mi rămânea de făcut?

Un timp, m-am mărginit să schimb cu ei doar câte o vorbă, două, și, din această pricină, un exemplar al romanului tot a trebuit să-l scot din sertar. Mai târziu, în câte o seară, a început să mi se pară că peste paginile albe ale revistei răsar niște pete colorate. Privindu-le cu mai multă atenție, mi-am dat seama că, de fapt, alcătuiesc un micuț tablou. Curând m-am convins că nu era un tablou obișnuit, ci unul în relief. Un fel de cutioară, în care printre rândurile tipărite se prefira lumină și se mișcau, aidoma unor mici figurine, personajele descrise în paginile romanului. Ah, cât de captivant mi s-a părut jocul acela și nu o dată am regretat că mi-a murit pisica și că nu mai aveam cui arăta ființele acelea mici din odăița zugrăvită în pagina revistei. Sunt convins că animalul și-ar fi întins îndată lăbuța și ar fi zgâriat nerăbdător pagina tipărită. Îmi închipuiam câtă curiozitate s-ar fi ivit atunci în ochii pisicii, cum ar fi înțepat ghearele ei mici șirul pestriț de litere.

Cu timpul, odaia din carte se umplu de sunete. Auzeam limpede glasul melodios al pianului. E drept, dacă aș fi povestit cuiva treaba aceasta, m-ar fi sfătuit să consult neîntârziat un medic. Mi-ar fi spus că sunetele izvorăsc din încăperile aflate la etajul de jos, ba mi-ar fi precizat și ce anume se cântă acolo. Dar eu tot n-aș fi ținut seama de aceste explicații. Nu, nu! Cineva cânta la pian chiar în odaia mea, pe masă, chiar acolo răsunau în surdină clapele îngălbenite. Ba, mai mult decât atât, la ora când întreaga clădire se cufunda în tăcere, iar de la etajul de jos nu mai răzbea nici un acord muzical, auzisem totuși, izbucnind în răstimpuri, prin urletul viscolului, viersul plin de jale și ură al unei armonici căreia veneau să i se alăture glasuri triste și grave. Se tânguiau, se tânguiau întruna! O, nicidecum nu puteau răsună de la etajul de jos. Căci atunci, cum se făcea că dintr-o dată odăița prindea să pălească, iar peste pagini răsărea imaginea unei nopți de iarnă din preajma Niprului încătușat în sloiuri și se iveau din beznă boturi de cai și figuri de oameni cu căciuli caucaziene? Vedeam săbii ascuțite și auzeam un șuierat înfricoșător, care îmi îngheța inima.

Iată, aleargă un omuleț, abia trăgându-și răsufarea. Îl urmăresc prin rotocoalele fumului de țigară, privesc cu încordare: în urma lui fulgeră scurt o împușcătură; omulețul icnește și cade pe spate ca și când i-ar fi înfipt cineva un pumnal în inimă. Zace nemișcat, iar din capul lui se scurge încet o băltoacă neagră. Secera lunii stă agățată de boltă, în timp ce departe, în zare, clipește șiragul de luminițe triste, sângerii, ale unui cătun.

Aș fi fost în stare să continuu toată viața jocul acela fantastic, să privesc mereu paginile romanului... Ah, de-aș fi putut opri cumva figurinele acelea! Să nu mai piară nicicând dinaintea mea. Nicicând!...

Într-una din nopți, cântând la odăița cea fermecată, m-am hotărât s-o descriu. Cum trebuia să procedez?

Foarte simplu. Să descriu tot ce văd, iar ceea ce nu văd să nu descriu. Iată: se luminează o imagine. Prinde viață. Oare îmi înveșelește inima? Nespus de mult. Prin urmare, încep să scriu: tabloul întâi... Văd că e seară, e aprinsă o lampă cu abajur. Ciucurii abajurului se leagănă. O partitură stă desfăcută pe un pian. Se cântă din *Faust*. Pe urmă pianul tace și se aude stins o chitară. Cine cântă? Iată-l. Intră pe ușă cu chitara în mână. Îl aud cum fredonează încet. Scriu: vine, fredonând un cântec.

O, dar e un joc cu adevărat fermecător! Nu mai ai nevoie de serate, ba chiar și de teatru te poți lipsi cu dragă inimă.

Vreme de trei nopți la rând mi-am tot făcut de lucru, jucându-mă cu cea dintâi imagine, iar la sfârșitul celei de a treia am înțeles că, de fapt, scriu o piesă de teatru.

În aprilie, când în curte s-a topit zăpada, cel dintâi tablou era alcătuit în întregime. Eroii mei prinseseră viață, umblau prin odaie și stăteau de vorbă între ei.

Către sfârșitul lui aprilie sosi și scrisoarea lui Ilcin.

Și acum, când cititorul a aflat întreaga odisee a romanului pe care îl scrisesem, îmi pot continua povestirea, începând cu ziua când l-am întâlnit pe Ilcin.

Capitolul 8

Bidiviul de aur

— Așa este, repetă Ilcin; mijindu-și ochii cu un aer șiret și misterios, să știi că ți-am citit romanul.

Rămăsesem locului, privindu-l ținută, așa cum îmi apărea înainte învăluit în sclipățul tremurător al fulgerelor, pentru ca apoi să se cufunde din nou în beznă. Dincolo de geamuri ploaia se abătea cu furie. Pentru prima oară în viață dădusem ochii cu un cititor.

— Cum ați reușit să vi-l procurați? am izbutit să rostesc într-un târziu, referindu-mă la roman. Pentru că, de fapt... Revista aceea...

— Dumneata îl cunoști pe Grișa Aivazovski?

— Nu.

Ilcin își înălță sprâncenele, Pesemne, răspunsul meu îl uimise.

— Grișa răspunde de partea literară la "Cohorta Amicilor".

— Ce fel de Cohortă e aceea?

Ilcin rămase atât de uimit, încât stătu să aștepte lumina unui fulger, spre a mă cerceta mai cu atenție. Lumina țâșni și se stinse. Ilcin continuă:

— Cohorta este un teatru. N-ai fost niciodată acolo?

— N-am fost încă la nici un teatru. Sunt de curând la Moscova.

Furtuna își mai pierdu din putere, și lumina zilei începu să se reverse din nou. Mi-am dat seama că-i provoc lui Ilcin o veselă uimire.

— Grișa a fost încântat de roman, spuse el cu același inexplicabil aer de mister, ba mi-a dat și mie un exemplar al revistei. E un roman admirabil.

Neștiind cum să mă port în asemenea ocazii, i-am făcut o adâncă plecăciune.

— Și atunci știi ce idee mi-a venit în minte? șopti în grabă Ilcin, iar aerul de mister în care se învăluisese îl făcu să-și mijească ochiul drept. Dumneata trebuie să faci din acest roman o piesă de teatru.

"E glasul destinului!" îmi trecu prin minte. Am spus îndată:

— Știți, am și început s-o scriu.

Ilcin rămase atât de uimit, încât începu să se scarpine cu mâna dreaptă la urechea stângă, iar ochiul și-l miji și mai tare. Cred că în primele clipe nici

nu-i veni să creadă într-o asemenea coincidență. Apoi își reveni. Spuse:

— Formidabil! Formidabil! În cazul acesta trebuie s-o continui neapărat. Să nu te oprești nici o clipă. Pe Mișa Panin îl cunoști?

— Nu-l cunosc.

— Răspunde la noi de partea literară.

— Așa?...

După aceea, îmi spuse că, de vreme ce în revistă nu mi-a apărut decât o treime din roman și deci este cu totul și cu totul necesar să se cunoască și partea care urmează, ar trebui negreșit să-i citesc această parte, după manuscris, atât lui, cât și lui Mișa, ba chiar și Evlampiei Petrovna (căpătase experiența necesară, astfel că nu mă mai întrebă dacă o cunosc, ci-mi explică el însuși că este vorba de o femeie-regizor).

Proiectele lui Ilcin m-au tulburat peste măsură.

El însă îmi șoptea întruna:

— Dumneata vei scrie piesa, iar noi ți-o vom pune în scenă. Mai minunat nici că se poate! Așa-i?

Pieptul îmi tresălta, furtuna de până atunci mă amețise și niște presimțiri nelămurite îmi încleștau inima. Ilcin continuă surescitat:

— Ba, s-ar putea întâmpla să-l convingem și pe bătrân, parcă poți să știi de unde sare iepurele...

Aflând că nici pe bătrân nu-l cunosc, începu chiar să clatine din cap, iar în ochi i se citi exclamația: "Da naiv mai e ăsta!"

— E vorba de Ivan Vasilievici! îmi șopti. De Ivan Vasilievici! Cum? N-ai auzit de dânsul? Nu știi că de atâta vreme conduce Teatrul Independent? Adăugă: Asta-i prea de tot!

Mi se învălmășise totul în minte, mai ales că lumea în care nimerisem îmi crea un sentiment nelămurit, tulburător. Parcă aș mai fi văzut-o cândva, într-un vis de demult, și iată că în sfârșit o vedeam aieva.

Împreună cu Ilcin, am ieșit din odaie și am străbătut un salon cu șemineu. Atât de mult mi-a plăcut salonul acela, încât bucuria m-a amețit ca un abur al vinului. Afară, cerul se înseninase și o rază albă se așternu peste parchet. Pe urmă am zărit în dreptul meu o ușă ciudată, iar Ilcin, simțindu-mi curiozitatea, mă ademeni cu un semn discret și o deschise.

Trecându-i pragul, pașii ni se pierdură într-o tăcere profundă și, tot atunci, ne învălui o beznă de nepătruns. Brațul salvator al celui de lângă mine mă trase după el, pe urmă, printr-o despicătură oblică sclipi o lumină care nu mai era lumina zilei. O abătuse tot el peste noi, desfăcând în față niște draperii grele. Ne pomenirăm într-o sală de spectacole. Nu era mare, să tot fi avut trei sute de locuri. De sus, din candelabru, strecurau o irizare gălbuie numai vreo două becuri, cortina era ridicată, iar scena încremenise în tăcere. Solemnă, misterioasă, era cu desăvârșire pustie. Umbre negre amenințau din unghere, iar în mijloc, azvârlind în jur mici sântei de lumină, se înălțase în salt îndrăzneț un bidiviu de aur.

— Astăzi e *relache*, îmi șopti Ilcin cu solemnitate, ca într-un templu. După aceea m-am pomenit că vine să-mi șoptească la urechea cealaltă: Să știi că tineretul o să-ți aplaude piesa, poți să fii sigur. Să nu te uiți că sala pare mică. În realitate e destul de mare, și-apoi, biletele nu rămân niciodată nevândute. Iar dacă vom izbuti să fim mai încăpățânați decât bătrânul nostru, s-ar putea întâmpla s-o montăm și pe scena cea mare. Ce zici de asta?

"Mă vără în ispită" gândeam, iar imaginea acelui viitor pe care îl întrezărisem îmi încleșta inima în piept, apoi iar o făcea să bată cu putere, "numai că spune cu totul altceva decât trebuie. Pe mine nu mă interesează încasările, nu am în față decât bidiviul acesta de aur și pe bătrânul cel atât de misterios, pe care va trebui să-l înduplec, ba chiar să fiu mai încăpățânat decât el, dacă țin cu tot dinadinsul să-mi văd piesa jucată..."

— Lumea asta va fi a mea... am șoptit fără să-mi dau seama că încep să vorbesc de unul singur.

— Cum?

— Nu, n-am spus nimic...

Pe urmă, mi-am luat rămas-bun de la Ilcin, iar la plecare acesta îmi dădu un bilețel pe care scrisese în fugă:

"Preaonorate, Piotr Petrovici!

Te rog să fii atât de amabil și să-i asiguri neapărat autorului *Zăpezii negre* un loc la *Favoritul*.

Al dumitale, *Ilcin*"

— Asta se numește bilet de favoare, îmi explică Ilcin.

Am părăsit clădirea tulburat, ducând cu mine cel dintâi bilet de favoare din viața mea.

De atunci, viața mi s-a schimbat radical. Mă așezam de dimineață să lucrez la piesă și trebuie să spun că în timpul zilei imaginile acelea nu mi se mai arătau din paginile romanului, iar cutia fermecată luase cu încetul înfățișarea Scenei de studii.

Seara, așteptam cu nerăbdare să văd din nou bidiviul de aur.

N-aș putea spune mare lucru despre calitățile piesei *Favoritul*. De fapt, nici nu mă prea interesa. Totuși spectacolul avea un farmec al lui, inexplicabil. Când în sala cea mică se stingeau cu încetul luminile candelabrului, de undeva de departe, de dincolo de scenă, pornea să răsunе o melodie dulce, iar în cutiuța vrăjită își făceau apariția femeii și bărbați mulți, îmbrăcați cu toții în costume de epocă. Bidiviul de aur sta încremenit într-un colț al scenei, uneori personajele veneau spre el, i se așezau la picioare, alteori, dimpotrivă, rosteau tirade lungi, pătimășe, mângâindu-i coama, iar eu mă simțeam atunci pe deplin fericit.

În schimb, o adâncă amărăciune venea să mă cuprindă când spectacolul lua sfârșit și trebuia să ies din nou în stradă. Aș fi dorit din toată inima să pot și eu îmbrăca un caftan aidoma acelor pe care le purtau actorii, să pot lua parte împreună cu ei la spectacol.

Mi se părea, de pildă, că ar fi fost foarte nimerit să ies deodată de după un practicabil, cu un nas enorm, cârn, de bețiv, lipit între ochi, pe umeri cu un caftan cafeniu, în mână cu un baston și cu o tabacheră, și să spun celor din sală ceva de mare haz, și tocmai asemenea replici hazlii încercam să născocesc, stând ghemuit în mulțimea spectatorilor. Dar veneau alți actori la rampă, rostind câte o replică hazlie, născocită și ea de altcineva, și îndată lumea din sală izbucnea în râs. Niciodată în viață, nici până atunci și nici după aceea, n-am avut parte să gust o asemenea plăcere.

De trei ori am fost în stare să mă duc la "Favoritul", așezându-mă prima dată în rândul 2, a doua oară în rândul 6, iar a treia oară în rândul 11, fapt ce l-a uimit nespus pe Piotr Petrovici, cel veșnic posomorât și deloc vorbăreț, care ședea întruna la ghișeuul său cu inscripția "Administratorul Scenei de studii". Ilcin continua să mă aprovizioneze cu bilețele scrise de mână, astfel că am mai văzut o piesă, ale cărei personaje purtau costume spaniole, iar unul dintre actori interpreta cu atâta haz și cu atâta măiestrie un rol de servitor, încât, de încântare, am simțit cum îmi năpădesc fruntea broboane mici de nădușeală.

Veni, după aceea, luna mai și nu știu cum se făcu, dar într-o seară izbutirăm totuși să ne adunăm tuspătru laolaltă: Evlampia Petrovna, Mișa, Ilcin și cu mine. Ne aflam într-o cămăruță îngustă, tot în clădirea Scenei de studii. Acum însă ferestrele erau date de perete și orașul se făcea auzit prin claxoanele prelungi, ascuțite ale automobilelor.

Evlampia Petrovna s-a dovedit a fi o femeie maiestuoasă, cu un chip și el maiestuos și cu briliante în urechi, iar Mișa mă uimi cu straniul său fel de a râde.

Izbucnea în răs pe neașteptate. Se pornea pe "ah, ah, ah" – și atunci toată lumea amuțea și rămânea în așteptare. Conținând să râdă, se închidea în el, iar chipul îi părea îmbătrânit fără veste.

"Ce ochi îndoliați are băiatul ăsta", îmi ziceam, dându-mi, după nesuferitul meu obicei, frâu liber fanteziei. "Și-a împușcat cândva un prieten în duel, la Piatigorsk⁴, iar acum prietenul vine la el în câte o noapte și, la lumina lunii, îi face la geam semne de mustrare." Mișa mi-a plăcut foarte mult.

Atât Mișa, cât și Ilcin și chiar Evlampia Petrovna dădură dovadă de o răbdare îngerească, lăsându-mă să citesc fără întrerupere încă o treime din roman, cea care urma după fragmentul publicat. Deodată, simțind aspre muștrări de conștiință, m-am oprit și am spus că ceea ce urmează se poate înțelege de la sine. Se făcuse foarte târziu.

Atunci, între cei de față avu loc o discuție atât de enigmatică, încât, deși vorbeau cu toții rusește, n-am izbutit să înțeleg o iotă.

Discutând, Mișa avea obiceiul să umble cu pași mari prin odaie, pentru ca, din când în când, să rămână, brusc, locului.

— Osip Ivanâci? întrebă Ilcin cu glas scăzut, mijindu-și ochii.

— Nu-nu, făcu Mișa și, deodată, izbucni în răs. Pe urmă, își aminti de cel împușcat și îmbătrâni din nou.

— În general, niscaiva ștabi..., reîncepu Ilcin.

— N-aș zice, mormăi Mișa.

După aceea se auzi: "Păi, numai cu de-alde Galin și cu dublurile nu facem mare ispravă..." (Glasul Evlampiei Petrovna)

— Nu vă supărați, făcu Mișa pe un ton tăios și își sublinie cuvintele cu un gest energic, dar eu spun de ani de zile că odată și odată trebuie să ridicăm cu toții această problemă!

— Uiți de Sivțev Vrajek⁵? (Evlampia Petrovna)

— Și-apoi nici India nu știm cum o să reacționeze la trebușoara asta, adăugă Ilcin.

— Dacă i-am pune dintr-o dată pe roata mare, abia se mai auzea Ilcin, șoptind, ce frumos s-ar duce... Cu muzica după ei!

— Nu uita de Sivțev! rosti cu mult tâlc Evlampia Petrovna.

În momentul acela se vede că mi s-a citit pe chip atâta disperare, încât cei ce mă ascultaseră își conțineră discuția încâlcită și mi se adresară cu multă politețe.

— Serghei Leontievici, te rugăm cu toții foarte stăruitor ca piesa să-ți fie gata cel mai târziu în august. Dorim foarte, foarte mult ca la începutul stagiunii să poată fi citită în întregime.

Nu-mi amintesc prea limpede ce s-a mai petrecut după aceea, în mai. Mi s-a șters din minte și toată luna următoare. În schimb, de întâmplările care au avut loc în iulie îmi amintesc foarte bine. Stam gol, înfășurat doar într-un cearșaf, și-mi compuneam piesa. Cu cât înaintam mai mult, cu atât mai greu îmi venea s-o scriu. Vocile din cutioară nu mai veniseră să răsunе de multă vreme, romanul mi se stinsese cu totul, zăcea neînsuflețit și parcă nu mai aveam pentru el nici un pic de dragoste. În fața ochilor mi se legăna acum paralelogramul Scenei de studii. Eroii mei prinseseră aripi, astfel că ea li se potrivea de minune, dar pesemne le plăcu atât de mult să se afle acolo, lângă bidiviul de aur, nemaivoid să plece nicăieri, încât evenimentele din piesă

^{4 1} La Piatigorsk a fost împușcat în 1841, într-un duel, Lermontov

⁵ Stradă din Moscova

prinseră a se înșira unele după altele și părea că nu se vor mai isprăvi niciodată. Pe urmă arșița se potoli, cana de sticlă din care beam apă fiartă se goli cu încetul și doar pe fund mai rămase să plutească o muscă înecată. Se abătură ploile, sosiră zilele lui august și într-una din ele am primit o scrisoare de la Mișa Panin. Mă întreba cum stau cu piesa.

Atunci mi-am luat inima-n dinți și chiar în noaptea aceea am pus capăt desfășurării evenimentelor. Piesa număra treisprezece tablouri.

Capitolul 9

Start!

Când îmi ridicam ochii, zăream deasupra-mi un glob de sticlă mată, plin de lumină. Lateral, într-o vitrină, licărea o uriașă coroană de lauri cu frunze de argint și cu panglici albe, peste care se înșirau cuvintele: "Neprețuitului Teatru Independent din partea avocaților din Moscova". Drept înaintea mea se înșiraseră chipurile zâmbitoare ale actorilor. O bună parte a acestora dispăreau însă, cedând locul altora.

De departe răzbea o liniște deplină, izvorau în răstimpuri niște glasuri melancolice, unite într-o ciudată litanie, pentru ca în cele din urmă să izbucnească vuiete nelămurite ca dintr-o baie de aburi. Acolo, în timp ce eu îmi citeam piesa, se juca spectacolul din seara aceea.

Îmi tamponam neconținut fruntea cu batista și de fiecare dată vedeam înaintea ochilor un om voinic și îndesat, ras proaspăt, cu părul des și negru. Se oprise în pragul ușii și mă privea lung, ca și când ar fi stat să mediteze.

Doar chipul său mi-a rămas în minte. Restul părea că-mi saltă pe dinaintea ochilor, sclipind și luând alte și alte înfățișări. Neschimbată mai rămăsese și coroana de lauri. Mi-o amintesc foarte bine. Așa s-a desfășurat lectura piesei, de data aceasta nu în clădirea Scenei de studii, ci în aceea a Scenei principale.

Plecând noaptea târziu spre casă, mi-am întors privirea să văd unde anume fusesem. Chiar în centrul orașului, acolo unde, în dreptul teatrului, e un magazin alimentar, iar peste drum un altul cu firma "Bandaje și corsete", se înălța o clădire cu totul obișnuită, semănând cu o broască țestoasă, și pe care o luminau felinare mate, de formă cubică.

În ziua următoare, în lumina palidă a amurgului, am revăzut-o pe dinăuntru. Îmi amintesc că pornisem, pășind peste un covor moale, din postav soldătesc, de-a lungul unui zid care părea să fie chiar peretele interior al sălii de spectacol. Pe lângă mine era un du-te-vino neconținut. Începuse noua stagiune.

Am tot mers astfel, călcând peste covorul care îmi înăbușea zgomotul pașilor, până am ajuns într-un cabinet mobilat cu o plăcută eleganță, unde se afla un bărbat în vârstă, având o înfățișare la fel de plăcută, obrajii bărbierii și niște ochi foarte veseli. Era Anton Antonovici Kneajevici, cel care răspundea de achiziționarea pieselor de teatru.

Dincolo de biroul lui Kneajevici am zărit pe perete o poză în culori vii, luminoase... reprezenta, pare-mi-se, o cortină de teatru cu niște ciucuri vișinii, iar îndărătul ei, o grădină veselă, cu frunzișul de un verde palid...

— A, tovarășul Maxudov, exclamă cu bunăvoință Kneajevici, aplecându-și capul pe o parte, de când te așteptăm, de când te tot așteptăm! Ia loc, te rog, ia loc!

Și atunci m-am așezat într-un foarte comod și plăcut fotoliu de piele.

— Ți-am ascultat opera, da, da, ți-am ascultat-o, spuse zâmbind Kneajevici, dar cu totul pe neașteptate făcu un gest care ar fi putut însemna

că-și declină orice răspundere. Este o piesă excelentă! E drept că până acum n-am montat asemenea piese, dar te pomenești că pe asta chiar o montăm, chiar o montăm...

Cu cât mai mult vorbea Kneajevici, cu atât mai multă veselie i se putea citi în pupile.

— ...iar dumneata o să te îmbogățești într-un hal fără hal, continuă Kneajevici, și n-ai să mai umbli de-cât în caleașcă! Da, domnule, în caleașcă!

"Să știi că omul nu-i precum pare", m-am gândit privindu-l, "nu-i deloc precum pare..."

Spre mirarea mea, cu cât mai vesel devenea Kneajevici, cu atât mă simțeam eu mai încordat.

După ce se mai întreținu cu mine, Kneajevici apăsă un buton de sonerie.

— Acum, am să te poftesc la Gavril Stepanovid. Am să i te dau în primire, cum s-ar spune, am să i te dau în primire! Gavril Stepanovici al nostru e un om de aur... Nu-i în stare să omoare o muscă! O muscă!

În cabinet intră un om cu petlițe verzi și spuse:

— Gavriile Stepanovici încă n-a venit la teatru.

— Dacă n-a venit, atunci o să vină, îmi spuse Kneajevici cu aceeași bucurie în glas, peste cel mult o jumătate de oră va fi aici. Până atunci, dumneata fă o plimbare prin teatru, mai uită-te pe colo, pe dincolo, mai distrează-te, bea un ceai la bufet și gustă din sandvișuri, gustă din sandvișuri, fă-i plăcerea asta lui Ermolai Nikolaevici, bufetierul!

Și am plecat să mă plimb prin teatru. Umbrelul domol peste pardoseala învelită în postav îmi făcea o deosebită plăcere; mă încântau și penumbra misterioasă, și liniștea care domnea prin culoare.

Prin penumbra aceea am mai făcut o cunoștință. Un om înalt, slab, cam de o vârstă cu mine, îmi ieși înainte și mi se recomandă.

— Piotr Bombardov.

Bombardov era actor la Teatrul Independent. Îmi spuse că mi-a ascultat și el piesa și că, după părerea lui, este o piesă bună.

Nu știu de ce, dar din prima clipă am simțit că Bombardov îmi poate fi un bun prieten. Îmi făcu impresia unui om foarte inteligent și cu un ascuțit spirit de observație.

— N-ai vrea să ne vizitezi galeria de portrete din foaier? mă întrebă cu politețe Bombardov.

I-am mulțumit pentru invitație și, scurt timp după aceea, am intrat amândoi în uriașul foaier, așternut pe jos cu același postav cenușiu. De-a lungul pereților se zăreau în șiruri suprapuse un mare număr de portrete și fotografii mărite, încadrate de rame ovale, aurite.

Din portretul de lângă noi ne privi un chip de femeie pictat în ulei. Femeia cu niște ochi extatici, coafură înaltă cu breton și rochie foarte decoltată, părea să aibă vreo treizeci de ani.

— Sarah Bernhardt, mă lămurii Bombardov. Alături de celebra actriță se afla imaginea fotografică a unui bărbat cu mustață. E Sevastianov, Andrei Nikolaevici, maestru de lumini al teatrului, spuse el cu politețe în glas.

Pe vecinul lui Sevastianov l-am recunoscut cu ușurință. Era Molière.

După Molière, venea o cucoană, cu o broșă în formă de săgeată. Într-o mână, cu degetul mic cochec depărtat de celelalte, cucoana ținea o batistă împodobită cu dantelă.

— Este Liudmila Silvestrovna Preahina, una din actrițele teatrului nostru, rosti Bombardov, și prin pupile îi trecu o luminiță fugară. Îndată, mă privi cu coada ochiului și nu mai spuse nimic.

— Nu te supăra, cine o mai fi și ăsta? l-am întrebat îndată după aceea, uitându-mă la chipul ce vădea cruzime al unui bărbat cu o cunună de lauri peste cărlionții deși ai părului. Omul purta togă și ținea în mână o liră cu

cinci strune.

— Este împăratul Nero, spuse Bombardov și din nou ochii îi străluciră și se stinseră.

— Dar de ce?...

— Din ordinul lui Ivan Vasilievici, răspunse Bombardov, păstrându-și și acum o totală imobilitate a chipului. Nero a fost cântăreț și artist.

— Da, da.

După Nero veni Griboedov, după Griboedov – Shakespeare cu gulerul lui alb de dantelă iar după acesta un bărbat necunoscut, despre care am aflat că-l cheamă Plisov și că de patruzeci de ani are grijă de mecanismele scenei turnante a teatrului.

Veniră la rând Jivolkini, Goldoni, Beaumarchais, Stasov, Șcepkîn. După aceea, răsări din rama aurie o chivără de ulan pusă pe o sprânceană, dedesubt o figură de aristocrat plin de sine, o mustață cănită, niște epoleți de general de cavalerie, niște revere roșii, o cartușieră metalică.

— Răposatul general-maior Klavdi Alexandrovici Komarovski-Echappard de Bencourt, comandant al regimentului de ulani din garda imperială.

Observându-mi curiozitatea, Bombardov îmi istorisi următoarele:

— Povestea acestui om e cu totul neobișnuită. Venise o dată, pentru vreo două zile, de la Petersburg la Moscova, luase dejunul la Testov, iar către seară nimerise la teatrul nostru. S-a așezat, bineînțeles, în rândul din față, stă și se uită... Nu mai știu ce piesă se juca în seara aceea, însă martorii oculari spun că în timpul unui tablou care înfățișa o pădure, cu generalul s-a petrecut ceva straniu. Era în amurg, la o margine de crâng, ciripeau somnoroase păsările, de departe răsunau clopotele din sat chemând la vecernie... Se uită lumea, și-l vede pe general că-și duce deodată batista la ochi.

După sfârșitul reprezentației, s-a dus în birou la Aristarh Platonovici. Omul de serviciu ne-a povestit că, intrând în cabinet, generalul a rostit de îndată cu o voce surdă care te vâra în sperieți: "Spuneți-mi, ce să fac?!"

Pe urmă, a închis ușa după el și-a stat o mulțime de vorbă cu Aristarh Platonovici...

— Iartă-mă că te-nterup... Cine este Aristarh Platonovici?

Bombardov mă privi lung, apoi își alungă expresia de mirare de pe obraz și-mi explică:

— Teatrul nostru e condus de doi directori: unul este Ivan Vasilievici, celălalt – Aristarh Platonovici. Nu te supăra, dumneata nu ești din Moscova?

— Nu, nu sunt... Continuă, te rog.

— ...au stat acolo de vorbă, dar despre ce anume, n-a mai știut-o nimeni. S-a aflat în schimb că în aceeași noapte generalul a expediat la Petersburg o telegramă care suna cam așa: "Petersburg. Maiestății-Sale. Simțind chemarea de a deveni actor al Teatrului Independent al Maiestății-Voastre, vă cer preasupus să-mi acceptați demisia. Komarovski-Bencourt."

Am scos o exclamație de surpriză și-am întrebat:

— Și atunci?

— A ieșit un compot de toată frumusețea, răspunse Bombardov. Lui Alexandru al III-lea i-au adus telegrama la ora două noaptea. L-au trezit special pentru asta. Împăratul, doar cu lenjurile pe el, cu barba lui aia mare, cu crucea la gât... zice: "Dați-o înapoi! Ce-o mai fi pățit acolo Echappard al meu?" A citit telegrama și-a amuțit. Doar s-a făcut vânăt în obraz, a început să sufle pe nări, pe urmă zice: "Dați-mi un creion!" și chiar acolo pe telegramă a și pus rezoluția: "Să nu-l mai prind la Petersburg. Alexandr." Și s-a culcat la loc.

Cât despre general, dumnealui a venit a doua zi, în haine civile, cu redingotă, direct la repetiție.

Rezoluția a fost acoperită cu lac, iar telegrama a primit-o teatrul în dar,

după revoluție. O poți vedea la muzeul nostru de rarități.

— În ce roluri a jucat generalul? l-am întrebat.

— În roluri de împărați, comandanți de oști și lachei în familii de bogătași, îmi răspunse Bombardov, doar știi că-l jucăm destul de mult pe Ostrovski, și are acolo tot felul de negustori... Pe urmă a jucat multă vreme în *Puterea întunericului*... Manierele noastre, știi și dumneata, cam lasă de dorit. Or, el cunoștea totul la perfecție: cum să ridice unei cucoane batista, cum să toarne vinul în pahar: franțuzește vorbea mai bine decât franțujii... Și mai avea o pasiune: să imite din culise tot soiul de păsări cântătoare. Dacă puneam în scenă o piesă unde acțiunea se petrecea primăvara la țară, se așeza totdeauna pe o scară, printre decoruri, și fluiera ca o privighetoare. Iată ce istorie bizară!

— Ba nu! Nu sunt de acord cu dumneata! am exclamat cu convingere. E atât de plăcut aici, la teatrul dumneavoastră, încât, dacă aș fi fost în locul generalului aceluia, aș fi procedat și eu la fel...

— Karatâghin, Taglioni, continuă să enumere Bombardov, ducându-mă după el de la un portret la altul. Ecaterina a II-a, Caruso, Feofan Prokopovici, Igor Severianin, Battistini, Euripide, Bobâlioava, șefa atelierului croitorie de damă.

În clipa aceea însă, pătrunse în trap pe ușa foaierei unul din cei care purtau petlițe verzi și ne anunță în șoaptă că a sosit Gavril Stepanovici. Bombardov s-a întrerupt îndată, mi-a strâns mâna cu putere și l-am auzit rostind cu glas scăzut niște vorbe enigmatice:

— Fii tare...

Pieri apoi în semiîntuneric.

Iar eu l-am urmat grăbit pe omul cu petlițele, care înainta în buiestru la doi pași în fața mea, arătându-mi din când în când pe unde s-o iau și zâmbindu-mi cu un zâmbet chinuit.

De o parte și de alta a coridorului larg prin care treceam se aprindea la fiecare zece pași, în perete, câte o inscripție cu litere de foc, electrice: "Păstrați liniștea! Aici e repetiție!"

Într-un fotoliu, la capătul aceluia coridor în semicerc, ședea un om cu un pince-nez de aur pe nas, purtând și el o pereche de petlițe verzi. Văzându-mă că sunt adus într-acolo, sări în picioare, urlă în șoaptă un "Să trăiți!" și desfăcu larg o draperie grea pe care se legăna o monogramă, în fir de aur, a teatrului: "T.I.".

Și atunci mi-am dat seama că mă aflu într-un cort. Tavanul era acoperit în întregime cu mătase verde, ale cărei falduri porneau lateral, ca niște raze, din centru, unde răspândea lumină un felinar de cristal. Mobila din jur era căptușită și ea cu mătase. În față, încă o draperie, acoperind o ușă înaltă cu geamuri din sticlă mată. Noul meu însoțitor, cel cu pince-nez-ul, nu se mai apropie de ea, ci făcu doar un gest scurt, care trebuia să însemneze: "bateți la ușă, vă rog!" și îndată pieri din vedere.

Am ciocănit încet în tăblia groasă, am pus mâna pe clanța care înfățișa un cap argintiu de vultur, se auzi șuieratul unui arc pneumatic și ușa îmi făcu loc să intru. Am nimerit cu nasul într-o draperie, m-am încurcat în ea, pe urmă am dat-o la o parte..

Curând nu voi mai fi, voi părăsi această lume! E un lucru hotărât, deși, la drept vorbind, mă înspăimântă... Dar și în clipa când va trebui să mor, îmi voi aduce aminte de cabinetul în care m-a primit Gavril Stepanovici, administratorul teatrului.

Chiar în clipa când am trecut pragul ușii, un uriaș orologiu, aflat într-unul din colțuri, sună molcom și începu să cânte un străvechi menuet.

Mi-au fulgerat în ochi mai multe lumini. O lumină verde, aprinsă pe masa de scris, de fapt pe un birou, mai bine zis pe o construcție din cele mai

complicate, cu zeci de sertare, cu despărțituri verticale pentru scrisori, cu o altă lampă care se înălța pe un picior argintiu, flexibil, cu o brichetă electrică pentru țigările de foi. O altă lumină, roșie, de infern, venind de sub o masă din lemn de palisandru, cu trei aparate telefonice pe tăblia netedă, lucioasă. O lumină minusculă, albă dinspre o măsuță joasă pe care se afla o mașină de scris plată, străină, și un teanc de file albe, cu marginea poleită și cu monograma "T.I." O lumină reflectată, venind din tavan.

Podeaua cabinetului era acoperită și aici, dar nu cu postav soldătesc, ci cu unul verde, precum cel de pe mesele de biliard, peste care se întindea un covor persan, vișiniu, gros de trei degete. În dreptul lui, un divan colosal, cu perne și cu o narghilea alături. Afară, lumina zilei se abătea peste centrul Moscovei, dar aici, în cabinet, prin fereastra acoperită cu trei rânduri de draperii nu pătrundea nici o rază, nici un zgomot. Aici domnea o veșnică noapte pătrunsă de har și înțelepciune și pluteau miresme de piele lăcuită, de țigări fine și de parfum. Aerul încălzit îți mângâia plăcut obrazul, mâinile.

În față, pe unul din pereții îmbrăcați în satin roșu, cu ornamente de aur, se afla un mare portret fotografic, înfățișând un om cu o tunsură artistică, privirea filtrată printre gene, mustața răsucită în sus, și ținând în mână un lornion. Mi-am dat seama că trebuie să fie chipul lui Ivan Vasilievici sau al lui Aristarh Platonovici, dar al cărui anume dintre aceștia doi nu m-am putut dumiri.

Răsucindu-se brusc pe scaunul turnant, se întoarse spre mine un om potrivit de statură, cu un barbișon negru, franțuzesc și cu săgețile mustăților zburând în sus.

— Sunt Maxudov, i-am spus.

— Scuzați-mă, rosti interlocutorul meu cu o voce subțire de tenor și făcu un gest care voia să spună că îndată va sfârși de citit hârtia pe care o ținea în mână și...

... peste câteva clipe sfârși de citit, dădu jos dintr-o mișcare pince-nez-ul prins cu un șnur subțire, negru, își frecă ochii obosiți, pe urmă se întoarse cu spatele la birou și își aținti privirea asupra mea. Nu-mi spuse nimic. Doar mă privi lung și fără jenă drept în lumina ochilor, de parcă m-ar fi studiat, așa cum studiezi un mecanism nou, necunoscut. Nu se feri să arate că mă studiază, ba chiar își miji ochii, căutând să se concentreze. Mi-am mutat privirea în altă parte, dar cu asta n-am rezolvat nimic, ba chiar am început să mă foiesc pe divanul pe care mă așezasem... În cele din urmă, mi-am spus: "Ehe-he..." și, la rândul meu, e drept, făcând un deosebit efort de voință, m-am holbat la cel care ședea în fața mea. Tot atunci, fără să știu de ce anume, am simțit o tulburare nemulțumitoare la adresa lui Kneajevici.

"Aici e vorba de o neînțelegere", m-am gândit, "ori e orb Kneajevici, ori... cică n-ai putea omorî omul acesta nici măcar o muscă... asta n-o mai cred... n-o cred în ruptul capului... Dimpotrivă, are niște ochi mici, de oțel, adânc înfundați în orbite... se citește în ei o voință de fier, un curaj diavolesc, o hotărâre de nestrămutat... și bărbuța asta franțuzească... cum să nu omoare nici măcar o muscă?... Seamănă leit cu eroul acela al lui Dumas... cel care îi conducea pe mușchetari... Cum îl chema, oare?... Am uitat, drăcia dracului!"

Tăcerea nu se mai putea prelungi și Gavril Stepanovici fu cel care o întrerupse. Schiță pe neașteptate un zâmbet ștrengăresc și mă pocni ușor peste genunchi.

— Care va să zică, ai venit să semnăm un mic contract? îmi spuse.

O voltă pe scaun, o altă voltă înapoi și în mâinile lui Gavril Stepanovici apărură contractul cu pricina.

— Numai că nu știu cum o să-l semnăm fără aprobarea lui Ivan Vasilievici? Și, în clipa urătoare, Gavril Stepanovici aruncă o privire involuntară spre portretul din perete.

"Aha! Slavă Domnului... Acum știu cine e", îmi trecu prin minte, "este Ivan Vasilievici."

— Să nu iasă vreo încurcătură, continuă Gavril Stepanovici. Totuși, s-o facem, așa, ca pentru dumneata! Și îmi zâmbi cu multă bunăvoință.

Chiar atunci, ușa se deschise fără zgomot, draperia se dădu la o parte și în odaie intră o doamnă cu un chip voluntar și oacheș, de meridională. Îmi aruncă o privire scurtă, iar eu i-am făcut o plecăciune, declinându-mi numele: "Maxudov"...

Doamna îmi strânse mâna ca putere, bărbătește, și-mi spuse la rândul ei:

— Avgusta Menajraki.

Pe urmă se așeză pe un scăunel, scoase din buzunarul jerseului verde cu care era îmbrăcată un ȱigaret de aur, aprinse o țigară și începu să bată fără zgomot la mașina de scris dinaintea ei.

Am citit contractul, dar, ca să fiu sincer, n-am priceput nimic de acolo, și nici măcar n-am încercat să pricep.

Aș fi vrut să le spun celor de la teatru: "Puteți să-mi jucați piesa. Mie nu-mi trebuie nimic, decât să-mi dați voie ca în fiecare zi, timp de două ore, să pot sta culcat pe divanul acesta, să trag în piept mireasma dulce a fumului de țigară și să visez!"

Din fericire, nu le-am spus nimic.

Îmi aduc aminte, doar, că în textul contractului se întâlneau la tot pasul expresii ca: "în cazul când" și "având în vedere" și că fiecare punct al său începea cu cuvintele: "Autorul nu are dreptul."

Autorul nu avea dreptul să-și încredințeze piesa nici unui alt teatru din Moscova.

Autorul nu avea dreptul să-și încredințeze piesa nici unui teatru din orașul Leningrad.

Autorul nu avea dreptul să-și încredințeze piesa nici unui teatru din nici un oraș al R.S.F.S.R.

Autorul nu avea dreptul să-și încredințeze piesa nici unui teatru din nici un oraș al R.S.S. Ucraineană.

Autorul nu avea dreptul să-și tipărească piesa.

Autorul nu avea dreptul să pretindă ceva de la teatru, dar ce anume, am uitat (punctul 21).

Autorul nu avea dreptul să protesteze împotriva unor lucruri, dar împotriva cărora anume, am uitat de asemenea.

Un singur punct venea, totuși, să întrerupă monotonia aceluia document. Era punctul 57. Acesta începea cu cuvintele: "Autorul se obligă." în conformitate cu cele prevăzute acolo, autorul își lua obligația "de a efectua în mod necondiționat și de urgentă schimbări, rectificări, adăugiri sau prescurtări în textul piesei sale, în cazul când direcțiunea sau unele comisii, sau instituții, sau organizații, sau corporații, sau persoane investite cu drepturi în acest sens i le vor cere, fără ca el să pretindă pentru ele nici un alt fel de retribuție în afara celei indicate la punctul 15".

Îndreptându-mi atenția către punctul cu pricina, am constatat că acolo, după cuvântul "retribuție" venea un loc cu desăvârșire gol.

Locul acela l-am însemnat, întrebător, cu unghia.

— Ce retribuție ai socoti acceptabilă pentru dumneata? mă întrebă Gavril Stepanovici, fără să-și ia ochii de la mine.

— Anton Antonovid Kneajevici, i-am răspuns, m-a încredințat că mi se vor plăti două mii de ruble...

Interlocutorul meu își înclină cu respect fruntea.

— M-da, spuse, tăcu o vreme, apoi adăugă: of, banii, banii! Câte rele aduc ei în lume! Nu ne gândim decât la bani, dar la suflet se va gândi oare cineva?

Până atunci, ducându-mi trudnic viața de azi pe mâine, mă

dezobișnuisem într-atâta de asemenea cugetări, încât, sincer să fiu, am rămas oarecum descumpănit... Mi-am spus: "Cine știe, poate Kneajevici are dreptate?... De fapt, m-am închistat prea mult și-am devenit bănuitor..." Ca să respect regulile de politețe, am scos un oftat adânc, interlocutorul mi-a răspuns și el cu unul, apoi, deodată, îmi făcu ștrengărește cu ochiul și-mi șopti pe un ton intim:

— Patru sute de rublișoare? Bine? Numai pentru dumneata? Bine?

Drept să spun, m-am întristat pe loc. Se întâmplase ca tocmai atunci să n-am o para chioară și-mi pusesem mari speranțe în cele două mii de ruble.

— Poate că s-ar putea o mie opt sute? l-am întrebat. Kneajevici mi-a spus că...

— Uite-l cum caută popularitate, rosti cu amărăciune Gavril Stepanovici.

Tocmai atunci bătu cineva la ușă. Intră un om cu petlițe verzi, ținând în mâini o tavă acoperită cu un șervet alb ca zăpada. Pe tavă se afla un ibric de cafea din argint masiv, unul de lapte, două câni de porțelan portocalii pe din afară și aurii pe dinăuntru, două sandvișuri cu icre negre, două felii roze, străvezii, de batog, două cu roastbeaf rece.

— I-ai dus plicul lui Ivan Vasilievici? îl întreabă Avgusta Menajraki pe cel care intrase.

Omul se schimbă la față, și tava i se aplecă într-o parte.

— Avgusta Avdeevna, eu am dat fuga la bufet, așa că Ignutov a fugit să ducă plicul.

— Eu ți-am dat dispoziție dumitale să-l duci, nicidecum lui Ignutov, spuse Menajraki, nu-i treaba lui Ignutov să ducă plicuri lui Ivan Vasilievici. Ignutov e un tont, poate să facă vreo boacăna, să trântască vreo prostie... Vrei ca Ivan Vasilievici să facă temperatură?

— Vrea să-l ucidă, spuse rece Gavril Stepanovici.

Omul cu tava gemu în surdină și scăpă jos o linguriță.

— Unde era Pakin în timp ce dumneata îți pierdeai vremea la bufet? întreabă Avgusta Avdeevna.

— Pakin dăduse fuga să aducă o mașină, caută s-o lămurească cel întrebat, iar eu am fugit la bufet și i-am spus lui Ignutov: "Dă o fugă până la Ivan Ivanovici."

— Dar Bobkov?

— Bobkov fugise după bilete.

— Pune aici! făcu Avgusta Avdeevna, apăsă pe un buton și din perete țâșni în afară tăblia unei măsuțe.

Omul cu petlițe se înveli, lăsă tava, dădu draperia la o parte cu spatele, deschise ușa cu piciorul și dispăru.

— Gândește-te la sufletul dumitale, Kliukvin, la sufletul dumitale! strigă în urma lui Gavril Stepanovici, apoi, întorcându-se spre mine, îmi spuse pe un ton intim:

— Patru sute douăzeci și cinci? Bine?

Avgusta Avdeevna mușcă dintr-un sandviș și începu să bată încet la mașină cu un singur deget.

— Poate o mie trei sute? E un lucru penibil, vă rog să credeți, dar acum stau cam prost cu banii și trebuie neapărat să-mi plătesc croitorul...

— Ți-a cusut chiar hainele astea? mă întreabă Gavril Stepanovici, arătând spre pantalonii pe care îi purtam.

— Da.

— Prost ți le-a cusut, nemernicul, observă Gavril Stepanovici, să-l dai pe ușă afară!

— Da, dar vedeți că...

— Să știi că nouă nu ni s-a mai întâmplat, spuse după o clipă de ezitare Gavril Stepanovici, nu ni s-a mai întâmplat niciodată să dăm bani autorilor la

încheierea contractului, totuși fiind vorba de dumneata... Îți dăm patru sute douăzeci și cinci!

— O mie două sute, am ripostat înviorându-mă, altminteri nu mă pot descurca... sunt foarte strâmtorat...

— La curse n-ai încercat să joci? mă întrebă Gavril Stepanovici.

— Nu, i-am răspuns cu părere de rău.

— Un actor de-al nostru a avut și el niște încurcături, s-a dus la curse și, închipuie-ți, a câștigat o mie jumătate. Nouă însă n-are nici un rost să ne ceri. Prietenește îți spun: ai bani prea mulți, te irosești cu ei cu tot! Of, ce ți-e și cu banii ăștia! Cine i-o fi născocit? Uite, eu n-am bani și mă simt atât de liniștit, atât de bine!... Și Gavril Stepanovici își întoarse pe dos unui din buzunare în care, într-adevăr, nu era nici o lețcaie, ci doar o legătură de chei prinse de un lănțșor.

— O mie, i-am spus.

— Ah, ducă-se tot pe apa sâmbetei! exclamă cu vioiciune Gavril Stepanovici. Să mă tragă și-n țepă, totuși eu îți dau cinci sute de ruble. Semnează aici!

Am semnat contractul, iar Gavril Stepanovici mă lămuri că acești bani constituie un avans pe care eu mă oblig să-l restitui chiar din onorariul primelor spectacole ce vor avea loc. Ne înțelesesem că astăzi voi avea de primit șaptezeci și cinci de ruble, după două zile o sută de ruble, pe urmă, sâmbătă, încă o sută, iar restul pe data de paisprezece.

Doamne! Cât de prozaică și tristă mi s-a părut strada după ce am părăsit cabinetul. Ploua mărunț, o căruță cu lemne se înțepenise într-o poartă, vizitiul răcnea la cal cu glas înspăimântător, lumea trecea posomorâtă din cauza ploii. Am luat-o la picior spre casă, încercând să nu bag în seamă imaginile acelei triste proze cotidiene. Contractul cel îndelung dorit mi se afla în dreptul inimii.

Sus, în odăiță, l-am găsit pe amicul meu (vezi în-tâmplarea cu pistolul).

Cu mâinile ude mi-am scos din sân contractul și-am exclamat:

— Citește-l!

Amicul meu citi contractul și, spre marea mea surprindere, am observat că se bosumflă:

— Ce-i cu fițuica asta? Ce-ai făcut, deșteptule? mă întrebă.

— Dumneata nu te pricepi în probleme de teatru, așa că poți să-ți vezi de treabă! m-am oțărât și eu.

— Ce înseamnă asta: "se obligă", "se obligă"? Ei nu-și iau, oare, nici o obligație? mormăi amicul meu.

Am început să-i povestesc cu pasiune cum arată galeria de portrete, ce om inimos e Gavril Stepanovici, am amintit de Sarah Bernhardt și de generalul Komarovski. Am vrut nespun de mult să-i redau întocmai cum sună menuetul din vechiul orologiu, cum aburește în căni de porțelan cafeaua, cât de stins, cât de fermecător șușotesc pașii peste postavul sur din culoarele teatrului, dar orologiu nu suna decât în mintea mea; văzusem, într-adevăr, și țigaretul de aur și vâpaia de iad din șemineul electric și chiar și pe împăratul Nero, dar de redat, n-am izbutit să redau nimic.

— Se vede că Nero e cel care le alcătuiește contractele, glumi stupid amicul meu.

— Ia lasă-mă în pace! am exclamat și i-am smuls contractul.

Căzuserăm de acord să luăm o gustare și l-am trimis pe fratele Dusiei la băcănie.

Afară, ploaia mărunță de toamnă se cernea întruna. Ce șuncă am avut la masă, ce unt! Clipe de adevărată fericire.

Clima din Moscova e cunoscută prin capriciile sale. Nu trecură decât două zile și veni o caldă zi de vară. Iar eu mă îndreptam grăbit spre Teatrul

Independent. Cu un sentiment dulce în inimă, savurând dinainte plăcerea de a încasa o sută de ruble, m-am apropiat de teatru, când, lângă ușile din mijloc, am zărit un afiș modest:

Am citit:

Repertoriul din stagiunea curentă:

Eschil – "Agamemnon"

Sofocle – "Filoctet"

Lope de Vega – "Mrejele Fenisei"

Shakespeare – "Regele Lear"

Schiller – "Fecioara din Orleans"

Ostrovski – "Săracii cu duhul"

Maxudov – "Zăpada neagră".

Am rămas pe trotuar cu gura căscată și mă mir cum de nu mi-au șterpelit atunci portofelul din buzunar. Lumea mă îmbrâncea, îmi adresa cuvinte nu prea plăcute la auz, dar eu continuam să stau țeapăn, contemplând afișul. Pe urmă, m-am tras binișor la o parte, ca să-mi dau seama ce impresie le face afișul celor are se perindă pe dinaintea lui.

Am înțeles că nu le face nici un fel de impresie. Dacă n-aș ține seama de cei trei sau patru trecători care au aruncat asupra lui câte o privire fugară, aș putea spune că n-a mai stat să-l citească nimeni.

Totuși, nu trecură nici cinci minute și pentru îndelungata mea așteptare de până atunci am fost răsplătit cum nici nu visam. Prin șuvoiul celor ce veneau spre teatru am deslușit limpede figura lui Egor Agapionov. Se apropia de intrarea principală cu o întreagă suită în urma lui. L-am văzut acolo și pe Likospastov, cu nelipsita lui pipă în colțul gurii, și pe necunoscutul cel cu chipul dolofan și atrăgător. Ultimul, șontăcăia un cafru, îmbrăcat într-un pardesiu extravagant de culoarea gălbenușului de ou și, nu știu din care motiv, cu capul descoperit. M-am vârat mai adânc într-o nișă în care se afla o statuie cu ochii orbi și am stat să-i privesc pe cei ce se apropiaseră.

Grupul ajunsese în dreptul afișului și se opri. Nu știu cum aș putea descrie reacția lui Likospastov. Fu primul care își încetini pașii și îl citi. Zâmbetul încă îi mai flutura pe buze, mai rostea încă ultimele cuvinte, ale nu știu cărei anecdote. Iată-l ajuns la "Mrejele Fenisei"... Deodată păli și păru că îmbătrânește. Chipul îi exprimă un autentic sentiment de groază.

Citi și Agapionov și spuse: "Hm..."

Necunoscutul cel gras citi și pleoapele începură să i se zbată. "Încearcă să-și amintească cu ce prilej mi-a mai auzit numele...", mi-am zis.

Cafrul întrebă în englezește ce anume zăriseră însoțitorii săi... Agapionov spuse: "Afiș, afiș", și începu să schițeze în aer un patrulater. Cafrul scutură din cap, neînțelegând nimic.

Lumea venea puhoi, acoperind cu totul capetele interlocutorilor, și dându-le apoi iar la iveală. Vorbele lor îmi ajungeau la urechi și se pierdeau iar, înghițite de freamătul străzii.

Likospastov se întoarse către Agapionov și-i spuse:

— Își dai seama, Egor Nilâci? E de neimaginat! Aruncă o privire jalnică împrejur. Să fi înnebunit cu toții?...

Vântul luă cu el sfârșitul frazei.

Auzeam frânturi din basul lui Agapionov și din tenorul pricăjit al lui Likospastov.

— ...Cine a mai auzit de ăsta?... Firește că eu l-am descoperit... Acela, domnule, chiar acela... Bâr... bâr... bâr... Un tip, să dai și să fugi...

Am ieșit din nișa unde mă adăpostisem și am luat-o direct spre cei care citeau afișul.

Likospastov mă zări cel dintâi și am rămas uimit de schimbarea pe care i-am citit-o în ochi. Erau ochii lui, ai lui Likospastov, totuși ceva nou și străin se ivi în ei și păru că între noi amândoi s-a căscat brusc o prăpastie...

— Halal, băiete! exclamă Likospastov. Halal să-ți fie! Felicitări și n-am cuvinte! Eschil, Sofocle și tu! Nu știu cum ai făcut-o, cum ai dres-o, dar e o chestie genială! De-acum încolo, s-a zis, n-o să-ți mai recunoști prietenii! Te cred, parcă noi, de-alde ăștia, ne putem pune cu *șecspirii!*

— Ia, n-o mai face pe prostul, i-am răspuns cu sfială.

— Poftim, mi-ai și pus pumnul în gură! Vezi cum ești? Să știi însă că eu nu-ți port pică. Haide, bătrâne, vino să te pup! Și îndată am simțit înțepându-mă peria scurtă, parcă de sârmă, a bărbii lui Likospastov.

— Faceți cunoștință! Și am făcut cunoștință cu grasul care nu-și mai lua ochii de la mine. Îmi spuse: "Krupp".

Am făcut cunoștință și cu cafrul care pronunță o frază foarte lungă într-o englezească stricată. Deoarece n-am înțeles nimic din acea frază nu i-am răspuns nimic.

— Desigur, au s-o joace pe Scena de studii, caută să mă tragă de limbă Likospastov.

— Nu știu, i-am răspuns, se zice că pe scena principală.

Likospastov păli din nou și se uită pierdut în cerul senin.

— Ce pot să-ți spun, rosti cu un glas răgușit, dă Doamne! La mai mare! Poate că aici o să ai succes. Nu ți-a mers cu romanul, poate c-o să-ți meargă cu piesa. Numai să nu ți se urce la cap. Ține minte: nu poate fi nimic mai rău decât să-ți uiți prietenii.

Krupp mă privea lung și, nu știu din ce cauză, devenea tot mai gânditor; mi-am dat seama că-mi studiază cu atenție mai ales frizura și nasul.

Trebuia să ne despărțim. Fu un moment penibil. Strângându-mi mâna, Egor mă întrebă dacă i-am citit cartea. Am simțit că îngheț de spaimă și i-am spus că n-am citit-o. De data aceasta, păli Egor.

— Crezi că mai stă să citească? se auzi glasul lui Likospastov, parcă mai are timp și pentru literatura contemporană?... Haide, haide, glumesc...

— Eu te rog s-o citești, îmi spuse Egor cu mult tâlc, să știi că-i o cârtică foarte bună.

Am urcat scara spre mezanin. Fereastra care da în stradă era deschisă și un om cu petlițe verzi ștergea de zor geamurile cu o cârpă.

Dincolo de ferestre lunecară capetele literaților și se auzi glasul lui Likospastov:

— Te zbați... te zbați ca peștele pe uscat... cred și eu că-ți pare rău!

Afișul îmi învălmășea totul în minte și nu-mi dădeam seama decât de un singur lucru: că, la drept vorbind, piesa mea e foarte proastă și că ar trebui să întreprind ceva, dar ce anume, habar n-aveam.

... Dar iată că în capul scării îmi ieși în întâmpinare un ins blond, spătos, cu un chip energetic și cu ochii pătrunși de neliniște. Blondul ținea în mâini o servietă umflată.

— Tovarășul Maxudov? mă întrebă.

— Da, eu sunt...

— Te caut prin tot teatrul, făcu cetățeanul, dă-mi voie să mă prezint: Foma Strij. Să știi că totul este în ordine. Fii liniștit și fără grijă: piesa dumitale e în mâini bune. Contractul l-ai semnat?

— Da.

— Acum ești al nostru, continuă Strij cu hotărâre și ochii îi străluciră. Dumneata ar trebui să închei cu noi un contract pentru tot ce vei scrie de aci încolo! Pe întreaga viață! Totul să ne parvină nouă. Dacă vrei, o facem pe loc, că nu-i mare lucru. Cât ai scuipe o dată! Și Strij scuipă într-o scuipătoare. Să știi că piesa ți-o montez eu. În două luni o punem pe roate. La cinșpe

decembrie vom avea repetiție generală. Schiller n-o să ne țină în loc. Cu Schiller merge repede...

— Iartă-mă, i-am spus cu sfială, după câte știu, o va monta Evlampia Petrovna...

Strij se schimbă la față.

— Care Evlampia Petrovna? mă întrebă sever. Nici un fel de Evlampia. Vocea îi deveni de metal. Evlampia n-are cu asta nici o legătură, ea va monta cu Ilcin *În foișorul din curte*. Eu am aprobat fermă a lui Ivan Vasilievici. Iar dacă a început să mă sape cineva, să știi că trimit scrisoare în India! Ba o dau și recomandată, dacă pe așa-i vorba, strigă amenințător, pătruns fără veste de neliniște. Dă-ncoace un exemplar, îmi ordonă, întinzând mâna.

I-am explicat că piesa încă nu-i transcrisă.

— Unde le-o fi capul? exclamă Strij privind mânios peste umăr. Dumneata ai fost la etuvă, la Polixena Toropețkaia?

N-am înțeles nimic și doar mi-am căscat ochii la Strij.

— N-ai fost? Astăzi ea e liberă. Chiar mâine să-ți iei un exemplar, să te duci la ea și să acționezi în numele meu! Cu mult curaj!

În clipa aceea, un ins foarte politicos, suav, cu limbaj graseiat, apărui în dreptul lui și-i spuse cu delicatețe, dar foarte hotărât:

— Foma Sergheevici, poftiți în sala de repetiții. Începem.

Foma își vârî îndată servieta la subsuoară și se depărtă, strigându-mi la plecare:

— Chiar mâine te înființezi la etuvă! Auzi? În numele meu!

Am rămas locului și am stat multă vreme astfel, în nemișcare.

Capitolul 10

Scene din etuvă

Ideea! În sfârșit mi-a venit ideea! Piesa mea avea treisprezece tablouri. Stând sus, în odaia mea, îmi pusesem înaintea un cesuleț vechi de argint și-mi citeam mie însumi piesa, cu glas tare, de burtă seamă uimindu-mi peste măsură vecinul de alături. Isprăvind de citit câte un capitol, făceam un semn pe o hârtiuță. Când am ajuns la final, mi-am dat seama că lectura a durat trei ore încheiate. Și tot atunci mi s-a limpezit în minte gândul că la teatru spectacolul mai are și antracte, în timpul cărora lumea se duce la bufet. Adăugând minutele respective, am înțeles că piesa mea nu va putea fi jucată într-o singură seară. Chinurile nocturne provocate de această problemă mă făcure să elimin unul din tablouri. Spectacolul se scurtă cu douăzeci de minute, dar nici așa nu rezolvam mare lucru. Mi-am amintit că pe lângă antracte mai sunt și pauze. De pildă, o actriță stă pe scenă, plânge și așază un buchet de flori într-o vază. De vorbit nu vorbește, dar timpul trece. Asta însemnează că a mormăi rolurile stând la tine acasă e una, iar a le rosti pe scenă e cu totul altceva.

Trebuia să mai scot câte ceva din piesă, dar ce anume nu mă tăia capul. Totul mi se părea de mare importanță și era de ajuns să-mi propun a elimina un pasaj, pentru ca întregul edificiu să se clatine din temelii și chiar am visat în nopțile acelea cum se surpă niște cornișe și cad la pământ balcoane. Visele acelea au fost pe drept cuvânt profetice.

Atunci am izgonit unul dintre personaje, din care cauză tabloul respectiv se povârni pe o coastă, apoi se risipi cu totul și nu mai rămaseră în picioare decât unsprezece.

Oricât de mult am stat să-mi bat capul după aceea, oricât de mult am fumat, n-am mai izbutit să reduc nici măcar un rând din piesă. Zile întregi

mă săgetau dureri în tâmpla stângă. Văzând că nu ajung la nici un rezultat, am lăsat lucrurile în voia soartei.

Și-atunci m-am dus la Polixena Toropețkaia.

"Numai că fără Bombardov n-am să mă descurc...", gândeam.

Într-adevăr, Bombardov îmi fu de mare ajutor. Întâi și întâi, mă lămurii că nici India, de care mi-a fost dat să aud pentru a doua oară, și nici etuva nu sunt vorbe de om care aiurează, că nu mi s-au năzărit. Abia atunci am înțeles pe deplin că la conducerea Teatrului Independent se aflau doi directori: Ivan Vasilievici, figura căruia o și văzusem, precum și Aristarh Platonovici...

— Bine, dar de ce în cabinetul unde am fost să semnez contractul era numai un singur portret: acela al lui Ivan Vasilievici?

Aici, Bombardov, de obicei foarte îndrăzneț, se bălbâi:

— De ce? Unde, la parter? Hm... hm... nu... Aristarh Platonovici... el... adică e dincolo... portretul lui este la etaj...

Mi-am dat seama că Bombardov încă nu s-a obișnuit cu mine. O vădea limpede răspunsul său în doi peri, dar, din politețe, n-am mai stat să-l descos... "Lumea aceasta e într-adevăr fermecătoare, dar plină de enigme...", îmi trecu prin minte.

India? Dezlegarea era foarte simplă. Aristarh Platonovici era plecat pe atunci într-o călătorie prin India, astfel că Foma voise să-i trimită tocmai acolo recomandata cu pricina. Cât despre etuvă, nu era decât o glumă actoricească. Dăduseră această denumire (care a prins!) încăperii din fața cabinetului de la etaj al directorului, în care lucra Polixena Vasilievna Toropețkaia secretara lui Aristarh Platonovici...

— Dar Avgusta Avdeevna?

— Se înțelege că-i secretara lui Ivan Vasilievici.

— Aha, aha...

— Aha, ca aha, îmi spuse Bombardov privindu-mă gânditor, dar eu te sfătuiesc foarte stăruitor: caută să-i faci lui Toropețkaia o impresie bună.

— Nu mă pricep.

— Ba, străduiește-te!

În mână cu manuscrisul făcut sul, am urcat la etajul de sus al teatrului și am ajuns la ușa în dosul căreia mi se spusese că era etuva.

În fața etuvei se mai afla și un fel de vestibul, cu o canapea într-unul din colțuri. Ajuns acolo, am mai stat câteva clipe locului, emoționat, mi-am potrivit cravata și m-am întrebat din nou în ce fel aș putea să-i fac Polixenei Toropețkaia o impresie bună. Deodată, mi se păru că aud din spatele ușii hohote de plâns. "Mi se năzare...", m-am gândit și-am intrat în etuvă. În clipa următoare se dovedi că ceea ce auzisem nu mi se năzărise defel. Am înțeles că cucoana cu tenul dumnezeiesc, îmbrăcată într-un jersey purpuriu, care sta la un birou galben ca lămâia, era însăși Polixena Toropețkaia și că hohotea chiar ea.

Uimit și neobservat de cucoană, am rămas în ușă.

Pe obraji Polixenei șiroiau lacrimile, într-o mână mototolea o batistă, cu cealaltă bătea în birou. Un om spătos, cu petlițe verzi, cu obrazul ciupit de vărsat și cu niște ochi plini de spaimă și durere, sta în fața biroului, împungând văzduhul cu mâinile.

— Polixena Vasilievna! răcnea omul cu un glas disperat, neomenesc. Polixena Vasilievna! N-au semnat-o că n-au mai avut timp! O semnează mâine!

— E o josnicie! țipă Polixena Vasilievna. Dumneata, Demian Kuzmici, ai comis o josnicie! O josnicie!

— Polixena Vasilievna!

— Sunt convinsă că sunt intrigile celor de jos. Au profitat de faptul că Aristarh Platonovici e plecat în India, iar dumneata le-ai dat ajutor.

— Polixena Vasilievna! Drăguțo! urlă îngrozit omul. Cum poți să crezi așa ceva? Să-i fac una ca asta binefăcătorului meu, care...

— Nu vreau să știu nimic! țipă Toropețkaia. Totul nu-i decât o minciună odioasă! Te-au mituit.

Auzind aceasta, Demian Kuzmici răcni:

— Poli... Polixena, și deodată hohoti el însuși cu o voce surdă, înfricoșătoare, care aducea mai degrabă a lătrat.

În schimb, Polixena își înălță brațul, ca să mai izbească o dată în birouaș, izbi cu sete, și își înfipse în palmă vârful unei penițe care ieșea la iveală dintr-un suport de porțelan. În clipa următoare, icni scurt, sări de după birouaș, se prăvăli într-un fotoliu și începu să azvârle din piciorușele încălțate cu niște pantofi lucrați în străinătate, pe cataramele cărora sclipeau mici briliante de sticlă.

Demian Kuzmici nici măcar nu mai răcni, ci scoase un fel de grohăit din adâncul pântecului:

— Hristoase! Un doctor! și se năpusti pe ușă. În urma lui m-am năpustit și eu în vestibul.

Peste câteva clipe trecu în goană pe lângă mine un ins îmbrăcat în haine cenușii, cu un flacon și un bandaj alb în mână, și dispăru pe ușa etuvei.

I-am auzit răcnetul:

— Scumpa mea! Liniștește-te!

— Ce s-a întâmplat? l-am întrebat pe Demian Kuzmici în șoaptă, stând în vestibul.

— Ce să se întâmple, hârâi el, rostogolind spre mine niște ochi disperați și lăcrimoși, m-a trimis dumneaei la comisie după niște foi de drum pentru ai noștri, să plece în octombrie la Soci... Acolo mi-au dat patru foi de drum, iar pentru nepotul lui Aristarh Platonovici nu mi-au eliberat nimic, ziceau c-a uitat nu știu cine s-o semneze... Acu dumneaei, doar ai auzit-o, cică aș fi umblat cu intrigi!

Ochii de martir ai lui Demian Kuzmici arătau limpede că omul e curat ca lacrima, că n-a urzit nici un fel de intrigi, ba, mai mult decât atât, că nici n-ar fi în stare de așa ceva.

Din etuvă se auzi un țipăt înăbușit: "au!", iar Demian Kuzmici țâșni din vestibul și pieri fără urmă. După vreo zece minute, plecă și doctorul. M-am așezat pe canapea și-am stat acolo până ce de după ușă se auzi din nou răpăitul mașinii de scris. Atunci, mi-am luat inima în dinți și-am intrat în etuvă. Polixena Toropețkaia, potolită, cu chipul pudrat, ședea la birou și lovea cu îndârjire clapele. I-am făcut o plecăciune, încercând să fie o plecăciune agreabilă și, în același timp, pătrunsă de demnitate. Pe urmă am început să vorbesc cu un glas la rândul lui demn și agreabil, din care cauză, spre marea mea uimire, sună de-a dreptul găuit.

Lămurind-o că sunt cutare și-am fost îndrumat la ea de către Foma, să-i dictez piesa, mă invită să iau loc și să aștept, ceea ce am și făcut.

Pereții etuvei erau împodobiți din belșug cu tot felul de fotografii, dagherotipii și poze colorate, printre care se deosebea portretul masiv, pictat în ulei, al unui bărbat impozant, în redingotă și cu favoriții mari, după moda anilor șaptezeci. Mi-am dat seama că trebuie să fie portretul lui Aristarh Platonovici, dar n-am izbutit să înțeleg cine putea să fie acea fată sau cucoană înveșmântată în alb care trăgea cu coada ochiului de după umărul lui, ținând în mâini un vâl străveziu. Faptul m-a obsedat în asemenea măsură, încât, găsind un moment prielnic, mi-am dres glasul și i-am pus Polixenei Vasilievna întrebarea cuvenită.

După o pauză, în care Polixena își pironi ochii asupra mea, ca și când m-ar fi studiat cu luare-aminte, îmi răspunse, deși parcă în silă.

— Este muza inspiratoare.

— A-a! am spus eu.

Din nou răpăi mașina de scris, iar eu am continuat să cercetez cu privirea pereții din jur, și curând mi-am dat seama că în fiecare din poze sau din fotografii Aristarh Platonovici se afla în compania altor persoane.

Astfel, o fotografie veche, îngălbenită, îl înfățișa pe Aristarh Platonovici la o margine de crâng. Aristarh Platonovici purta haine de toamnă, orășenești: palton, joben, șoșoni în picioare. Cel care îl însoțea însă era încotoșmănat într-o scurtă, de un umăr îi atârna o tolă veche, de celălalt o armă de vânătoare. Chipul acela, pince-nez-ul, barba căruntă mi se părură deosebit de cunoscute.

Tocmai atunci, Polixena Toropețkaia îmi demonstrează că posedă proprietatea uimitoare de a face două lucruri dintr-o dată: să bată la mașină și în același timp să vadă într-un chip miraculos ce se întâmplă în jurul ei. Mă făcu să tresar în clipa când, fără să-mi aștepte întrebarea, spuse:

— Da, da, este Aristarh Platonovici cu Turgheniev, la vânătoare.

În același fel mi-a fost dat să aflu că cei doi bărbați cu șube pe umeri, opriți în fața hotelului "Slaveanskii Bazar", lângă o birjă cu doi cai, erau Aristarh Platonovici și Ostrovski.

Alți patru bărbați, stând la masă, cu un ficus în spatele lor, erau Aristarh Platonovici, Pisemski, Grigorovici și Leskov.

Cât despre fotografia următoare, nici n-a mai fost nevoie să pun vreo întrebare: bătrânul cel desculț, într-o rubașcă lungă, cu mâinile vârâte pe după cingătoare, cu sprâncenele stufoase, chel și cu o barbă încălțită, nu putea fi altul decât Lev Tolstoi. Aristarh Platonovici sta în fața lui, cu o pălărie de pai pe cap, cu un sacou de vară din șantung subțire.

Acuarela următoare însă avu darul să mă uimească peste măsură. "E cu neputință!", îmi trecu prin minte. Într-o odăiță sărăcăcioasă, sta în fotoliu un om având un nas lung ca un plisc, niște ochi bolnavi, neliniștiți și plete care îi cădeau în șuvițe drepte peste obrajii scofâlciți. Purta pantaloni înguști, de culoare deschisă, cu bentițe, niște ghetete cu boturi pătrate și un frac albastru, care îi plesnea în coate. Pe genunchi i se odihnea un manuscris cu paginile îndoite, pe masă, într-un sfeșnic de aramă, ardea o lumânare.

Un tinerel de vreo șaisprezece ani, încă fără favoriți, dar cu același năsuc disprețuitor, cu alte cuvinte însuși Aristarh Platonovici, într-un veston prea scurt pentru el, sta în picioare, cu mâinile sprijinite de tăblia mesei.

Am holbat ochii la Polixena, iar ea îmi răspunse cu voce seacă:

— Da, da. Aici, Gogol îi citește lui Aristarh Platonovici partea a doua a *Sufletelor moarte*.

Am simțit că părul mi se ridică în vârful capului, ca și când cineva din spatele meu ar fi suflat peste el, și m-am pomenit exclamând fără voie:

— Bine, dar câți ani poate să aibă Aristarh Platonovici?!

La o asemenea întrebare necuviincioasă, am primit și un răspuns corespunzător, iar în glasul Polixenei am deslușit o stranie vibrație:

— Pentru oameni ca Aristarh Platonovici, vârsta n-are importanță. După câte văd, ești surprins că în decursul activității lui atâta lume s-a bucurat de societatea domniei-sale?

— Vai de mine! am exclamat, sperându-mă. Dimpotrivă!... Eu... dar n-am mai spus nimic mai nimerit, pentru că îndată m-am întrebă: "Adică cum dimpotrivă? Ce tot stau să îndrug?"

Polixena tăcu, iar eu m-am gândit: "Nu, n-am fost în stare să-i fac o impresie frumoasă. Din păcate, asta-i situația!"

Tocmai atunci, ușa se deschise și în etuvă intră cu pas vioi o altă cucoană. Îmi fu de ajuns să-i arunc doar o privire, pentru a-mi da seama că este Ludmila Silvestrovna Preahina, cea din galeria de tablouri. Totul în înfățișarea cucoanei era ca în portretul de acolo: și broboada, și batista din

mâna dreaptă pe care o ținea tot ca acolo, cu degetul mic în vânt.

M-am gândit că n-ar fi rău să-i fac și ei o impresie bună, de vreme ce tot venise acolo. Astfel, m-am înclinat cu multă politețe în fața dumisale, lucru care păru totuși să treacă neobservat.

Intrând în fugă, cucoana izbucni într-un râs melodios și exclamă:

— Vai, vai! Sunteți orbi cu toții? Nu vedeți nimic?

— Ce anume? întrebă Toropețkaia.

— Afară e un soare superb! Superb! exclamă Ludmila Silvestrovna, fluturându-și batista, ba chiar încercând să joace într-un picioruș. E o toamnă superbă! "Vara babelor", cum se spune pe la noi!

Polixena o privi cu niște ochi enigmatici și-i spuse:

— Trebuie să completați aici o fișă autobiografică.

Veselia Ludmillei Silvestrovna pieri brusc, iar chipul i se schimbă, încât acum n-aș mai fi recunoscut-o în portretul din galerie.

— Ce fel de fișă? O, Doamne, Dumnezeu! Acum nici vocea nu i-am mai recunoscut-o. Abia m-am bucurat și eu de soare, mi-am deschis inima, m-am îmbogățit sufletește, am înălțat floarea cea plâpândă, abia au pornit să-mi cânte strunele, am pășit aici ca într-un templu... și poftim... Ei bine, dă-o, dă-o încoace!

— Nu trebuie să țipați, Ludmila Silvestrovna, spuse încet Toropețkaia.

— Eu nu țip! Nu țip! Dar nu înțeleg nimic. E tipărit înfiorător de prost. Preahina își lăsă ochii să-i alunece peste foaia cenușie a formularului, pe urmă, deodată, o dădu la o parte. Ah, te rog, scrie dumneata, scrie dumneata. Eu nu mă pricep în treburi dintr-astea.

Toropețkaia înălță din umeri și luă tocul de pe birou.

— Ei bine, Preahina mă cheamă, Preahina, exclama, nervoasă, Ludmila Silvestrovna. Ei bine, Ludmila, Ludmila Silvestrovna! O știe toată lumea, nu ascund nimic!

Toropețkaia notă trei cuvinte în fișă.

— Când v-ați născut?

Întrebarea aceasta avu asupra Ludmillei Silvestrovna un efect cu totul neașteptat: pomeții i se acoperiră cu pete purpurii și îndată începu să vorbească în șoaptă:

— Preasfântă Fecioară! Oare ce însemnează asta? Nu înțeleg cui îi trebuie să știe așa ceva? Pentru ce? Bine, bine. M-am născut în mai, în mai! Ce mai vrei de la mine? Ce?

— Îmi trebuie anul, spuse încet Toropețkaia.

Pupilele celeilalte se adunară la rădăcina nasului, iar umerii îi săltară mărunț.

— Ah, cât de mult aș dori, șopti ea, cât de mult aș dori ca Ivan Vasilievici să vadă în ce hal e martirizată o actriță înainte de repetiție.

— Nu, Ludmila Silvestrovna, așa nu se poate, făcu Toropețkaia, luați-vă fișa acasă și completați-o cum vă este voia.

Preahina înșfăcă formularul și dădu să și-l vâre în poșetă. Chipul îi exprima silă, iar gura îi zvâcnea cu putere.

În clipa aceea zbârnâi telefonul și Toropețkaia țipă ascuțit:

— Da! Nu, tovarășe! Care bilete! N-am nici un fel de bilete!... Cum? Cetățene! Dumneata mă faci să-mi pierd timpul! N-am nici.... Cum? Ah! Toropețkaia se făcu roșie în obraz. Ah! Iertați-mă! Nu v-am recunoscut vocea! Da, desigur! Desigur! Le voi lăsa la controlor. Și programul îl veți găsi tot acolo! Dar Feofil Vladimirovici nu va veni și dumnealui? Ne pare foarte rău! Foarte rău! Vă doresc numai, numai și numai bine!

Rușinată, Toropețkaia agăță receptorul și spuse:

— Din cauza dumneavoastră am fost obraznică cu cine nu trebuia!

— Vai, lasă-mă, lasă-mă! strigă, nervoasă, Preahina. Floarea cea

plăpândă s-a vestejit, ziua mi-e pierdută iremediabil!

— Bine că mi-am adus aminte, făcu Toropețkaia, să știți că administratorul v-a rugat să treceți pe la dânsul.

Obrajii Ludmillei Silvestrovna se colorară ușor. Își înălță, disprețuitoare sprâncenele:

— Asta-i bună! Ce-o fi având cu mine?

— I s-a plâns de dumneavoastră Korolkova, costumiera.

— Care Korolkova? exclamă Preahina. Cine o mai fi și asta? Ah, așa e, mi-am adus aminte! Nici nu se putea să nu-mi amintesc – și, îndată, Ludmila Silvestrovna râse în așa fel, încât am simțit cum mă trece un fior de-a lungul spinării: rostogolind un "u" în surdină, cu buzele încleștate. Cum să nu-mi amintesc de această Korolkova, care mi-a stricat pliurile la rochie? M-a pârât, care va să zică?

— Ea se plânge că din răutate ați pișcat-o în cabină, în fața coaforilor, spuse cu blândețe Toropețkaia și prin ochii ei de ametist trecu, fugară, o luminiță.

Efectul produs de cuvintele Polixenei mă uimi cu desăvârșire. Pe neașteptate, Preahina își căscă gura larg și strâmb, ca la dentist, iar din ochi îi țâșniră două torente de lacrimi. M-am cocoșat în fotoliul meu și nu știu de ce mi-am dus genunchii la gură. Toropețkaia apăsă pe butonul soneriei și, în clipa următoare, prin ușa crăpată se ivi capul lui Demian Kuzmici, apoi dispăru.

Cât despre Preahina, aceasta își duse un pumn la frunte și țipă cu o pătrunzătoare voce de contraltă:

— Mă vără în mormânt! Dumnezeu, Doamne! Dumnezeu, Doamne! Dumnezeu, Doamne! Privește măcar tu, Fecioară Precurată, și vezi cum se poartă cu mine cei de la teatru! Ticălosul de Pelikan! Iar Gherasim Nikolaevici e un trădător! Îmi închipui în ce hal a putut să mă ponegrească în Sivțev Vrajek! Dar am să mă arunc la picioarele lui Ivan Vasilievici! Am să-l implor să mă asculte!... Avea acum o voce răgușită, spartă.

În clipa aceea ușa se dădu de perete și intră în fugă medicul pe care îl mai văzusem. Ținea în mâini un flacon și un păhărel. Fără să pună cuiva vreo întrebare, turnă în păhărel, cu un gest vădind deprindere, din lichidul tulbure ce se afla în flacon, dar Preahina izbucni din nou cu glas hârâit:

— Lăsați-mă! Lăsați-mă! Păcătoșilor! și fugi pe ușă afară.

În urma ei se năpusti și doctorul, exclamând "scumpa mea!" iar în urma doctorului, ieșind pe neașteptate la iveală, porni în fugă Demian Kuzmici, tropăind cu picioarele sale reumatice și ținându-și vârfurile scoase mult în afară.

De dincolo de ușa care rămăsese deschisă se auzi plesnetul unor clape de pian; undeva departe, un glas răsunător cântă cu patimă.

"... și fi-vei tu pe veci crăia... a... a..." își desfășură mai larg aripile, zbură spre înălțimi: "...să-ă...", dar ușa se închise cu un zgomot sec și glasul pieri.

— În sfârșit, sunt liberă, putem începe, spuse Toropețkaia și îmi zâmbi cu blândețe.

Capitolul 11

Fac cunoștință cu teatrul

Toropețkaia stăpânea în mod ideal arta de a bate la mașină. Nici când nu mai văzusem o asemenea dactilografă. Nu trebuia nici să-i dictezi semnele de ortografie, nici să-i spui întruna cine și când vorbește. Ajunsesem până acolo, încât, umblând de la un perete la altul prin etuvă și dictându-i, mă opream în

loc, cădeam pe gânduri, pe urmă spuneam: "Nu, stați puțin..." schimbam cele scrise până atunci, încetasem cu totul să-i spun cine vorbește, aci mormăiam în surdină, aci vorbeam cu glas tare, dar orice aș fi făcut, de sub mână Polixenei ieșeau continuu, aproape fără ștersături, pagini cu un număr de semne ideal și fără nici un fel de greșeli gramaticale, încât le puteai duce direct la tipografie.

În general, Toropețkaia știa meseria și se descurca de minune. Ne acompania întruna zbârnăitul telefonului. Un timp, mi-a cam întrerupt șirul gândurilor, curând însă, am ajuns să mă obișnuiesc atât de mult cu el, încât începuse să-mi placă. Polixena rezolva treburile celor care îi telefonau cu o iscusință demnă de toată lauda. Striga de la bun început în receptor:

— Da? spune, tovarășe, mai repede, că sunt ocupată! Da?

Dând de o asemenea primire, tovarășul de la celălalt capăt al firului rămânea derutat, spunea cine știe ce prăpăstii, iar Toropețkaia îl puneă numaidecât la punct.

Sfera de preocupare a Polixenei era foarte vastă. Am înțeles aceasta din convorbirile ei telefonice.

— Da, spune Toropețkaia, să știi că ai greșit numărul. Eu n-am nici un fel de bilete... Am să te împușc! (Asta, mie, repetând fraza pe care abia o scrisese.)

Din nou telefonul.

— Toate biletele au fost vândute, spunea Toropețkaia, nu, nu mai am bilete de favoare... Prin asta n-ai să-mi dovedești nimic! (Mie.)

"Acum încep să înțeleg", m-am gândit, "cât de mulți amatori de a merge gratis la teatru sunt la Moscova. Un lucru e ciudat: nici unul din ei nu va încerca să călătorească gratis cu tramvaiul. Nici unul nu va intra într-o prăvălie să ia pe gratis de acolo o cutie de sardele. Atunci, de ce consideră că la teatru nu-i nevoie să plătească intrarea?"

— Da! da! țipă Toropețkaia în receptor. Calcutta, Punjab, Madras, Allahabad... Nu, adresa n-o dăm! Da? mi se adresa mie.

— Nu voi permite ca dumnealui să cânte serenade spaniole la geamul logodnicei mele, exclamam cu ardoare, alergând de colo până colo prin etuvă.

— Logodnicei mele... repeta Toropețkaia. Mașina suna mereu din clopoțel. Din nou zbârnăia telefonul.

— Da! Teatrul Independent! N-am nici un fel de bilete! Logodnicei mele...

— Logodnicei mele! spuneam. Ermakov își trănțește jos chitara și iese în fugă pe balcon.

— Da? Intendentul! N-am nici un bilet!... balcon.

— Ana se avântă.., ba nu, pur și simplu pleacă cu el.

— Pleacă... da? A, da. Tovarășe Butovici, o să găsiți biletele la Filea, la birou. Cu bine.

— "A n n a. El se va împușca!

B a h t i n : Ba nu se va împușca!"

— Da! Bună ziua! Da, cu dansa. Pe urmă în Insulele Andamane. Din păcate, nu vă pot adresa, Albert Albertovici... Nu se va împușca!...

Pot afirma încă o dată că Polixena Toropețkaia își făcea meseria într-un mod ireproșabil. Bătea la mașină cu ambele mâini și cu toate cele zece degete. Îndată ce suna telefonul continua să bată cu o singură mână, cu cealaltă ridica receptorul și se apuca să strige: "Calcutta nu i-a plăcut! Se simte satisfăcător... Intra mereu Demian Kuzmici, venea în fugă până în fata birouașului și-i întindea Polixenei niște hârtiuțe. Toropețkaia le citea cu ochiul drept, le ștampila, iar cu mâna stângă dactilografia: "Armonica se pornise să cânte cu veselie, totuși..."

— Ba nu, stați, stați puțin! strigam, întrerupând-o, nu cu veselie, ci cumva cu bravură... Sau nu, nici așa... stați puțin, mă holbam tâmp la

peretele din fața mea, neștiind cum ar putea să cânte o armonică. În acest răstimp, Toropețkaia se pudra, spunea la telefon unei oarecare Missi că balenele pentru corset le va aduce în curând Albert Albertovici de la Viena. Tot felul de oameni intrau și ieșeau din etuvă, și un timp îmi fu rușine să dictez de față cu ei, simțindu-mă ca un om în pielea goală, printre alții îmbrăcați, dar m-am obișnuit destul de repede.

Se arăta când și când Mișa Panin, și de fiecare dată, trecând pe lângă mine, mă strângea de umăr, ca și cum mi-ar fi urât spor la muncă, apoi dispărea în dosul unei uși dincolo de care era, după cum am aflat, cabinetul său analitic.

Mai venea și Ivan Alexandrovici Poltorațki, președintele corporației regizorilor, un om bine ras, cu un profil de roman din perioada decăderii imperiului și cu buza de jos ieșită emfatic în afară.

— *Miile pardons*. Ați ajuns la actul doi? Grandios! exclama el și intra pe ușa cealaltă, săltându-și comic picioarele, spre a arăta că nu vrea să facă zgomot. Ușa se deschidea în răstimpuri, iar atunci Poltorațki se auzea vorbind la telefon.

— Mi-e totuna... eu sunt un om fără prejudecăți... E chiar original să vii la hipodrom în izmene. Dar India nu va accepta... Da, domnule, le-a cusut tuturor la fel: și prințului, și soțului, și baronului... Leit izmene, și după fason, și după culoare!... Ce să-i spui? îi spui să facă pantalonii ca lumea. Nu mă interesează! Să-i transforme. Ia mai dă-l dracului! Minte de stinge! Petea Dietrich nu poate să deseneze asemenea costume! A desenat niște pantaloni ca toți pantalonii. Am toate schițele în față! Petea... Ba, rafinat sau nerafinat, să știi că poartă și el pantalonii! Țsta-i om cu cap!

Când clocotul zilei de lucru se întee, iar eu, punându-mi mâinile în cap, încercam să-mi dau seama cum s-ar putea spune mai precis că, iată... omul cade la pământ... scapă pistolul din mână... oare îi curge sân-ge sau nu-i curge? – intră pe ușa etuvei o actriță tânără, îmbrăcată modest și exclamă cu un glas melodios:

— Bonjur, iubita mea Polixena Vasilievna! Ți-am adus niște flori.

O pupă pe Toropețkaia și-i așează pe birou un mănunchi de ochiul-boului.

— Despre mine nu se aude nimic din India?

Polixena răspunse "ba da" și scoase din birou un plic umflat. Actrița se agită, tulburată.

— "Spune-i Veșniakovei", citi Toropețkaia, "că am rezolvat problema cu rolul Xeniei..."

— Vai! Mai departe, mai departe!... exclamă Veșniakova.

— "Mă aflu cu Praskovia Feodorovna pe malul Gangelui și în momentul acela mi-a venit ideea. Fapt e că Veșniakova nu trebuie să intre în scenă pe ușa din mijloc, ci numai pe cea laterală, de lângă pian. Să nu uite că doar cu puțin timp înainte și-a pierdut soțul, așa că nu s-ar putea hotări în nici un caz să intre pe ușa din mijloc. Va păși încet, cu umblet de călugăriță, cu ochii în pământ și va ține în mână un mănunchi de romanițe, lucru atât de tipic pentru o văduvă..."

— Doamne! Cât adevăr! Ce profunzime! exclamă Veșniakova. Așa este! De aceea mă incomoda ușa din mijloc!

— Stați puțin, continuă Polixena, stați că mai este ceva, apoi citi: "Totuși, Veșniakova n-are decât să intre pe unde îi place! După ce mă întorc, le lămurim pe toate. Gangele nu mi-a plăcut, am impresia că acestui fluviu îi lipsește ceva..." Nu. Asta nu mai e pentru dumneavoastră, observă Toropețkaia.

— Polixena Vasilievna, vorbe grăbită Veșniakova, scrie-i te rog lui Aristarh Platonovici că-i sunt teribil, teribil de recunoscătoare!

— Bine.

— N-aş putea să-i scriu chiar eu?

— Nu, răspunse Polixena. Domnia-sa şi-a exprimat dorinţa să nu-i scrie nimeni în afară de mine. Scrisorile l-ar obosi şi l-ar sustrage de la meditaţie.

— Înţeleg, înţeleg! exclamă Veşniakova şi, sărutând-o pe Toropeţkaia pe amândoi obraji, se îndepărtă.

Apoi intră un ins durduliu, energic, între două vârste şi, cu gura până la urechi, strigă chiar din prag:

— Anecdota cea nouă aţi auzit-o? Pardon, văd că scrieţi!

— Nu-i nimic, suntem în pauză, spuse Toropeţkaia, iar omul cel gras, strălucind de bucurie, de bună seamă nemaiizbutind să se abţină, se aplecă la urechea ei. Totodată îşi agită braţele, chemând lumea să-i asculte anecdota. Veni să-l asculte Mişa Panin, se arătă şi Poltoraţki, li se mai adăugară şi alţii. Capetele tuturor se aplecară peste birou. La ureche îmi ajunse o frază: "Şi tocmai atunci soţul se întoarce în salon..." În jurul biroului se auziră râsete. Glasul mai spuse ceva în şoaptă, după care pe Mişa îl apucă obișnuitul său acces de râs: "ah, ah, ah", Poltoraţki strigă: "E grandios!", iar omul cel gras izbucni într-un râs fericit şi îndată se repezi pe uşă, strigând:

— Vasea! Vasea! Stai să-ţi vând un banc grozav! Dar nu izbuti să-i vândă bancul, căci Toropeţkaia îl întoarce din drum.

Aflară că Aristarh Platonovici amintea în scrisoare şi de omul cel gras.

"Transmiteţi-i lui Elaghin", citi Toropeţkaia, "că, pe parcursul spectacolului, trebuie să evite realizarea prematură a unor scopuri pe care şi le propune, lipsă care până acum l-a cam caracterizat."

Elaghin se schimbă la faţă şi încercă să se uite şi el în scrisoare.

"Spuneţi-i", continuă Toropeţkaia, "că în scena seratei din apartamentul generalului el nu trebuie să-i sărute dintr-o dată mâna nevastei colonelului, ci mai întâi să facă un ocol în jurul mesei şi să zâmbească nedumerit. Doar e proprietarul unei fabrici de băuturi spirtoase şi n-ar veni pentru nimic în lume să sărute din prima clipă mâna unei cucoane, ci..."

— Nu înţeleg! rosti Elaghin. Iertaţi-mă, dar nu înţeleg. Făcu un ocol prin odaie, ca şi când ar fi umblat în jurul unei mese. Nu, să ştiţi că nu-mi dau seama, îmi vine peste mână!... Nevasta colonelului să stea chiar în faţa mea, iar eu să încep a umbla de colo până colo... Nu pricep!...

— Vreţi să spuneţi că aţi înţeles această scenă mai bine decât Aristarh Platonovici? i-o întoarce pe un ton de gheaţă Toropeţkaia.

Întrebarea îl zăpăci pe Elaghin.

— Nu, eu n-am spus aşa ceva... Obrajii i se acoperiră de roşeată. Dar, judecaţi şi dumneavoastră... Şi mai ocoli o dată încăperea.

— Cred că ar trebui să bateţi mătânii în faţa lui Aristarh Platonovici, că tocmai de acolo, din India...

— Ce tot îi dăm zor cu mătânii, mereu cu mătânii, mormăi pe neaşteptate Elaghin.

"Oho, bravo lui", m-am gândit, privindu-l cu atenţie.

— Mai bine ascultaţi ce mai scrie Aristarh Platonovici, spuse Toropeţkaia şi citi mai departe: "Totuşi, n-are decât să facă precum doreşte. După ce mă întorc, piesa o să fie clară pentru toată lumea."

Elaghin se înveseli şi ne făcu tuturor o surpriză, îşi flutură mâna pe lângă un obraz, pe urmă pe lângă celălalt şi mi se păru că i-au crescut ca prin farmec o pereche de favoriţi. După aceea se făcu mai mic de statură, îşi inflamă nările cu îngâmfare şi, vorbind printre dinţi şi ciupindu-şi favoriţii, repetă tot ceea ce se spusese despre dânsul în scrisoare.

"Mare actor!", m-am gândit. Înţelesesem pe loc că-l imită pe Aristarh Platonovici.

Polixenei îi năvăli sângele în obraz. Începu să respire greu.

— V-aș ruga frumos...

— De fapt, dacă am sta să ne gândim..., rosti printre dinți Elaghin, pe urmă înălță din umeri și spuse, de data aceasta cu vocea sa obișnuită: nu, totuși nu înțeleg! Și ieși din odaie. L-am văzut că mai face un ocol prin vestibul, mai înălță o dată din umeri, nedumerit, pe urmă nu l-am mai văzut deloc.

— Of, mijlocașii ăștia! vorbi Toropețkaia. N-au nimic sfânt. L-ai auzit ce-i în stare să spună?

— Hm, i-am răspuns, neștiind ce să zic și, mai ales, neînțelegând ce vrea să însemne cuvântul "mijlocași".

Către sfârșitul acelei zile, se văzu limpede că în etuvă piesa nu se poate scrie. Așa fiind, Polixena fu eliberată pentru două zile de obligațiile sale directe și am fost mutați amândoi într-una din cabinele actrițelor. Gâfâind din greu, Demian Kuzmici duse acolo și mașina de scris.

"Vara babelor" se apropie de sfârșit, cedând locul unei toamne ploioase. Pe fereastră se prelingea în odaie o lumină mohorâtă. Mă așezasem pe o cușetă mică, reflectându-mi chipul în oglinda dulapului, iar Polixena se instalase pe un taburet, minuscul și el. Mă simțeam ca un fel de clădire cu două etaje. În cel de sus domneau o hărmălaie și o dezordine de necrezut. Toate trebuiau acolo rânduite cu grijă. Eroii atât de pretențioși ai piesei îmi încărcau sufletul de neliniște și încordare. Fiecare din ei cerea niște cuvinte care să i se potrivească numai lui, fiecare voia să iasă în evidență, dându-i pe ceilalți la o parte. E tare greu să redactezi o piesă! Etajul de sus zumzăia în capul meu și forfotea de lume, împiedicându-mă să-mi satur inima cu liniștea și pacea care domneau la cel de jos. Din pereții cabinei mici, cât o bombonieră, mă priveau zâmbind cu niște zâmbete artificiale mai multe femei cu buze exagerat de voluptuoase și cu umbre tot atât de nenaturale în jurul ochilor. Purtau crinoline sau malacovuri. Printre ele, își arătau dinții sclipitori niște bărbați prezentabili, cu jobene în mâini. Unuia dintre ei îi spânzurau de pe umeri niște epoleți groși de aur. Nasul borcănat, de bețiv, i se lăsase în jos, iar gâtul și obrajii erau spintecați de niște cute adânci. Nu mi-am dat seama că este Elaghin decât după ce mi-o spuse Polixena.

Mă uitam la fotografii, atingeam ușor, ridicându-mă de pe cușetă, lampadarele care nu se mai aprindeau, pudrierele fără pudră, inspiram mireasma abia simțită a unor farduri necunoscute și fumul aromat al țigărilor pe care le adusese cu ea Polixena. Era liniște. N-o întrerupea decât țăcănitul mașinii de scris, clopoțelul ei melodios și doar din când în când scârțâia încet parchetul. Pe ușa întredeschisă vedeam trecând la răstimpuri femei în vârstă, mici și uscățive, care duceau în brațe maldăre de fuste apretate.

Din când în când, marea tăcere din acel coridor mohorât o tulburau exploziile surde ale unei orchestre depărtate, precum și niște strigăte amenințătoare, venind și ele parcă de pe alt tărâm. Acum însă știam că pe scena cea mare, dincolo de păienjenişul străvechilor coridoare, scări și urcușuri, au loc repetițiile piesei *Stepan Razin*.

Ne apucam de scris pe la orele douăsprezece, iar la două făceam pauză. Polixena se ducea în biroul său să-și rânduiască gospodăria, iar eu coboram la bufet, unde se putea bea oricând un ceai fierbinte.

Ca să ajung acolo, trebuia să părăsesc coridorul și să ies pe scară. Acolo, farmecul tăcerii se destrăma îndată. Pe scară urcau actori și actrițe, în spatele unor uși albe zbârnâiau telefoane, iar un alt telefon le răspundea de undeva din străfundurile parterului. Tot acolo, jos, sta de planton câte unul din curierii cu care făcea instrucție Avgusta Menajraki. Vedeam apoi o ușă de fier medievală, niște trepte învăluite în taină și, dincolo de ele, un fel de prăpastie ale cărei ziduri ametoitoare, de cărămidă verzuie, se pierdeau în sus,

prin semiântuneric. Sprijinite de marginile prăpastiei, se înălțau, în șiruri prelungi, decorurile. Peste ramele lor gălbui, de lemn, se zăreau, mângălite cu vopsea neagră, inscripții misterioase: "Fund. 1. st.", "Prinț, spate", "Dormitor actul III." În dreapta se găsea o poartă largă și înaltă, înnegrită de vreme, cu o ușiță tăiată într-o parte și ferecată cu un lacăt cât toate zilele, și am aflat că ducea spre scenă. O poartă aidoma celei dintâi se înălța în stânga, răspunzând afară, în curte. Mai mulți muncitori cărau pe acolo, din magazie, decorurile care nu izbutiseră să încapă între zidurile prăpastiei. Întârziam de fiecare dată în strâmtoarea îngustă să visez în voie, fără să mă tulbure cineva și, într-adevăr, izbuteam s-o fac, căci numai arareori întâlneam câte un drumeț pe cărarea strimță dintre decoruri, unde, ca să-i fac loc să treacă pe lângă mine, trebuia să mă lipesc cu spatele de mucavaua practicabilelor.

Arcul care sugea aerul, sâsâind ca un șarpe – un cilindru de oțel prins de tâblia ușii – mă lăsa anevoie să trec pragul. Zgomotul pașilor pierea îndată, porneam încet de-a lungul covorului, afluam după minerul cu cap de leu intrarea în cabinetul de lucru al lui Gavril Stepanovici și, trecând mai departe, peste pardoseala acoperită cu postav soldățesc, coboram către sala prin care se mișcau niște siluete și de unde răsună zumzet de glasuri – spre bufetul unde se putea bea un pahar de ceai.

Privirea celui care venea la bufet o atrăgea mai întâi un samovar uriaș de mai multe vedre, care trona în dosul tejghelei, apoi, lângă acesta, un omuleț pirpiriu, în vârstă, chelbos, cu o mustață pleoștită și cu niște ochi atât de triști, încât cel care îl vedea pentru prima oară era îndată cuprins de milă și îngrijorare. Oftând amarnic, omulețul cel trist sta la tejghea și privea țintă mormanul de sandvișuri cu icre negre și cu brânză dinaintea lui. Actorii veneau la bufet, luau din bunătățile rânduite pe tejghea și atunci ochii bufetierului se umpleau de lacrimi. Nu-l bucurau nici banii care i se plăteau pentru sandvișuri, nici faptul că lucrează la cel mai de seamă bufet din capitală, cel de la Teatrul Independent. Nu-l bucura nimic; de bună seamă îl durea inima la gândul că lumea avea să înfulece îndată tot ce se află pe tava de pe tejghea și să golească în întregime gigantul samovar de aramă sclipitoare.

Prin cele două ferestre se strecura lumina mohorâtei zile de toamnă, pe unul din pereți licărea, fără să se stingă vreodată, un candelabru cu abajurul ca o lăcă de sticlă, iar colțurile încăperii dispăreau într-un veșnic și sumbru semiântuneric.

Mă simțeam stingherit printre atâția oameni străini, necunoscuți, care ședeau la mese, îmi era teamă să mă apropiu de ei, deși tare aș fi dorit s-o fac. Din jurul meselor se auzeau râsete înăbușite, toată lumea avea câte ceva de povestit.

După ce beam un pahar de ceai și mâncam un sandviș cu brânză, o porneam către alte cotloane ale teatrului. Cel mai mult ajunsese să-mi placă ungherul care purta numele de "oficiu".

Locul acela se deosebea radical de toate celelalte, pentru că era singurul din teatru unde domnea o larmă neîncetată și unde, ca să zic așa, pătrundea în valuri viața orașului.

Oficiul era alcătuit din două încăperi. Cea dintâi era îngustă ca un tramvai și, ca să intri acolo, trebuia să cobori pe niște trepte atât de strâmte și alunecoase, încât cel care venea pentru prima oară la teatru trebuia neapărat să tragă o căzătură. În odaia aceea ședeau în permanență doi curieri: Katkov și Bakvalin. În fața lor, pe o măsută, se aflau două telefoane. Telefoanele sunau fără încetare.

Mi-am dat seama foarte repede că la ambele telefoane era chemată mereu aceeași persoană, iar acea persoană ședea în odăița învecinată, pe ușa căreia se înșira o inscripție:

Nimeni nu se bucura la Moscova de o popularitate mai mare ca cea a lui Tulumbasov și, pesemne, nici n-o să se bucure vreodată. Mi se părea că întreg orașul se zbate să ajungă la cele două telefoane, la Tulumbasov, și, într-adevăr, ba Katkov, ba celălalt, Bakvalin, îi tot făceau legătura lui Filipp Filippovici cu lumea care ardea de nerăbdare să-i vorbească.

Mi-a spus cineva într-o zi, sau poate că am visat cândva, că Iulius Cezar izbutea să facă mai multe lucruri dintr-o dată, de pildă, să citească ceva și, în același timp, să asculte ceea ce i se spunea.

Depun aici mărturie că însuși Iulius Cezar s-ar fi pierdut cu firea, dacă ar fi fost adus să-i țină locul lui Filipp Filippovici.

În afara celor două telefoane care zbârnâiau sub palmele transpirate ale lui Bakvalin și Katkov, se mai aflau alte două chiar pe masa lui Filipp Filippovici, iar un al treilea, de tip străvechi, era prins în perete.

Filipp Filippovici, un ins blond și grăsuliu, cu chipul rotund, plăcut la înfățișare, cu niște ochi neobișnuit de vioi, în adâncul căroră se ascundea însă, nevăzută de nimeni, o tristețe pesemne îndelung tăinuită, de nelecuit, se instalase foarte comod într-un colț al odăii, dincolo de o barieră joasă de lemn. Afară putea fi zi sau noapte, dar în biroul lui Filipp Filippovici era mereu seară, iar pe masa de scris îi sta aprinsă fără încetare o lampă cu abajur de sticlă verde. Tot acolo, chiar în fața lui se mai aflau patru calendare acoperite în întregime cu inscripții stranie, de felul acestora: "Prean. 2. part. 4.", "13. Dim. 2.", "Mon. 77727" și altele cam la fel.

Însemnări aidoma se înșirau și peste paginile a cinci blocnotesuri mari, aflate și ele pe masă. Pe parchet, în dreptul lui Filipp Filippovici se înălța momâia împăiată a unui urs cu blană cafenie. În loc de ochi, ursul avea montate niște becuri mici, electrice. Bariera cea îngustă îl despărțea de lumea înconjurătoare, iar peste acea barieră, la orice oră din zi ședeau culcați pe burtă tot felul de cetățeni, purtând cele mai felurite veșminte. Pot să afirm cu toată certitudinea că pe dinaintea lui Filipp Filippovici se perinda, acolo, în-treaga țară. Treceau prin fața lui persoane aparținând tuturor categoriilor sociale, claselor, convingerilor, sexelor și vârstelor. Unor femei sărăcăcios îmbrăcate, cu pălării soioase pe cap, le luau locul militari cu pe-tlițe de diferite culori. Militarii cedau locul unor bărbați eleganți, cu blănuri de vizon la paltoane și gulere tari la cămăși. Printre gurilele tari se zărea, când și când, câte o rubașcă de stambă. O șapcă azvârlită peste pletele în neorânduială. O cucoană cu trup superb, într-o capă de hermină. O căciulă cu clape, o mutră cu vânătăi la ochi. Un adolescent de sex feminin cu năsucul pudrat. Un ins cu cizme de vânătoare, legat la brâu cu o curelușă. Încă un militar cu un singur romb⁶ la gulerul vestonului. Un cetățean cu obrajii bărbierii și cu capul înfășurat în bandaje albe. O bătrână cu falca tremurând, cu ochii sticloși, vorbindu-i însoțitoarei sale în franțuzește, respectiva însoțitoare fiind încălțată cu niște galoși bărbătești. Un cojoc.

Cei care n-aveau să se culce cu burta peste barieră se îmbulzeau în spatele celorlalți, agitând la răstimpuri niște bilețele mototolite și strigând cu sfială: "Filipp Filippovici!" Din când în când, își făceau loc prin mulțime bărbați și femei fără paltoane, îmbrăcați doar cu niște bluzițe subțiri și cu sacouri. Îmi dădeam seama că sunt actrițe și actori ai Teatrului Independent.

Dar și aceștia, ca și toți ceilalți care se străduiau din răspuț să ajungă

⁶ Galon indicând gradul de sublocotenent în armata sovietică înaintea celui de al doilea război mondial

la barieră, aveau, cu foarte rare excepții, o înfățișare din cele mai slugarnice și arborau cu toții niște zâmbete mieroase, lingușitoare. Fiecare din ei venea la Filipp Filippovici cu o rugămintă și fiecare din ei îi aștepta răspunsul pe drept cuvânt cu sufletul la gură.

Cele trei telefoane zbârnâiau fără încetare și, de cele mai multe ori, se porneau să sune tustrele laolaltă. Pe Filipp Filippovici faptul nu părea să-l tulbure. Cu mâna dreaptă lua receptorul telefonului din dreapta și-l așeza pe umărul drept, sprijinindu-l cu obrazul, cu cealaltă lua celălalt receptor, apăsându-l de urechea stângă, iar după ce își elibera mâna stângă, lua cu ea și câte unul din bilețele care i se întindea de după barieră, în felul acesta, sta de vorbă cu trei persoane deodată: vorbea în receptorul din stânga, apoi în cel din dreapta și în cele din urmă cu solicitantul din față. Apoi din nou în cel din stânga, în cel din dreapta, și la sfârșit cu solicitantul. În cel din dreapta, în cel din stânga, cu solicitantul, stângul, dreptul, dreptul, dreptul...

Pe urmă azvârlea dintr-o dată cele două receptoare în furcile lor și, eliberându-și amândouă mâinile, lua cu ele alte două bilețele. Dând la o parte una din hârtiuțe, ridica furca telefonului de culoare galbenă, asculta o clipă, spunea "Sunați mâine la trei", așeza receptorul și-i spunea solicitantului "Nu pot să fac nimic".

Încetul cu încetul, am început să înțeleg ce anume i se solicita lui Filipp Filippovici. Lumea îi cerea bilete de spectacol.

Aceste bilete îi erau cerute în cele mai diferite chipuri. Erau unii care încercau să-i demonstreze că au venit tocmai din Irkutsk, pleacă înapoi la noapte, dar nu sunt în stare să părăsească orașul fără a vedea *Fata fără zestre*. Altcineva îi spunea că este ghid turistic. Un altul că-i șeful nu mai știu cărei delegații. Un altul nu era nici ghid și nici șef, ci declara pur și simplu: "Sunt Petuhov, îți amintești?" Actorii și actrițele îi spuneau "Filea, fă-mi rost și mie..." Un oarecare o ținea întruna: "Dau oricât, suma nu contează..."

— Îl cunosc pe Ivan Vasilievici de douăzeci și opt de ani, se pornea deodată să fonfaie o bătrână, pe cap cu o beretă roasă de molii. Sunt convinsă că n-o să mă refuze...

— Vă dau în picioare, făcea brusc Filipp Filippovici și, fără să mai aștepte vreo rugămintă, îi întindea un minuscul petic de hârtie.

— Suntem opt inși..., începea să zică un altul, rotofei, dar și acestuia vorbele îi rămâneau în gât, căci Filea îi striga îndată:

— Pentru cele neocupate! Și-i întindea o altă hârtiuță.

— Vin de la Arnold Arnoldovici, își deschidea gura un tânăr, îmbrăcat cu un lux îndoielnic.

"Îți dau în picioare", îi ziceam în gând, dar n-o nimeream.

— Nu pot să-ți fac nimic, răspundea brusc Filea, trecându-și doar o singură dată ochii peste chipul tânărului.

— Bine, dar Arnold...

— Nu pot, înțelege-mă.

Și tânărul pierdea, de parcă intra în pământ.

— Eu și cu soția..., își deschidea gura un ins grăsuț, cu chelie.

— Pentru mâine doriți? îl întreba Filipp Filippovici, scurt și cu vioiciune.

— Cum să nu!

— La casă! exclama Filea.

Grasul își făcea loc să iasă afară, ținând în mâini o nouă fițuică, iar Filea răcnea din nou în receptorul telefonului: "Nu! Mâine!" și, totodată, citea cu ochiul stâng biletul următor, întins din șirul mereu înnoit al solicitanților.

Încetul cu încetul mi-am dat seama că Filipp Filippovici nu se conducea după aspectul exterior al celor de la barieră și cu atât mai puțin după hârtiuțele lor unsuroase. Se găseau unii îmbrăcați modest, ba chiar sărăcăcios, care, făcându-mă să rămân uimit, căpătau câte două locuri

gratuite în rândul al patrulea, și dimpotrivă, erau alții, bine îmbrăcați, care plecau fără nici un rezultat. Unii aduceau cu ei niște delegații frumos dactilografiate, arătând că sunt veniți din Astrahan, din Evpatoria, Vologda, Leningrad, fără ca acestea să-i ajute cu ceva, și, dimpotrivă, veneau în răstimpuri alții, modești și tăcuți, care nici măcar nu deschideau gura, ci doar își întindeau mâna peste barieră, pentru ca în momentul următor să și capete biletul solicitat.

Judecînd mai temeinic, mi-am dat seama că grăsunul dinaintea mea avea darul de a cunoaște la perfecție sufletul oamenilor. Înțelegînd aceasta, m-am simțit tulburat și mi-a trecut un fior prin inimă. Într-adevăr, aveam în față un om care citea în suflete ca într-o carte deschisă, izbutind să pătrundă până în străfundurile conștiinței celor din jurul său. Un om care le ghicea dorințele cele mai ascunse, care le cunoștea patimile, viciile, care știa tot ce încercau să ascundă, dar și tot ce aveau mai bun în ei. În primul rând însă, le cunoștea drepturile. Știa cine și când anume trebuie să vină la Teatru, cine are dreptul să stea în rândul patru și cine trebuie să se chinuiască sus, la balcon, șezînd pe o treaptă a scării, cu speranța nebunească în suflet că poate prin cine știe ce întâmplare miraculoasă va izbuti să găsească, în cele din urmă, un loc liber.

Am înțeles că școala lui Filipp Filippovici era o școală înaltă.

De fapt, avusese timp să cunoască lumea, de vreme ce în toți cei cincisprezece ani de serviciu ai săi îi trecuseră pe dinainte zeci de mii de oameni. Printre aceștia erau ingineri, chirurghi, actori, organizatori ai mișcării feministe, delapidatori, gospodine, mecanici, institutori, mezzosoprane, zidari, chitariști, hoți de buzunare, dentiști, pompieri, fetișcane fără ocupație precisă, fotografi, planificatori, piloți, exegeți ai lui Pușkin, președinți de colhozuri, cocote clandestine, jochei de curse, instalatori, vânzătoare de la magazinele universale, studenți, frizeri, proiectanți, poeți lirici, criminali de drept comun, profesori, foști proprietari de imobile, pensionari, învățători de țară, pivniceri, violonceliști, scamatori, femei divorțate, responsabili de cafenele, pocheriști, homeopați, acompaniatori, grafomani, controloare de bilete la filarmonică, dirijori, chimiști, atleți, șahiști, laboranți, vagabonzi, contabili, schizofrenici, degustători, manichiureze, socotitori, foști preoți, speculanți, fototehnicieni.

Atunci pentru ce mai avea nevoie Filipp Filippovici de hârtiuțe mîzgălite în fuga condeiului?

O singură privire și doar câteva cuvinte ale nou-venitului îi erau de ajuns pentru a-și da seama ce drepturi are acesta și atunci Filipp Filippovici binevoia să-i răspundă scurt și concis, și răspunsurile sale nu dădeau greș niciodată.

— Am cumpărat ieri, spunea o doamnă foarte emoționată, am cumpărat ieri două bilete pentru *Don Carlos*, le-am pus în poșetă, și când am venit acasă...

Filipp Filippovici se și repezea să apese pe butonul soneriei și, fără a se mai uita la doamna din fața lui, striga:

— Bakvalin! S-au pierdut două bilete... rândul?

— Unsprezece,

— Din rândul unsprezece. Să intre. Să stea jos... Să verifice!

— Am înțeles, răcnea Bakvalin.

Doamna pierdea ca prin farmec, iar peste barieră se și prăvălea altcineva, răcnind cu glas hârâit că a doua zi dimineată trebuie să plece în provincie.

— Asta nu-i un procedeu! se repezea în ciudată o altă cucoană și ochii îi revărsau vâpăi. A împlinit de mult șaisprezece ani! Nu vă uitați că mai poartă pantaloni scurți...

— Noi nu ne uităm, doamnă, la pantalonii oamenilor, îi răspunde Filea cu

o voce metalică. Legea nu permite copiilor până la cincisprezece ani să vizioneze spectacole de teatru. Șezi, mă, pe scaun, i se adresa îndată, pe un ron familiar, unui actor ras proaspăt.

— Păi cum vine asta, ți-a pusă cucoana pe scandal. În fața mea au intrat în sală trei puștani cu pantalonii cât toate zilele. Să știți că vă reclam!

— Acei puștani, doamnă, îi răspundea Filea, erau niște pitici veniți din Kostroma.

O clipă, se lăsa tăcere. Ochii cucoanei se stingeau. Atunci Filea își arăta dinții rânjind în așa fel, încât pe cucoană o treceau fiorii. Lumea care se îmbulzea la barieră chicotea cu răutate.

Un actor, galben la obraz, cu ochii tulburi exprimând suferință, se apleca dintr-o parte peste barieră și rostea în șoaptă:

— Mă doare capul de nu te văd...

Fără să se mire și fără să se întoarcă pe scaun, Filea își întindea brațul spre peretele de alături, deschidea un dulăpior, găsea, pe pipăite, o cutiuță, scotea din ea o cașetă, i-o întindea celui suferind și-i spunea:

— Ia-o cu puțină apă... Vă ascult, coniță.

Ochii coniței pluteau în lacrimi, pălăria îi aluneca pe o ureche. Era tare supărată și își sufla mereu nasul într-o batistă murdară. Declara sughițând că, venind cu o seară înainte acasă, tot de la spectacolul cu *Don Carlos*, a descoperit cu spaimă că-și pierduse poșeta. Or, în poșeta aceea avusese o sută șaptezeci și cinci de ruble, o pudrieră și o batistă.

— Foarte rău, coniță, îi spunea Filea cu un glas suav, banii trebuie păstrați la casa de economii, nu în poșetă.

Conița își căsca ochii, uimită. Nu se aștepta să fie tratată cu atâta cruzime.

Dar Filea trăgea îndată un sertar al biroului și, o clipă mai târziu, poșeta buclucașă, cu închizătoarea înfățișând o sirenă din metal îngălbenit, se și afla în mâinile coniței. Femeia îngăima cuvinte de mulțumire.

— Filipp Filippovici, a sosit mortul, se auzea raportând glasul lui Bakvalin.

Lampa de pe birou se stingea brusc, sertarele se trânteau bubuind. Filea își azvârlea grăbit paltonul pe umeri, își făcea loc prin mulțime și părăsea încăperea. Îl urmău ca în vis, abia izbutind să-mi târai picioarele prin labirintul culoarelor. Lovind-mă din nebăgare de seamă cu capul de perete la o cotitură a scării, ieșeam afară, în curte. La ușa oficiului, staționa un autocamion înfășurat în panglici purpurii, iar sus, pe platformă, sta culcat, privind cu ochii închiși spre cer un falnic pompier. Casca aurie îi sclipea la picioare, iar capul i se odihnea printre ramuri verzi de brad. Filea, cu capul descoperit, cu o înfățișare solemnă, sta în dreptul camionului, și-l vedeam fără să-i aud glasul că le dă tot felul de dispoziții lui Kuskov, Bakvalin și Kliukvin.

Camionul claxona asurzitor și ieșea în stradă. În aceeași clipă, de pe treptele de la intrarea principală a teatrului izbucneau glasuri de tromboane. Lumea se oprea, vădind o mirare indiferentă, iar camionul rămânea și el locului. Din vârful treptelor, un ins bărbos, cu un palton încheiat la toți nasturii, vântura o baghetă, dirijând fanfara. Urmărindu-i mișcările, cele câteva tromboane rostogoleau sunete stridente de-a lungul străzii. Pe urmă, sunetele se curmau tot atât de brusc precum izbucniseră, iar alămurile sclipitoare și barbișonul cânepiu piereau în străfundurile clădirii.

Kuskov se urca pe platforma cu panglicile roșii, trei pompieri se instalau de o parte și de alta a coșciugului, Filea făcea un gest solemn de adio, camionul se urnea din loc, pornind spre crematoriu, iar Tulumbasov revenea la oficiu.

Marele oraș pulsează ca o inimă, născând între hotarele sale valuri de flux

și de reflux. Uneori puhoiul celor care veneau la oficiu se rărea ca din senin și atunci Filea își permitea să se lase pe spătarul scaunului, să mai spună câte o glumă, să-și dezmoștească mâinile și picioarele.

— Ai noștri m-au trimis la tine, îi spunea un actor venit de la alt teatru.

— Tocmai pe tine te-au găsit, nepricopsitul? riposta Filea, râzând numai cu obraji (ochii nu-i râdeau niciodată).

Pe ușa oficiului își făcea apariția o cucoană foarte drăguță, îmbrăcată cu un mantou superb și purtând pe umeri o uriașă vulpe argintie. Filea îi zâmbea cu bunăvoință și-i striga:

— Bonjour, Missi!

Cucoana râdea fericită. În urma ei pătrundea în odaie, cu un mers afectat, un băiețuș de vreo șapte ani plin de el, purtând o beretă de marinar și uns la gură cu ciocolată de soia. Pe unul din obraji, îi lăsaseră urme niște unghii ascuțite. Băiatul sughița potolit, la intervale egale. Îl urma o altă cucoană, foarte grasă și foarte necăjită.

— Pfui, Alioș! exclama, cu accent nemțesc cucoana.

— Amalia Ivanna! făcea încet și cu tâlc băiatul, amenințând-o pe ascuns cu pumnul.

— Pfui, Alioș! spunea încet cucoana.

— Hai, noroc! exclama Filea, dând mâna cu băiatul.

Acesta, sughițând, făcea o plecăciune.

— Pfui, Alioș, șoptea Amalia Ivanovna.

— Da' ce-ai pățit la ochi? îl întreba Filea.

— Să vedeți, eu... șoptea, sughițând, băiatul, cu ochii în pământ, eu... m-am bătut aseară cu Jorj...

— Pfui, Alioș, șoptea mecanic, numai cu buzele, Amalia Ivanovna.

— *C'est dommage!*⁷ răcnea Filea și scotea din sertar un baton de ciocolată.

— Alioș, tu mâncat astăzi patruzeci, șoptea cu sfială Amalia Ivanovna.

— Nu umbla cu minciuni, Amalia Ivanovna, mormăia băiatul, crezând că vorbește să nu-l audă nimeni.

— Pfui, Alioș!...

— M-ai uitat de tot, Filea, răule! exclama încet cea dintâi dintre cucoane.

— *Non, madame, impossible!* răcnea Filea. *Mais les affaires toujours!*⁸

Izbucnind într-un râs care susura ca un pârlăuș, cucoana îl lovea cu mănuașă peste umăr.

— Știi ceva, spunea dânsa cu însuflețire. Daria mi-a făcut astăzi niște pateuri, o nebunie! Vino să cinăm împreună. Vrei?

— *Avec plaisir!*⁹ exclama Filea și, în onoarea cucoanei, aprindea ochii electrici ai ursului.

— Vai, cum m-ai speriat, Filka, scârbosule! exclama cucoana.

— Alioș, privește la ursul, striga cu o prefăcută admirație Amalia Ivanovna, parcă viu este!

— Dă-mi drumul, urla băiatul, încercând să ajungă la barieră.

— Pfui, Alioș!...

— Ia-l și pe Argunin cu dumneata, exclama cucoana, ca și când i-ar fi venit o altă inspirație.

— *Il joue!*¹⁰

— Să vină după spectacol, răspundea cucoana, întorcându-se cu spatele spre Amalia Ivanovna.

⁷ Păcat! (fr.)

⁸ Nu, imposibil, dar mereu treburile astea! (fr.)

⁹ Cu plăcere! (fr.)

¹⁰ El joacă! (fr.)

— *Je transporte lui!*¹¹

— Minunat, dragule. Și mai am o rugămintă, Filenka. N-ai putea să faci rost de un loc pentru o bătrânică la *Don Carlos*? Îm? Fie și la balcon? Îm, iubitele?

— E croitoreasă? întreba Filea, privind-o pe cucoană cu niște ochi atotânțegători.

— Vai, ce rău ești! exclama cucoana. De ce să fie neapărat croitoreasă? E văduvă de profesor, iar acum...

— Coase lenjerie, rostea ca prin vis Filea și nota în blocnotes:

"Lenjereasa Missi, bale. Later. Data: 13."

— Cum de-ai ghicit? exclama cucoana, îmbujorându-se.

— Filipp Filippovici, direcțiunea la telefon! răcnea Bakvalin.

— Vin îndată!

— Între timp am să-i telefonez soțului, spunea cucoana.

Filea se repezea afară din odaie, iar cucoana ridica receptorul și forma un număr.

— Biroul responsabilului? Ce mai faci, dragule? Să știi că l-am invitat astăzi pe Filea la paturi. Nu-i nimic. Până atunci trage și tu un pui de somn. Stai să vezi, Argunin s-a invitat și el... Vai, mi-e penibil să-l refuz... Pa, iubitei. De ce pari așa necăjit? Te sărut dulce.

Iar eu, sprijinit de spătarul rece de mușama al canapelei, stăm cu ochii închiși și mă pierdeam în visare: "O, ce lume încântătoare... lumea plăcerilor, a liniștii depline..." Îmi închipuiam cum trebuie să arate locuința acelei doamne. Mi se părea că trebuie să fie un apartament vast, al cărui vestibul alb, de necuprins, e împodobit cu tablouri în rame de aur, că pretutindeni, în odăile tăcute, strălucește, auriu, parchetul, că într-un colț al salonului se afla un pian de concert, iar covo...

Visarea mi-o întrerupse un geamăt stins și un mormăit care părea să urce dintr-un pântec prea plin. Am deschis ochii.

Băiatul, palid ca un mort, cu ochii dați peste cap, se trântise pe canapea, cu picioarele rășchirate. Cucoana și Amalia Ivanovna se repeziră spre el. Cucoana pări și ea.

— Aleoșa! strigă. Ce-i cu tine?

— Pfui, Alioș! Ce întâmplat? strigă și Amalia Ivanovna.

— Mă doare capul, răspunse cu un bariton stins, nesigur, băiatul, iar bereta îi lunecă peste ochi. Deodată, își umflă obrazii și se făcu și mai palid.

— O, Doamne! țipă cucoana.

După câteva minute, în curte năvăli un taximetru cu capota descoperită. În spatele șoferului stătea în picioare Bakvalin.

Băiatul, pe care amândouă cucoanele îl ștergeau la gură cu batista, fu dus de subsuori afară din odaie.

O, minunată lume a oficiului! Filea! Rămâneți cu bine! Curând, n-am să mai fiu în viață. Amintiți-vă, rogu-vă, din când în când și voi de mine!...

Capitolul 12 *Sivtev Vrajek*

Încetul cu încetul, aproape fără să-mi dau seama, am transcris împreună cu Toropețkaia întreaga piesă. Nici n-am apucat să mă gândesc la ceea ce avea să se întâmple de aci încolo, când soarta aduse ea însăși o rezolvare.

Kliukvin îmi înmână o scrisoare:

¹¹ Îl duc eu! (fr., exprimare incorectă în original)

"Mult preastimate
Leonti Sergheevici!..."

La dracu! Oare de ce vor cu tot dinadinsul să mă numesc Leonti Sergheevici? Le-o fi mai la îndemână să-mi rostească astfel numele decât să-mi spună Serghei Leontievici?... De fapt, asta n-are importanță!

"... va trebui să-i citesc lui Ivan Vasilievici piesa Dv. Ca atare, luni, pe data de 13, ora 12, să fiți prezent în Sivțev Vrajek.

Rămân devotat, al Dvs.

Foma Strij."

M-a cuprins o adâncă emoție, constatând că scrisoarea avea pentru mine o importanță covârșitoare.

Am hotărât să mă îmbrac astfel: guler tare, cravată albastră, costum gri. Ultima dintre condiții era ușor de realizat, întrucât costumul gri ajunsese să-mi fie singurul costum mai de Doamne ajută.

Voi fi politicos, dar demn și nu voi mai da nici cea mai mică dovadă de servilism.

Ziua de treisprezece fu chiar următoarea și, venind de dimineață la teatru, am dat ochii cu Bombardov.

Sfaturile lui mi s-au părut mai mult decât stranii.

— Cum vei trece de o clădire înaltă, cenușie, îmi spuse, vei coti la stânga, într-o fundătură. De acolo nu-ți va mai fi greu să ajungi la destinație. Vei vedea o poartă de fier forjat și o altă clădire cu coloane la fațadă. Prin ușa din stradă nu se poate intra, așa că vei coti prin curte, pe după clădire. Acolo vei da ochii cu un om cu cojoc pe umeri, care te va întreba: "Ce doriți?" iar dumneata îi vei spune doar trei cuvinte: "Am fost chemat."

— E o parolă? l-am întrebat. Dar dacă nu voi întâlni pe nimeni?

— Omul va fi acolo, îmi răspunse Bombardov cu răceală, apoi continuă: în spatele clădirii, chiar în dreptul omului cu cojoc, vei vedea un automobil așezat pe butuci, iar lângă el o găleată și un om care îi spală caroseria.

— Ai fost astăzi pe acolo? l-am întrebat cu înfrigurare.

— Nu, am fost acum o lună.

— Atunci de unde știi că omul va spăla și astăzi automobilul?

— În fiecare zi îi scoate roțile și-l spală.

— Bine, dar când anume umblă cu el Ivan Vasilievici?

— Ivan Vasilievici nu umblă niciodată cu automobilul.

— De ce?

— Păi, unde să se ducă cu el?

— De pildă, la teatru.

— Ivan Vasilievici vine la teatru de două ori pe an, la repetiții generale, iar atunci este chemat de urgență birjarul Drâkin.

— Asta-i bună! La ce-i mai trebuie birjarul, de vreme ce are automobil?

— Dar dacă se întâmplă cumva să moară șoferul de infarct în timp ce conduce, iar automobilul să intre într-o vitrină? Ce te faci atunci?

— Bine, dar calul n-o poate lua și el razna?

— Calul lui Drâkin n-o ia razna niciodată. El merge totdeauna numai la pas. Și, cum îți spuneam: chiar în fața omului cu găleata vei vedea o ușă. Vei intra pe ușa aceea și, urcând o scară de lemn, te vei afla în fața altei uși. Deschizând-o, vei da cu ochii de un bust negru al lui Ostrovski. În fața lui sunt niște coloane mici albe și o sobă de tuci, la gura căreia stă pe vine un moș cu pâslari în picioare și face focul.

Am izbucnit în râs.

— Ești convins că va fi chiar acolo și va sta neapărat pe vine?

— Sunt convins, răspunse cu voce seacă Bombardov și nici măcar nu surâse.

— Ar fi interesant s-o văd și pe asta.

— O vei vedea. Moșul te va întreba speriat: "Încotro?" Iar dumneata îi vei răspunde...

— Am fost chemat!

— Îhâ. Atunci el îți va spune: "Lăsați-vă aici paltonașul", după care vei ajunge într-un vestibul. Dintr-o altă ușă va ieși o felceră și te va întreba: "Ce doriți?" Iar dumneata îi vei răspunde...

Am dat din cap.

— Ivan Vasilievici te va întreba în primul rând ce a fost tatăl dumitale. Spune-mi, cu ce s-a ocupat?

— A fost viceguvernator.

Bombardov făcu o mină acră.

— Aă... nu, nu-i bine să i-o spui. Nu, nu. Spune-i așa: tatăl meu a fost funcționar de bancă.

— Cu asta nu mai sunt de acord. De ce să încep printr-o minciună?

— Pentru că ar putea să se sperie, iar dumitale...

Clipeam din ochi, nedumerit.

— ...iar dumitale ți-e totuna: fie că-i vorba de o bancă, fie de altceva. Pe urmă, dânsul te va întreba ce părere ai despre homeopatie. Să-i spui că anul trecut ai luat niște picături pentru stomac, după care te-ai simțit admirabil.

Tocmai atunci țârâiră mai multe sonerii. Bombardov se grăbi să plece la repetiție, astfel că ultimele sfaturi mi le transmise într-un limbaj aproape telegrafic.

— Pe Mișa Panin nu-l cunoști, ești născut la Moscova, despre Foma să-i spui că nu ți-a plăcut. Când veți discuta să nu te împotrivești cu nimic. În actul trei este vorba de un foc de pistol. Fragmentul acela să nu i-l citești.

— Cum să nu i-l citesc, când eroul meu se împușcă?

Soneriile zbârnăiră din nou. Bombardov o porni în goană, se pierdu în semiântuneric și doar glasul îi mai răsună, o dată, din depărtare:

— Treci peste pistol! Iar de guturai n-ai suferit niciodată!

Uimit peste măsură de spusele lui Bombardov, am făcut totul ca, exact la ora amiezei, să mă aflu în fundătura cu pricina, din Sivțev Vrajek.

Omul cu cojocul lipsea, dar în locul indicat de Bombardov am zărit o femeie cu broboadă pe cap. Privindu-mă bănuitoare, femeia mă întrebă: "Ce doriți?" Cuvintele "Am fost chemat" o mulțumiră pe deplin, astfel că am cotit îndată după clădirea cenușie. Exact în locul despre care mi-a vorbit Bombardov, staționa un automobil de culoare cafenie, dar nu pe butuci, ci pe toate cele patru roți, iar un om înalt și uscățiv îi ștergea cu o cârpă caroseria. În dreptul mașinii se afla o găleată și, alături de ea, o damigeană.

Am mers mai departe, după indicațiile primite, până ce am ajuns la bustul lui Ostrovski. "Hm!... m-am gândit, aducându-mi aminte de Bombardov: în soba cea neagră, de tuci, ardeau cu flăcări vesele niște lemne de mesteacăn, dar la gura ei nu sta nimeni pe vine. N-am apucat însă nici măcar să schițez un zâmbet, când ușa veche, de stejar lăcuit, dinaintea mea, se deschise, și în odaie intra un bătrânel încălțat cu niște pâslari peticiți, ținând în mână un vătrai. Zărindu-mă, începu să clipească, speriat: "Încotro cetățene", mă întrebă. "Am fost chemat", i-am răspuns, gustând din plin puterea magică a cuvintelor rostite. Moșul se însenină la chip și-mi făcu semn cu vătraiul spre cealaltă ușă, care da într-o altă încăpere. Acolo, sus, în tavan, licărea palid o lustră veche. Mi-am scos paltonul și, ținându-mi manuscrisul la subsuoară, am ciocănit ușor în tăblia unei alte uși din fața mea. Îndată răsună de dincolo clinchetul lăntișorului pe care îl da jos cineva,

pe urmă o cheie se răsuci în broască, ușa se deschise și în prag se ivi o femeie îmbrăcată cu un halat alb și cu o băsmăluță albă pe cap. "Ce doriți?" mă întrebă. "Am fost chemat", i-am răspuns. Femeia mă privi cu multă atenție, după aceea îmi făcu loc să intru.

— E rece afară? mă întrebă.

— Ba nu, e vreme frumoasă, "vara babelor", i-am răspuns.

— Nu cumva aveți guturai? mă întrebă din nou.

Am tresărit, amintindu-mi de Bombardov și i-am răspuns:

— Nu, nu am.

— Bateți la ușa aceea și intrați înăuntru, îmi spuse cu glas sever femeia, pe urmă ieși din odaie. Înainte de a ciocăni în tăblia neagră, ferecată în fier, am aruncat o privire în jurul meu.

O sobă albă de teracotă. Dulapuri uriașe în lungul pereților. Prin aer plutește o mireasmă amăruie de ierburi, parcă de izmă verde. Și-i o tăcere deplină. Pe neașteptate, tăcerea fu spartă de un hârâit profund. Bătu un ceas de douăsprezece ori la rând după care, undeva, printre dulapuri, un glas de cuc se porni să cânte prevestitor.

Am bătut la ușă, am răsucit inelul uriaș de fier și, în clipa următoare, ușa îmi făcu loc să intru într-o odaie mare și luminoasă.

Eram foarte tulburat și n-am izbutit să deslușesc aproape nimic, în afara unei canapele pe care ședea Ivan Vasilievici. Era aidoma cu cel din portretul pe care îl mai văzusem, doar că părea mai tânăr și mai zvelt. Mustața neagră, numai cu câteva fire cărunte prin ea, îi sta răsucită cu multă îngrijire. Pe piept, îi lucea un lornion prins cu un lăntișor de aur.

Zâmbetul său fermecător mă uimi de-a binelea.

— Bucuros să te cunosc, rosti graseind ușor, te rog să șezi.

Și, îndată, m-am așezat într-un fotoliu.

— Numele dumitale? mă întrebă Ivan Vasilievici, privindu-mă cu blândețe.

— Serghei Leontievici.

— Îmi pare bine! Ei, ce mai zici, Serghei Pafnutie-vici? Privindu-mă cu aceeași blândețe, Ivan Vasilievici bătu darabana cu degetele în tăblia mesei, unde se afla un capăt de creion și un pahar cu apă, acoperit nu se știe de ce cu o hârtiuță.

— Vă mulțumesc mult, toate sunt bune.

— Nu cumva ești răcit?

— Nu.

Ivan Vasilievici scoase un oftat și mă întrebă:

— Dar tatăl dumitale cum se simte?

— Tatăl meu a murit.

— Îngrozitor, făcu Ivan Vasilievici. Spune-mi, la care doctor v-ați adresat? Cine l-a îngrijit?

— N-aș putea să vă spun precis. Mi se pare că profesorul... profesorul Iankovski.

— Foarte rău, spuse Ivan Vasilievici, trebuia să vă adresați profesorului Pletușkov, atunci nu s-ar fi întâmplat nimic.

Am făcut un gest de părere de rău pentru faptul că nu ne-am adresat profesorului Pletușkov.

— Dar și mai grozavi sunt... hm... hm... homeopații, continuă Ivan Vasilievici. E uluitor ce bine știu să trateze bolnavii. Zicând acestea, aruncă o privire fugară spre paharul cu apă de pe masă. Dumneata crezi în homeopatie?

"Bombardov e un geniu!" m-am gândit, apoi am început să bolborosesc cam în doi peri:

— Pe de o parte, desigur că... Să știți că personal... deși multă lume nu

crede...

— Foarte rău că nu crede! spuse Ivan Vasilievici. Iei, acolo, cincisprezece picături și nu mai simți nimic. Mai scoase un oftat, după aceea mă întrebă: Dar ce a fost tatăl dumitale, Serghei Panfilâci?

— Serghei Leontievici, i-am spus cu blândețe.

— Mii de scuze! exclamă Ivan Vasilievici. Așadar, cu ce s-a ocupat?

"Ia să nu umblu cu fofârlica!" m-am gândit și i-am răspuns:

— A fost viceguvernator.

Zâmbetul lui Ivan Vasilievici pieri ca prin farmec.

— M-da, m-da, m-da, făcu el, rămase câteva clipe tăcut, mai bătu o dată darabana în tăblia mesei, pe urmă îmi spuse: Ei bine, să începem...

Mi-am desfăcut manuscrisul, mi-am dres glasul, am simțit cum mi se taie răsufierea, am mai tușit o dată și-am început să citesc.

Mai întâi am citit titlul piesei. După aceea, lungă enumerare a personajelor. În cele din urmă, am atacat începutul actului întâi.

"...Un șir de luminițe în zare, o curte învelită în omăt, ușa mică a unei clădiri anexe. De după ușă, răsună stins acorduri din *Faust*, pe care cineva le încearcă la pian..."

Ați avut vreodată prilejul să citiți unei singure persoane o piesă de teatru? Vă rog să mă credeți că-i o treabă foarte dificilă. Din când în când, îmi ridicam ochii la Ivan Vasilievici și mă ștergeam pe frunte cu batista.

Ivan Vasilievici stătea ca o stană de piatră și mă privea prin lornion, fără să-și ia ochii de la mine. Mă îngrijora faptul că n-a mai zâmbit deloc, cu toate că în tabloul întâi se găseau câteva lucruri destul de amuzante. Actorii cărora le citisem piesa știu că s-au distrat copios, iar unul din ei a râs cu lacrimi.

Ivan Vasilievici însă nu numai că n-a râs niciodată, dar nici măcar n-a mai oftat. Ori de câte ori îmi înălțam privirea întâlneam mereu aceeași imagine: lornionul de aur îndreptat spre mine și, dincolo de acesta, o pereche de ochi care mă priveau ținută. Până la urmă, a început să mi se pară că poantele pe care le presărasem prin piesă nu sunt câtuși de puțin amuzante.

Așa am ajuns la sfârșitul tabloului întâi și am început să citesc din cel de-al doilea. În liniștea cumplită din jurul nostru, răsună doar glasul meu monoton și părea că un dascăl face o citanie la căpătâiul unui mort.

Încetul cu încetul m-am simțit cuprins de o stranie apatie, ba chiar în câteva rânduri am fost gata să-mi închid caietul din care citeam. Mi se părea că, dintr-o clipă în alta, Ivan Vasilievici mă va întreba cu un glas sever: "Nu mai ai de gând să isprăvești?" Răgușisem, îmi dregeam glasul tușind la răstimpuri, citeam când cu voce de tenor, când cu un bas profund, ba de vreo două ori vocea mi s-a frânt cu totul. Faptul nu ne-a distrat însă defel, nici pe mine și nici pe Ivan Vasilievici.

Îmi aduse o oarecare ușurare apariția femeii în alb. Pătrunse fără zgomot în odaie, iar cel dinaintea mea aruncă îndată o privire pătrunsă de îngrijorare spre ceasornicul din perete. Femeia îi întinse lui Ivan Vasilievici un păhărel, Ivan Vasilievici înghiți medicamentul, luă o gură de apă din paharul acoperit, pe urmă așeză din nou peste el foia de hârtie. Femeia îi făcu lui Ivan Vasilievici o plecăciune adâncă, tradițională și se depărtă cu fruntea sus.

— Domnule, te rog să continui, îmi spuse Ivan Vasilievici, și-am început să citesc din nou. Undeva, departe, se auzi glasul stins al cucului. Pe urmă, în spatele unui paravan, sună telefonul.

— Te rog să mă scuzi, îmi spuse Ivan Vasilievici, sunt cei de la birou, care trebuie să-mi comunice o chestiune de mare importanță. Da, îi răsună glasul de după paravan, da... Hm... hm... Clica aceea iar își face de cap, e limpede. Vă ordon să nu suflați o vorbă. Diseară va veni la mine un om de încredere și vom întocmi amândoi un plan de acțiune...

Reveni de după paravan și, curând, ajunserăm la sfârșitul tabloului cinci.

Dar tocmai atunci, la începutul tabloului șase, avu loc o întâmplare de necrezut. Mai întâi, de undeva, de departe, îmi ajunse la urechi zgomotul unei uși trântite, apoi plânsul hohotitor și parcă prefăcut al cuiva, ușa opusă aceleia prin care am intrat eu, ducând de bună seamă către odăile din interiorul clădirii, se dădu de perete și în încăpere pătrunse valvârtej, înnebunit de spaimă, un motan gras, vârgat ca un tigru. Se repezi pe lângă mine spre perdeaua de voal de la fereastră, își înfipse în ea ghearele și porni să se cațere spre tavan. Voalul fu prea subțire și se rupse cât ai clipi din ochi. Sfâșiindu-l întruna, motanul ajunse sus și aruncă de acolo o privire disperată. Ivan Vasilievici scăpă lornionul din mână. Tocmai atunci, intră în fugă pe ușă Ludmila Silvestrovna Preahina. Zărind-o, motanul dădu să se cațere și mai sus, dar îi tăie calea tavanul. În aceeași clipă lunecă de pe corniza rotundă și rămase înțepenit, cu ghearele înfipse în perdea.

Preahina alergă prin odaie cu ochii închiși, lipindu-și de frunte pumnul în care se zărea o batistă udă, mototolită, iar cu cealaltă mână ținând o altă batistă albă, uscată, cu dantelă pe margini. Ajungând în mijlocul odăii, căzu într-un genunchi, își plecă fruntea, iar mâna și-o întinse înaintea ca un prizonier care își oferă paloșul învingătorului său.

— N-am să mă mișc de aici, învățătorule, țipă cu glas pițigăiat, până ce n-am să fiu convinsă că mă vei apăra! Pelikan este un trădător! Martor mi-e Dumnezeu atotvăzătorul!

În clipa aceea, voalul trosni, iar în dreptul motanului se mai căscă o gaură, lată de un arșin.

— Zât!! urlă deodată, cu disperare, Ivan Vasilievici și bătu din palme.

Motanul lunecă peste perdea, sfâșiind-o de sus până jos, o zbughi din odaie, iar Preahina hohoti cu glas răscolitor și, ducându-și pumnii la ochi, țipă printre sughituri:

— Ce mi-a fost ciat să aud?! Ce mi-a fost dat să aud?! Oare dascălul și binefăcătorul meu mă dă afară?! Dumnezeuule, Dumnezeuule!! Vino și vezi ce se petrece!!

— Privește în jurul dumitale, Ludmila Silvestrovna! țipă Ivan Vasilievici și tot atunci în pragul ușii răsări o bătrânică. Țipă și ea cu glas neașteptat de puternic:

— Milocika! Înapoi! E un străin de față!

Ludmila Silvestrovna deschise ochii și-mi zări costumul gri în fotoliul de aceeași culoare. Își holbă ochii la mine și mi se păru că lacrimile i se zvântaseră cât ai bate din palme. Sări în picioare, șopti "Dumnezeule..." și se repezi afară. Bătrânica pieri și ea îndată, iar ușa se închise.

Tăcurăm. După o lungă pauză, Ivan Vasilievici bătu darabana în tăblia mesei.

— Ei, cum ți-a plăcut? mă întrebă. Pe urmă adăugă: S-a dus dracului perdeaua!...

Tăcurăm din nou.

— Cred că te-a mirat scena de adineauri, nu-i așa? mă întrebă Ivan Vasilievici și scoase un oftat.

Am oftat și eu, ușor, și m-am foit în fotoliu, neștiind ce să-i răspund, pentru că scena nu mă mirase câtuși de puțin. Mi-am dat seama prea bine că n-a fost decât o urmare a celeilalte scene, din etuvă, și că Preahina își îndeplinise promisiunea de se arunca la picioarele lui Ivan Vasilievici.

— Asta a fost o repetiție, îmi spuse deodată Ivan Vasilievici. Dumneata ai crezut pesemne că nu-i decât un scandal. Ia spune-mi, ce părere ți-ai făcut?

— E uluitor! am răspuns, ferindu-mi ochii.

— Nouă ne place să revenim uneori la câte o scenă pe care am mai jucat-o... hm... hm... Să știi că orele de studiu au o mare însemnătate. Iar ceea ce s-a spus despre Pelikan, să nu crezi. Pelikan e unul din cei mai

virtuoși și mai folositori oameni din teatru!...

Ivan Vasilievici se mai uită o dată, necăjit, la perdeaua sfâșiată și urmă:

— Și-acum, să ne vedem mai departe de treabă.

N-am izbutit s-o facem, pentru că în odaie intră bătrânică de adineauri.

— Mătușa mea, Nastasia Petrovna, îmi spuse Ivan Vasilievici.

Am făcut o plecăciune. Bătrânică plăcută la înfățișare mă privi cu bunăvoință, se așeză pe un scaun și mă întrebă:

— Cum stați cu sănătatea?

— Vă mulțumesc din inimă, i-am răspuns, făcându-i o nouă plecăciune, sunt perfect sănătos.

Un timp tăcurăm cu toții; Ivan Vasilievici și mătușa dumisale se uitară la perdea, apoi schimbă între ei o privire pătrunsă de amărăciune.

— Cu ce prilej ați binevoit să poftiți la Ivan Vasilievici?

— Leonti Sergheevici mi-a adus o piesă de teatru, răspunse în locul meu Ivan Vasilievici.

— A cui piesă?

— Chiar Leonti Sergheevici a scris-o.

— Da' de ce a scris-o? întrebă cu îngrijorare Nastasia Ivanovna.

— Cum adică "de ce"?... Hm... Hm...

— Oare și piesele s-au isprăvit în lumea asta? spuse cu o blândă mustrare în glas bătrânică. Sunt piese atât de frumoase! Și nu una-două, ci o sumedenie! Nu ți-ar ajunge nici douăzeci de ani să le joci pe toate. Atunci, la ce bun să te mai ostenești scriind altele?

Vorbise atât de convingător, încât, o clipă, n-am știut ce să-i răspund. Dar Ivan Vasilievici bătu darabana cu degetele și spuse:

— Leonti Leontievici a scris o piesă contemporană!

Bătrânică păru brusc îngrijorată.

— Noi nu ne răsculăm contra puterii de stat, spuse.

— De ce să ne răsculăm? i-am ținut isonul.

— Spuneți-mi, *Roadele învățaturii* nu vă place? mă întrebă cu o sfioasă neliniște Nastasia Ivanovna. E o piesă minunată. Și ar avea și Milocika un rol acolo... Oftă și se ridică în picioare. Să-l salutați din partea mea pe tatăl dumneavoastră.

— Tatăl lui Serghei Sergheevici a murit, o lămuri Ivan Vasilievici.

— Să-i fie țărâna ușoară, spuse Nastasia Ivanovna cu politețe.

Dumnealui, sârmanul, n-o fi știut că scrieți piese de teatru? Da' de ce a murit?

— N-au dat de un doctor ca lumea, spuse Ivan Vasilievici. Leonti Pafnutievici mi-a povestit cu de-amănuntul această tristă întâmplare...

— Da' de chemat cum vă cheamă, că m-am cam încurcat, spuse Nastasia Ivanovna. Ba sunteți Leonti, ba Serghei! Oare se-ngăduie acum să-și schimbe lumea și numele cel mic? Nu demult, și-a schimbat și la noi unul numele de familie și-acu stai și te dumirești cu cine ai de-a face.

— Mă numesc Serghei Leontievici, i-am răspuns cu o voce răgușită.

— Mii de scuze, exclamă Ivan Vasilievici, i-am încurcat eu numele!

— Ei, să nu vă mai țin de vorbă, făcu bătrânică.

— Cotoiul merită o mamă de bătaie, s-o țină minte, spuse Ivan Vasilievici, asta-i bandit, nu cotoi. În ultima vreme ne-au cam încolțit tot felul de bandiți, mi se adresează pe un ton familiar, nici nu mai știu ce-i de făcut cu ei!

O dată cu amurgul care cobora cu repeziciune se dezlănțui și marele dezastru.

Am început să citesc:

— *Bahtin* (către Petrov). Adio, băiete. Mă vei urma și tu, cât de curând... *Petrov*. Stai! Ce vrei să faci?

Bahtin (își trage-un glonte în tâmplă și se prăbușește. Din depărtare, se

aude o armoni...)

— Ei, nu, cu asta nu mai sunt de acord! exclamă Ivan Vasilievici. Ce nevoie ai de asta! S-o scoți nu-maidecât. Ce rost au, Doamne iartă-mă, împușcăturile într-o piesă!

— Bine, dar omul trebuie să se sinucidă, am replicat, dregându-mi glasul.

— Foarte frumos! N-are decât să se sinucidă, dar treaba asta o poate face și înjunghiindu-se cu un pumnal.

— Vedeți, acțiunea se petrece în timpul războiului civil. Pe vremea aceea nu se mai foloseau pumnale...

— Ba se foloseau, ripostă Ivan Vasilievici, mi-a spus o dată ăsta... acela... am uitat cum îi spune... că se foloseau și pe atunci... Te rog foarte mult să scoți această împușcătură!

Am tăcut din gură, săvârșind astfel o greșeală de neiertat, pe urmă am citit mai departe:

— (...*monică și, din când în când, izbucnesc împușcături. În capul podului, apare un om cu o pușcă în mână. Luna...*)

— Dumnezeu! strigă Ivan Vasilievici. Iar împușcături! Alte împușcături! Asta-i o adevărată calamitate! Leo... știi ceva? Scoate, rogu-te, în întregime scena asta. E cu totul și cu totul de prisos.

— Ba, eu eram de părere, i-am spus, încercând să vorbesc cât mai potolit, eram de părere că este tocmai scena culminantă... Pentru că, vedeți dumneavoastră, aici...

— Eroare! Totală eroare! mi-o reteză scurt Ivan Vasilievici. Scena asta nu numai că nu-i culminantă, dar e un adevărat balast. Ce-ți trebuie toate bazaconiile alea? Eroul ăsta al dumitale... cum îi zice?...

— Bahtin.

— Așa... Eroul ăsta își înfige un pumnal în inimă, acolo, departe... Ivan Vasilievici arată cu mâna undeva în zare. După aceea vine un altul și-i spune maică-sii: Știi, Behteev s-a înjunghiat!

— Bine, dar el n-are mamă, am șoptit holbându-mă la paharul pe care îl acoperea foița de hârtie.

— Ba trebuie să aibă neapărat. Trebuie s-o născoci. Nu-i greu deloc. E adevărat, mai întâi ți se pare că-i greu: cum așa, n-a fost nici un fel de mamă și deodată apare! Dar să știi că-i o eroare. În realitate e foarte ușor. Bătrâna rămâne să plângă la ea acasă, iar cel care i-a adus vestea... Poate să-l cheme Ivanov...

— Bine, dar Bahtin e un erou! Are și câteva monologuri în scena cu podul... Credeam că...

— O să-i spună Ivanov toate monologurile!... Ai niște monologuri foarte frumoase și ele trebuie păstrate. Ivanov va spune cam așa: bietul Petea s-a înjunghiat, iar înainte de a muri a spus cutare și cutare... va fi o scenă de neuitat.

— Cum pot să fac una ca asta, Ivan Vasilievici, când am tocmai acolo o scenă de masă... Podul este locul unde se ciocnesc masele...

— Să se ciocnească în culise. Noi nu trebuie să vedem asta pentru nimic în lume. E îngrozitor să le vezi ciocnindu-se în plină scenă! Dumneata, Serghei Leontievici, ai noroc, spuse Ivan Vasilievici, izbutind o singură dată să-mi pronunțe numele cum se cuvine, ai noroc că nu l-ai cunoscut pe un oarecare Mișa Panin!... (Am simțit că-mi îngheață inima.) Trebuie să-ți spun că-i o persoană din cele mai ciudate! Îl ținem la teatru, pentru orice eventualitate: când se întâmplă ceva, îi dăm drumul să se descurce... O dată, ne-a adus și el o piesă dintr-astea, de n-am știut pe unde să ne scoatem cămașa. Îi zicea *Stenka Razin*. Vin într-o zi la teatru, eram cu trăsura, și încă de departe aud, că erau geamurile deschise, niște urlete, fluierături, țipete, înjura lumea, trăgeau cu puștile! Până și calul era cât pe ce s-o ia razna. Am

crezut că s-au răsculat actorii. Groaznic! Când colo, ce să vezi: Strij al nostru făcea repetiție. Vin și-i spun Avgustei Avdeevna: unde ți-a fost capul, cucoană? Vrei, zic, să mă pună la zid pentru treaba asta? Când o da Strij foc la teatru, pe cine crezi că o să tragă la răspundere? Avgusta Avdeevna, cât e ea de energică, se uită la mine disperată și-mi spune: "Tăiați-mi capul, Ivan Vasilievici, dar eu cu Strij nu mai am putere să lupt!" Strij e o adevărată pacoste pentru teatrul nostru. Dacă ai să-l întâlnești vreodată, să fugi de el cât te-or ține picioarele. (Am simțit că-mi îngheață inima.) Desigur, toate acestea se întâmplă cu voia unui oarecare Aristarh Platonovici, dar pe dumnealui, slavă Domnului, n-ai avut de unde să-l cunoști. Așa că vezi și dumneata cum îi povestea cu împușcăturile. Pentru împușcăturile astea, știi ce poți să pășești? Dar să continuăm...

Și-am tot continuat, până ce s-a lăsat de-a binelea inserarea. Abia într-un târziu, sleit de puteri, m-am auzit rostind cu o voce hârâită: "Sfârșit."

Curând însă, m-am simțit cuprins de spaimă și deznădejde. Am avut impresia că abia am izbutit să clădesc o căsuță și să mă mut în ea, când acoperișul s-a prăbușit peste mine.

— Admirabil, spuse Ivan Ivanovici, după ce mi-am închis caietul. Acum va trebui să prelucrezi tot acest material.

Mi-a venit să urlu:

— Ce-ați spus?!

Totuși n-am urlat.

Între timp, Ivan Vasilievici, din ce în ce mai inspirat, începu să mă lămurească, intrând în cele mai mici amănunte, cum va trebui, practic, să-mi prelucrez materialul. Sora eroului, care se afla și ea printre personaje, trebuia să devină mama acestuia. Dar având în vedere că sora avea un logodnic, iar mama, în vârstă de cincizeci și cinci de ani (pe care Ivan Vasilievici o botează la iuțelă, zicându-i Antonina) nu putea, firește, să mai fie logodită, un rol întreg îmi zbura afară din piesă. Un rol care, pe deasupra, îmi și plăcea foarte mult.

Înserarea se furișa în odaie. Ne mai vizită o dată felcera cea cu băsmăluța albă pe cap, iar Ivan Vasilievici înghiți încă o porție din nu știu ce fel de picături. Pe urmă o băbuță cu chipul stafidit ne aduse o lămpiță cu abajur și atunci se făcu seară de-a binelea.

În cap, gândurile mi se învăteau într-o horă nebunească. Ciocane grele îmi băteau în tâmpile. De foame, stomacul mi se răsucea spasmodic, iar încăperea în care mă aflam părea că-și strâmbă tavanul și pereții. Dar lucrul cel mai de seamă era că scena de pe pod amenința să piară cu totul iar o dată cu ea ar fi dispărut în neființă și eroul meu.

Ba nu, cel mai de seamă lucru era că se iscase, pesemne, o neînțelegere. În fața ochilor, îmi și apărea afișul pe care piesa mea își trâmbița cu litere de-o șchioapă viitoarea premieră, iar în buzunar îmi foșnea ultima sută rămasă din cele primite la încheierea contractului. Foma Strij părea că-mi stă în spate, asigurându-mă că-mi va monta piesa numai în două luni de zile, și totuși, din cele spuse acum de Ivan Vasilievici, reieșea că ea trebuie scrisă din nou de la prima la ultima replică. Într-un iureș amețitor îmi trecură pe dinainte Mișa Panin, Evlampia, Strij, scenele din etuvă. Piesa mea însă se destrămasese.

Pe urmă se petrecu ceva și mai neprevăzut, ba, după cum mi se păru, chiar cu neputință de închipuit.

Arătându-mi (și încă într-un chip pe deplin izbutit) cum trebuie să se înjunghie Bahtin, pe care îl botează o dată pentru totdeauna cu numele de Behteev, Ivan Vasilievici oftă o dată prelung și-mi vorbi cam astfel:

— Să-ți spun eu ce piesă ar trebui să scrii... Ai ajunge să te scalzi în bani cât ai clipi din ochi. O profundă dramă psihologică... Soarta unei actrițe. Cică

undeva, într-o țară, trăiește o actriță pe care o clică de dușmani înrăiți încep s-o persecute, s-o terorizeze, să-i facă viața un chin... Ea însă nu face decât să înalțe rugăciuni pentru ei, pentru dușmanii săi...

"Și să provoace scandaluri", m-am gândit, cuprins pe neașteptate de o ură aprigă.

— Lui Dumnezeu îi înalță rugăciuni?

Întrebarea îl puse pe Ivan Vasilievici în încurcătură. Scoase un oftat și-mi răspunse:

— Lui Dumnezeu? Hm...hm... Nu, în nici un caz. Să nu scrii că lui Dumnezeu... Nu lui Dumnezeu, ci... artei, căreia îi este devotată cu trup și suflet. Iar de chinuit, o chinuiește o bandă de tâlnari pe care îi întărită vrăjitorul Cernomor¹².

Să scrii că într-o zi vrăjitorul a plecat în Africa și a lăsat în locul său pe o oarecare doamnă X. O femeie îngrozitoare. Șade la birou și-i în stare de orice. Când ți-e să iei cu ea o gustare, trebuie să fii cu ochii în patru, căci e capabilă să-ți pună în ceai niște zăhărel...

"Mamă, Doamne, să știi că pe Toropețkaia o încondeiază!" îmi fulgeră prin minte.

— ...că-i de ajuns să tragi doar o înghițitură și gata, te și vezi pe lumea cealaltă. Ea și, împreună cu ea, nelegiuitul acela de Strij... adică... vreau să spun... un oarecare regizor...

Stăteam acolo, fixându-l pe Ivan Vasilievici cu o privire tâmpă. Încetul cu încetul, zâmbetul îi pieri de pe buze, și, deodată, mi-am dat seama că ochii îi sunt departe de a fi blânzi.

— Se vede că ești un om cam îndărătnic, spuse morocănos și își mușcă buzele, ca și când ar fi mestecat ceva.

— Ba nu, Ivan Vasilievici, numai că nu cunosc deloc lumea teatrelor și pe urmă...

— Studiaz-o, dragul meu. E tot ce poate fi mai ușor. Avem în teatrul nostru niște figuri de toată frumusețea... E de ajuns să-i privești o dată că ai și scris un act și jumătate din piesă. Niște tipi de la care te poți aștepta oricând să-ți șterpelească vreo pereche de ghete din cabină, ori să te înjunghie țe la spate.

— E înfiorător, am rostit cu o voce bolnavă și mi-am dus mâna la tâmplă.

— După câte văd, nu te prea încântă... Ești un om greu de convins! De fapt, piesa dumitale este și ea o piesă bună. Ivan Vasilievici mă cercetă atent cu privirea. Nu ți-a mai rămas decât s-o rescrii și totul va fi în ordine...

Când am plecat de acolo, picioarele îmi erau ca de vată, sângele mi se zbătea în temple și-am privit cu ură bustul negru al lui Ostrovski. Coborând scara de lemn, bombăneam vorbe nedeslușite, iar piesa, pe care n-o mai puteam suferi, îmi atârna geu în mână.

Ieșind în curte, vântul îmi smulse pălăria din cap și mi-o zvârli într-o băltoacă. De "vara babelor" nu mai era nici pomeneală. Ploaia se abătea pieziș, pantofii îmi lipăiau pe asfalt, frunze ude cădeau din vârful copacilor. Pe după guler mi se scurgau picături reci de apă.

Mergeam încet, blestemându-mi pe șoptite viața, blestemându-mă pe mine însumi, iar de o parte și de alta se perindau felinare strâmbe, licărind gălbui prin sita deasă a burniței.

În colțul unei ulicioare dosnice, să zărea o luminiță palidă, venind dinspre un chioșc de ziare. Ziarele, presate cu bucăți de cărămidă, se rânduiseră, ude și ele, peste tejgheaua îngustă. Nu știu ce n-a îndemnat să cumpăr revista *Chipul Melpomenei*, a cărei copertă înfățișa un bărbat în tricou, cu pană la căciuliță și cu niște ochi fardați și nenaturali.

¹² Personaj fabulos din folclorul rus.

Odăița în care îmi duceam zilele mi se păru acum de-a dreptul infectă. Am zvârlit pe podea manuscrisul umflat de apă, după aceea m-am așezat la masă, apăsându-mi tâmpla cu mâna, să-mi potolesc durerea de cap. Cu cealaltă mână rupeam fărâme de pâine dintr-un coltuc și le mestecam încet.

Luând mâna de la tâmplă, am început să răsfoiesc *Chipul Melpomenei* care se umezise de-a binelea. Am dat de poza unei cucoane cu malacov. Îmi trecu prin față un titlu: "Atenție!", pe urmă un altul: "Un tenor di grazzia își face de cap" și deodată mi-am zărit numele tipărit pe una din pagini. Am rămas atât de uimit, încât nici durerea de cap nu mi-am mai simțit-o. Numele a mai apărut o dată și încă o dată, pe urmă a mai răsărit acolo și un Lope de Vega. Nu mai era nici o îndoială: aveam în față foiletonul *Să-ți cunoști lungul nasului*, al cărui personaj principal eram eu însumi. Subiectul articolului l-am uitat. Îmi amintesc vag doar introducerea:

"Sus, în Parnas, era o plictiseală de moarte.

— Nu mai văd, bre, nici o figură nouă, spuse, căscând, Jean-Baptiste Molière.

— Ai dreptate, nenisorule, m-am cam plictisit și eu, îi țin ușa isonul Shakespeare..."

Îmi aduc aminte că după aceea se deschidea acolo o ușă și intram eu, un tânăr cu părul negru și cu un manuscris cât toate zilele la subsuoară.

Își băteau joc de mine, nu mai încăpea nici o îndoială. Își băteau joc cu toții: și Lope de Vega și Shakespeare, și ironicul Molière, care mă întreba dacă scrisesem ceva în genul lui *Tartuffe*, și Cehov, pe care îl știam din cărți ca pe unul din cei mai delicați oameni din lume. Dar cel mai aprig mă lua în derâdere însuși autorul foiletonului, al cărui pseudonim era "Dulăul".

Amintindu-mi acum întâmplarea, îmi vine să râd. Atunci însă, eram furios la culme. Am început să umblu cu pași mari prin odaie, simțindu-mă jignit fără nici un motiv, fără să am vreo vină, absolut pe nedrept.

Dorința nebunească de a-l ucide pe acel Dulău ceda locul nedumeririi privitoare la vina pe care nu mi-o știam.

— E din pricina afișului! îmi spuneam în șoaptă. Totuși n-am nici un amestec în treaba asta. Na, imbecilule, să mă ții minte! exclamam în șoaptă și părea că-l și văd pe Dulău prăbușindu-se însângerat la picioarele mele.

Chiar atunci, am simțit un miros de pipă arsă, după aceea ușa scârțâi prelung și în odaie pătrunse Likospastov, înfășurat într-o manta de ploaie, de pe care șiroia apa.

— Ai citit? mă întrebă cu bucurie. Frățioare, te felicit, ți-au frecat zdravăn ridichea. Ce să-i faci, vrei să fii mare, taci și rabdă. Cum am dat de articolul ăsta, am și pornit-o înapoi, zic: trebuie să-mi vizitez prietenul, și își agăță într-un cui mantaua, care din cauza ploii se făcuse țeapănă.

— Cine-i Dulăul ăsta? l-am întrebat cu glasul înăbușit.

— Ce te interesează?

— Va să zică, îl cunoști?...

— L-ai cunoscut și tu.

— Ba, n-am auzit de el în viața mea!

— Ei, cum să nu fi auzit? Ți l-am prezentat chiar eu. Nu-ți aduci aminte, atunci, pe stradă... Când cu afișul acela caraghios... Cu Sofocle...

Abia atunci mi-am amintit de grăsanul care îmi măsurase cu atâta luare-aminte pletele... "Tânărul cu părul negru..."

— Ce i-am făcut ticălosului? l-am întrebat furios pe Likospastov.

Acesta clătină din cap.

— Urât, băiete, foar-r-rte urât. Văd că te-ai înfumurat zdravăn. Cum adică, să nu mai poată scoate omul o vorbă la adresa ta? Încă n-ai aflat că de critică ai nevoie ca de aerul pe care îl respiri?

— Asta se cheamă critică? Nu vezi că-și bate joc de mine?... Cine-i

individul?

— E un dramaturg, îmi răspunse Likospastov. A scris până acum cinci piese de teatru. Și-i un băiat foarte gentil, degeaba te înfurii. În ziua aceea o fi avut și el o strângere de inimă. Pe toți ne-a durut povestea aceea...

— Bine, dar afișul nu l-am compus eu! Oare este vina mea că teatrul îi are în repertoriu pe Sofocle, pe Lope de Vega ... și...

— Totuși, tu nu ești Sofocle, făcu Likospastov, rânjind cu răutate. Eu, băiete, scriu de douăzeci și cinci de ani încheiați, totuși nu mă compară nimeni cu Sofocle. Oftă din greu.

Mi-am dat seama că n-am ce să-i răspund. Nu am! Să-i spun: "Nu te compară nimeni, pentru că tu scrii prost, în timp ce eu scriu bine"? Puteam oare să-i spun așa ceva? Puteam?

Am tăcut din gură. Likospastov vorbi din nou:

— Să știi că afișul a cam răscolit spiritele. M-au și întrebat câțiva ce-i cu numele tău acolo. Supără afișul, supără! Să știi însă că n-am venit să mă iau cu tine la hartă, ci, aflând despre celălalt necaz al tău, am venit să te consolez, să mai stăm și noi de vorbă ca între prieteni...

— Despre ce fel de necaz ai aflat?

— Se zice că piesa ta n-a prea fost pe placul lui Ivan Vasilievici, spuse Likospastov și ochii îi scânteiară. Am auzit că i-ai citit-o chiar astăzi.

— Pe asta de unde o mai știi?

— D-aia are lumea gură, să vorbească, îmi răspunse oftând Likospastov, căruia îi plăcea să folosească tot felul de proverbe și zicale. Ia spune-mi, o știi pe Nastasia Ivanovna Koldâbaeva? Fără să-mi aștepte răspunsul, continuă: E mătușa lui Ivan Vasilievici, și-i o doamnă care merită tot respectul. O Moscova întreagă îi poartă stimă. Odinioară, lumea i se prosterna la picioare. A fost o celebritate, o actriță de mare prestigiu. Iar la noi în casă stă o croitoreasă: Stupina Ana. Chiar astăzi a fost pe la Nastasia Ivanovna, nu-i nici o oră de când a venit de acolo. Nastasia Ivanovna i-a povestit totul. A fost, cică, astăzi pe la Ivan Vasilievici unul nou, negru ca un gândac (mi-am dat seama imediat că-i vorba de tine), să-i citească o piesă pe care a scris-o, dar lui Ivan Vasilievici piesa nu i-a plăcut. Asta-i, frățioare. Ți-ai aduci aminte ce ți-am spus când ai venit să-ți citești piesa de teatru? Ți-am spus clar: actul trei nu are profunzime, e cu totul superficial. Nu trebuie să te superi. Eu nu-ți doresc decât binele. Atunci n-ai vrut să mă asculți. Ivan Vasilievici însă e meșter mare. Nu-l poate înșela nimeni. Și-a dat seama imediat despre ce-i vorba. Or, dacă lui nu i-a plăcut, înseamnă că piesa n-o să fie jucată. Ce reiese de aici? Reiese că ai să rămâi numai cu afișul. O să râdă lumea de tine: ia te uită, a dat chix Euripide al nostru! Ba, mai mult decât atât, Nastasia Ivanovna a spus că ai mai fost și obraznic cu Ivan Vasilievici. Că l-ai supărat. Dânsul cică a început să te povățuiască, iar tu nici una, nici două: phe! phe! Să mă ierți, dar asta-i prea de tot! Ți-ai cam luat nasul la purtare. Să știi că piesa ta nu-i chiar atât de grozavă (după opinia lui Ivan Vasilievici), ca să-ți permiți una ca asta...

— Hai să mergem la o bodegă, i-am spus încet, că nu mai pot sta acasă. Nu pot.

— Te înțeleg! Te înțeleg foarte bine! exclamă Likospastov. Merg cu plăcere. Numai că... să vezi... și își răscoli cu îngrijorare portofelul.

— Lasă că am eu...

Peste o jumătate de ceas, stăteam amândoi la o masă așternută cu o față pătată, lângă una din ferestrele mari și aburite ale restaurantului "Neapole". Un ins blond, simpatic, își făcu de lucru, așezându-ne pe masă câteva gustări și vorbindu-ne cu o deosebită drăgălășenie. Castraveților le spuse "castraveciori", icrelor, "vine și icrișoarele". Numai în câteva clipe izbuti să creeze o atmosferă atât de plăcută, încât mă făcu să uit cu totul că afară-i o

beznă de nepătruns, și nici Likospastov nu mi se mai păru așa cum era de fapt: o viperă.

Capitolul 13 *Aflu adevărul*

Nimic nu-i mai rău pe lume, tovarăși, decât teama și neîncrederea în propriile tale forțe. Tocmai acestor slăbiciuni le datorez întrebarea pe care de la un moment dat am început să mi-o pun cu tot mai multă stăruință: oare n-ar trebui, într-adevăr, s-o transform în mamă pe sora cea logodită?

"Totuși nu-i cu putință", îmi spuneam, "ca el să nu știe ce spune. Doar se pricepe în treburi dintr-astea!"

Și astfel, luând într-o zi condeiul în mână, m-am așternut pe scris. Din această încercare n-a ieșit însă decât un fel de talmeș-balmeș. Mai ales că mama cea nechemată, pe nume Antonina, mi-a trezit o asemenea ură în suflet încât, de îndată ce se ivea pe coala de hârtie, îmi și încleștam fălcile, scrâșnind din dinți. Nici nu era de mirare. Eroii trebuie să vi-i iubiți. Dacă sentimentul acesta vă lipsește, nu vă sfătuiesc să porniți la treabă. Vă asigur că veți avea parte numai și numai de necazuri.

"Vă asigur!" am urlat cu glas hârâit și, făcând hârtia bucățele, am jurat că nu voi mai călca pe la teatru. Totuși, mi-a venit foarte greu să-mi țin jurământul. Eram dornic să știu ce se mai întâmplă acolo. "Ba nu" – îmi ziceam îndată – "dacă așa-i vorba, n-au decât să mă poftească ei pe mine."

Trecu însă o zi, mai trecu una, trecu o săptămână întreagă, dar de poftit, nu mă poftea nimeni. "Pesemne că a avut dreptate ticălosul de Likospastov", mi-am spus.

"Ăștia nu mai au de gând să-mi joace piesa. S-a dus naibii afișul, s-au dus naibii și *Mrejele Fenisei!* Ghinionist mai sunt, Dumnezeu!"

Totuși se mai află pe lume și oameni de treabă, voi spune, parafrazându-l pe Likospastov. Într-o zi, cineva îmi bătut la ușă, apoi în odaie își făcu apariția Bombardov. Vizita lui m-a bucurat atât de mult, încât am simțit că mă ustură pleoapele.

— Nu mă surprinde nimic, îmi spuse Bombardov așezându-se pe pervazul ferestrei și lovind încet cu piciorul în calorifer. Eram convins că așa o să se întâmple. Te-am și prevenit!

— Bine, dar gândește-te, gândește-te, Piotr Petroivici! exclamam întruna. Cum aș fi putut să omit împușcătura! Spune și dumneata!...

— Ei bine, n-ai omis-o. Și ce-ai făcut cu asta? rosti cu asprime în glas Bombardov.

— Nu mă despart de eroul meu nici în ruptul capului, am strigat pătruns de indignare.

— Nici nu te-ai fi despărțit de el.

— Stai! Dă-mi voie!

Încându-mă de supărare, i-am povestit lui Bombardov toate prin câte trecusem. I-am vorbit despre Antonina, despre Petea, care urma să rostească prețioasele monologuri ale eroului, și despre pumnalul care mă întărâtase îndeosebi.

— Ce zici de asemenea proiecte? l-am întrebat furios.

— Aiureli! răspunse Bombardov, aruncând fără voie o privire peste umăr.

— Și atunci?...

— Tocmai de aceea nu trebuia să te încăpățânezi, spuse încet Bombardov. Trebuia să-i spui așa: Ivan Vasilievici, vă sunt foarte recunoscător pentru indicațiile dumneavoastră și voi încerca să le urmez

întocmai. De contrazis n-ai voie să-l contrazici, de ce nu vrei să pricepi? La dumnealui, în Sivțev Vrajek, nu-l contrazice nimeni.

— Cum adică? Chiar nimeni? Niciodată?

— Nimeni și niciodată, spuse Bombardov, apăsând pe fiecare cuvânt. Nimeni nu l-a contrazis, nu-l contrazice și nu-l va contrazice nicicând.

— Orice ar spune?

— Orice.

— Dar dacă îmi va cere ca eroul meu să plece la Penza? Sau ca mama asta, Antonina sau cum naiba o cheamă, să se spânzure? Sau să aibă o voce de contralto? Sau ca soba de colo să fie neagră și nu albă? Ce trebuie să-i răspund?

— Că, într-adevăr, soba e neagră.

— Și atunci cum o să apară ea pe scenă?

— Albă, cu o pată neagră.

— Asta-i ceva monstruos! Nemaiauzit!...

— Ce are a face? Ne-am învățat, spuse Bombardov.

— Aristarh Platonovici nu poate să-i spună nimic?

— Nu, nu poate, pentru că din anul una mie opt sute optzeci și cinci n-a mai schimbat cu Ivan Vasilie-vici o vorbă.

— Cum adică?

— Uite așa, bine. În o mie opt sute optzeci și cinci s-au certat și de atunci evită să se întâlnească. Nu-și mai vorbesc nici măcar la telefon.

— Să știi că mi-a rămas mintea-n loc! Cum de mai stă teatrul în picioare?

— După cum vezi, stă, ba încă foarte bine. Cei doi și-au delimitat sferile de influență. Dacă, spre exemplu, pe lucrarea dumitale a pus ochii Ivan Vasilievici, poți să fii sigur că pe Aristarh Platonovici n-o să-l mai intereseze. Și viceversa. Prin urmare, nu au motive să se ciocnească unul de celălalt. Sistemul e genial.

— Doamne, Dumnezeu! Tocmai acum a trebuit Aristarh Platonovici să plece în India. Dacă ar fi fost aici, m-aș fi adresat lui.

— Hm, făcu Bombardov, și se uită pe fereastră.

— Că doar nu te poți înțelege cu un om pe care nu-l interesează părerea nimănui.

— Ba îl interesează. Îl interesează părerea a trei persoane: cea a lui Gavril Stepanovici, a Nastasiei Ivanovna, mătușa lui, și a Avgusteii Avdeevna. Ele sunt singurele persoane de pe planeta noastră care pot avea o influență asupra lui Ivan Vasilievici. În cazul când altcineva ar încerca să-l influențeze în vreun fel pe Ivan Vasilievici, n-ar izbuti să obțină de la dânsul decât un răspuns contrar celui dorit.

— De ce?

— Pentru că el nu are încredere în nimeni.

— Bine, dar asta-i de neînchipuit!

— Toți oamenii mari au fanteziile lor, făcu, împăciuitor, Bombardov.

— Bine, am înțeles totul. Consider că nu mai pot avea nici o speranță.

Dacă montarea piesei mele presupune ca ea să fie ciopârțită în așa hal încât să-și piardă orice înțeles, nici nu e cazul să mai fie jucată. Nu vreau ca publicul să mă arate cu degetul, văzând că un om care trăiește în secolul douăzeci și are în mână un pistol se înjunghie cu pumnalul.

— Nu te-ar fi arătat nimeni cu degetul, pentru că n-ar mai fi rămas nici un fel de pumnal. Eroul dumitale s-ar fi împușcat ca orice om normal.

Am amuțit.

— Dacă nu te-ai fi pus de-a curmezișul, continuă Bombardov, dacă ai fi ascultat de sfaturile celor care ți-au vrut binele și-ai fi acceptat și pumnalul, și pe Antonina, ai fi scăpat ușor și de pumnal, și de Anto-nina. Pentru orice problemă, există anumite căi și anumite metode de rezolvare.

— Ce fel de metode?

— Asta-i specialitatea lui Mișa Panin, rosti cu glas cavernos Bombardov.

— Așadar, acum totul e pierdut? am întrebat amărât.

— E cam greu de rezolvat, e cam greu, răspunse trist Bombardov.

Se mai scurse o săptămână. Cei de la teatru păreau că mă uitaseră definitiv. Încet, încet, rana începuse să mi se vindece, și singurul lucru care m-a mai necăjit au fost orele de serviciu de la *Curierul navigației*, precum și reportajele pe care, de voie, de nevoie, trebuia să le scriu în continuare.

Când, deodată... O, acest cuvânt, fie el de trei ori blestemat! Părăsind pentru vecie lumea aceasta (și faptul se va petrece cât de curând!) știu că nu voi scăpa nici atunci de teama cea atât de josnică și totuși de neînvins pe care mi-o inspiră. El mă înspăimântă ca și cuvântul "surpriză", ca și cuvintele "sunteți chemat la telefon", "v-a sosit o telegramă" sau "poftiți în biroul de dincolo". Știu prea bine ce urmează după ele.

Și cum vă spuneam, într-una din zile, mă pomenesc cu Demian Kuzmici în pragul ușii; mă salută politicoș și-mi întinde o invitație prin care eram rugat să poftesc la teatru a doua zi la orele patru.

A doua zi n-a mai plouat. A doua zi s-a lăsat o înviorătoare geruală de toamnă târzie. Bocănind cu călcâiele pe asfalt, cu sufletul prins în chinga neliniștii, am pornit-o direct spre teatru.

Cea dintâi imagine care mi s-a fixat pe retină a fost cea a unui cal gras cât un rinocer, înhămat la o birjă, precum și cea a unui bătrânel firav, cocoțat pe capra trăsorii. Prin nu știu ce asociație de idei, am înțeles îndată că este vorba de celebrul Drâkin. Faptul avu darul să mă tulbure și mai mult. Intrând pe ușa teatrului, mă impresionează și agitația care domnea pretutindeni. Biroul lui Filea rămăsese pustiu. Toți vizitatorii acestuia, mai bine zis cei mai încăpățânați dintre ei, așteptau răbdători afară, în curte, tremurând de frig, și doar din când în când aruncau priviri lacome pe fereastra oficiului. Unii dintre ei încercau chiar să bată în geam cu degetele înghețate, dar fără nici un succes. Am ciocănit la ușă, ușa s-a crăpat nițel, dinăuntru m-a fixat ochiul lui Bakvalin, apoi am auzit glasul lui Filea:

— Să intre imediat!

Și am intrat. Cei care sufereau afară, au dat să mă urmeze, dar ușa le-a fost trântită în nas. Alunecând pe scară, am fost ridicat de Bakvalin și, în cele din urmă, am ajuns în oficiu. Filea nu mai ședea la măsura lui din dosul barierei, ci în încăperea din față. Purta o cravată nouă, parcă o văd și acum, cu picățele. Era bărbierit cu mare grijă. Mă salută cu o solemnitate neobișnuită, dar și cu un aer de ascunsă tristețe. Ceva se petrecea în ziua aceea la teatru, ba chiar am simțit, așa cum trebuie să simtă un taur dus la abator, că este vorba de o chestiune importantă și în care, închipuiți-vă, rolul principal îl avem de jucat eu însumi.

Faptul se vădi până și în fazele scurte pe care Filea i le adresă încet, dar poruncitor, lui Bakvalin:

— Paltonul dumnealui! Fii atent!

După aceea, avu darul să mă uimească purtarea curierilor și plasatorilor. Nici unul dintre ei nu sta locului, toți se aflau într-o continuă stare de agitație, pe care un neinițiat n-ar fi fost în stare să și-o explice. Astfel, Demian Kuzmici alergă la un moment dat în trap vioi pe lângă mine, mi-o luă înainte și urcă scara spre balcon, călcând fără zgomot, ca o nălucă. Abia pieri din vedere, când de sus, de la balcon, coborî Kustov, tot la trap, și dispăru îndată ca și cel dintâi. Pe jos, prin semiobscuritatea foaierului principal, trecu în fugă Kliukvin, trase din nu se știe ce pricină perdeaua la una din ferestre, de celelalte nu se atinse deloc, și dispăru ca prin farmec.

Bakvalin trecu în goană, neauzit, peste postavul soldătesc așternut pe jos și pieri pe după ușa bufetului, iar de acolo țâșni Pakin și dispăru în sala de

spectacole.

— Să urcăm la etaj. Vă conduc chiar eu, îmi spuse cu politețe Filea, însoțindu-mă.

Am urcat scara. O altă siluetă goni fără zgomot pe lângă noi și se topi în culoarul de la balcon, iar mie începu să mi se pară că în jurul meu se agită umbrele morților.

În clipa când ne și apropiam în tăcere de ușa etuvei, l-am văzut stând în fața ei pe Demian Kuzmici. Tocmai atunci, dintr-un culoar vecin, se repezi spre ușă o siluetă mică, cenușie, dar Demian Kuzmici țipă scurt și se răstigni peste tăblia de lemn, iar silueta se abătu pieziș, apoi o înghiți umbra de pe meandrele scării.

— Dumnealui să intre! făcu scurt Filea și dispăru.

Demian Kuzmici se propti cu umărul în tăblia ușii, aceasta se deschise, apoi... veni o altă ușă și în cele din urmă am intrat în etuvă, unde nu se mai afla nici o umbră. Toropețkaia aprinsese pe biroul din fața ei o lampă cu picior. Nu mai scria la birou, ci ședea în fotoliu și citea un ziar. Zărindu-mă, dădu ușor din cap.

Dincolo, în fața ușii care ducea spre cabinetul direcțiunii, sta în picioare Avgusta Menajraki, îmbrăcată cu un jersey verde, având la piept o cruciuliță de diamante și, prinsă de cordonul lat, din piele lăcuită, o legătură grea de chei.

Îmi spuse "pe aici" și am intrat într-o încăpere luminată orbitor.

Ochii mi se abătură mai întâi peste mobilierul scump din mestecăn din Karelia, cu ornamente aurite, peste biroul uriaș din același lemn fin și peste bustul negru al lui Ostrovski, care trona și aici, într-un colț al încăperii. De sus, revărsa lumina un enorm candelabru, de jur-împrejur o revărsau aplicațiile. Mi se păru atunci că toate portretele din galerie se adunaseră aici, iar acum veneau spre mine. L-am recunoscut pe Ivan Vasilievici, care ședea pe canapea în fața unei mescioare rotunde. Pe masă scliffea, albă, o chisea cu dulceață. L-am recunoscut pe Kneajevici, i-am recunoscut din portretele văzute în galerie și pe alți câțiva, printre care și pe o doamnă de o prestanță desăvârșită, ce purta acum o bluză purpurie și o jachetă maro presărată cu năsturași, ca o boltă cu stele, iar pe umeri o blană grea de samur. Pălărioara fantezie părea că i se lăsase din zbor peste părul încăruntit, ochii îi străluceau tinerește pe sub sprâncene, iar degetele împodobite cu inele de aur și diamante îi străluceau și ele.

De față mai erau și alte persoane, pe care nu le văzusem în portretele din galerie. Lângă spătarul canapelei se opri medicul care mai deunăzi o scosese dintr-o criză de nervi pe Milocika Preahina și care ținea și acum în mână un păhărel de cristal. În dreptul ușii sta bufetierul cu aceeași expresie de adâncă întristare întipărită pe chip.

Deoparte, o masă rotundă, mare, părea pregătită pentru un dejun copios. Lumini orbitoare alergau peste cristaluri și porțelanuri rânduie pe fața de masă albă ca zăpada, alte lumini licăreau mohorât în sticlele de apă minerală, printre care se întrezărea o pală roșie, venind de bună seamă de la icrele de Manciuia. Societatea numeroasă care se afla instalată în adâncul moale al fotoliilor din încăpere tresări văzându-mă în pragul ușii, pe urmă se înclină răspunzându-mi la salut.

— Ah, Leo... porni să spună Ivan Vasilievici.

— Serghei Leontievici, îl corectă numaidecât Kneajevid.

— Așa... Serghei Leontievici, bine ai venit! Șezi, te rog, aici, lângă noi! Și îmi strânse jovial mâna. N-ai vrea să iei o gustare? Poate chiar o masă mai consistentă? Să nu te jenezi. Noi te vom aștepta. Ermolai Ivanovici al nostru este un adevărat vrăjitor. E de ajuns să-l rogi frumos și... Ermolai Ivanovici, cam ce ai putea oferi dumnealui pentru dejun?

Drept răspuns, vrăjitorul Ermolai Ivanovici procedă cam astfel: își dădu ochii peste cap, pe urmă-i readuse la loc și-mi adresă o privire în care am citit o mută implorare.

— Sau poate o băuturistică? mă invită în continuare Ivan Vasilievici. Niște apă minerală? Citro? Limonadă, răchițele? Ermolai Ivanovici! i se adresă cu severitate bufetierului. Avem suficiente rezerve de răchitele? Te rog să ai pentru asta o grijă deosebită.

Drept răspuns, Ermolai Ivanovici surâse cu sfială și puse bărbia în piept.

— Trebuie să-ți spun că Ermolai Ivanovici este un... hm... hm... un magician. Într-o vreme din cele mai cumplite a salvat de la foamete, servindu-le nisetru, pe toți cei din teatrul nostru. Altfel, n-ar mai fi rămas nimeni în viață. Actorii îl adoră.

Ermolai Ivanovici nu păru flatat de amintirea faptei sale eroice: dimpotrivă, se întunecă la chip.

Cu o voce limpede, fermă, sonoră, i-am adus la cunoștință lui Ivan Vasilievici că am luat atât micul dejun, cât și masa de prânz și, în același timp, am refuzat categoric apa minerală și răchițelele.

— Atunci, poate o prăjitură? Ermolai Ivanovici face niște prăjituri de li se duce vestea!...

Cu o voce și mai sonoră, energică (după aceea Bombardov mi-a mărturisit părerile celor de față, spunându-mi: "Zice lumea că ai avut o voce, să dai și să fugi!", "Cum, adică?" "Răgușită, pițigăiată. Plină de ură...") am refuzat și prăjiturile.

— Apropo de prăjituri, făcu deodată, cu glas catifelat, un ins blond, îmbrăcat și pieptănat cu o deosebită eleganță, care ședea în dreptul lui Ivan Vasilievici. Îmi aduc aminte că ne-am adunat cu toții într-o zi la Pricevin. Am avut surpriza să-l vedem acolo și pe marele duce Maximilian Petrovici... Am râs atunci cu hohote... Ivan Vasilievici, cred că-l cunoașteți pe Pricevin? A, să vă povestesc mai târziu întâmplarea asta nostimă.

— Îl cunosc pe Pricevin, cum să nu, răspunse Ivan Vasilievici, e un escroc fără pereche. A lăsat-o pe drumuri pe propria lui soră... Ei, și-acum...

În clipa aceea, mai intră pe ușă un om care nu făcea parte din galeria de portrete, și anume Mișa Panin. "Într-adevăr, el l-a împușcat pe acela..." m-am gândit, privindu-i chipul.

— O! Preastimatul Mihail Alexeevici! strigă Ivan Vasilievici, înălțându-și brațele către nou-venitul. Mă bucur că te văd! Ia loc în fotoliu. Și-acum, să vă fac cunoștință, mi se adresă Ivan Vasilievici. Dumnealui este scumpul nostru Mihail Alexeevici, care îndeplinește la noi niște funcții de mare însemnătate. Iar dumnealui este...

— Serghei Leontievici! interveni vesel Kneajevici.

— Întocmai!

Fără să spunem celor de față că ne-am cunoscut mai demult și fără să ne împotrivim prezentărilor respective, Mișa și cu mine ne-am strâns mâna prietenește.

— Ei, și acum, să începem! exclamă Ivan Vasilievici. Îndată ochii tuturor se fixară asupra mea, ceea ce făcu să mă treacă un fior. Cine dorește să ia cuvântul? Ippolit Pavlovici, dumneata?

Un ins foarte prezentabil, cu pletele ca pana corbului, îmbrăcat cu foarte mult bun-simț, își puse monoclul la ochi și mă privi stăruitor. După aceea își turnă un pahar de apă minerală, se șterse la gură cu o batistă de mătase, o clipă rămase nehotărât, pe urmă își mai turnă unul și abia atunci începu să vorbească.

Avea o voce superbă, caldă, vădind mult exercițiu, foarte convingătoare și care îți mergea la inimă.

— Romanul dumitale Le... Serghei Leontievici? Nu-i așa? Romanul

dumitale e foarte, foarte bun. Are...ă... cum să zic eu – oratorul trase cu coada ochiului spre masa pe care se rânduiseră sticlele cu apă minerală, și îndată Ermolai Ivanovici porni cu pași mărunți într-acolo și-i aduse o sticlă proaspătă – are să zic așa, o deosebită profunzime pe plan psihologic, iar personajele sunt uimitor de bine conturate... A... Cât despre descrierile de natură, pot să spun că se ridică aproape la nivelul lui Turgheniev!

În clipa aceea apa minerală țâșni din sticlă, oratorul bău un al treilea pahar și cu o simplă mișcare din sprâncene făcu să-i sară monoculul de la ochi.

— Aceste descrieri de natură, continuă, aceste nopți... ă... aceste nopți înstelate ale Ucrainei... pe urmă involburatul Nipru... ă... după cum s-a exprimat însuși Gogol... ă... Minunat e Niprul, după cura îți amintești... și-apoi mireasma aceea a salcânilor... Totul e realizat la dumneata cu o deosebită măiestrie...

Mi-am întors privirea către Mișa Panin. Acesta se ghemuise în fotoliu ca un animal rănit, iar ochii îi erau de-a dreptul înfricoșători.

— Impresionează mai ales... ă... descrierea sihlei... a plopilor cu frunze argintii... Îți amintești?

— Îmi stă și azi în fața ochilor noaptea aceea de pe Nipru, când am fost cu toții în excursie, s-auzi glasul de contraltă al doamnei cu blana de samur.

— Apropo de excursie, făcu răsâd basul de lângă Ivan Vasilievici, a fost o întâmplare teribil de picantă când cu guvernatorul general Dukasov. Vă aduceți aminte de el, Ivan Vasilievici?

— Da. Un mâncău fără pereche! răspunse Ivan Vasilievici. Continuă, te rog.

— Romanul dumitale nu merită... ă... nu merită decât complimente... dar... îmi pare rău... scena își are legile ei!

Ivan Vasilievici mânca dulceață, ascultând cu multă plăcere cuvântarea lui Ippolit Pavlovici.

— Dumneata n-ai izbutit să redai în piesă toată aroma Sudului, a acelor nopți voluptuoase. Psihologia personajelor a rămas și ea abia schițată, ceea ce a influențat nefavorabil mai ales rolul Bahtin... Aici, oratorul păru jignit fără veste, ba chiar pufni îmbufnat: Pf... pf... așa că eu...ă... nu știu dacă... lovi ușor cu muchia monoculului într-un caiet pe care îl ținea în mână și în care mi-am recunoscut manuscrisul, în fine, piesa dumitale nu poate fi jucată... Îmi pare rău, își sfârși cu totul supărat cuvântarea, îmi pare rău!

În clipa aceea, privirile ni se întâlniră. Și cred că în ochii mei oratorul nu desluși decât uimire și o profundă mânie.

Căci trebuie să vă spun că în romanul meu nu erau amintiți nici salcâmi, nici plopii argintii, nici involburatul Nipru, nici... Într-un cuvânt, nu se afla absolut nimic din toate acestea.

"Nu l-a citit! Nu mi-a citit romanul", îmi zbârnâia prin minte, "și cu toate acestea îndrăznește să-l comenteze. Stă să discute despre nopțile din Ucraina... La ce bun m-au chemat aici?"

— Cine mai dorește să ia cuvântul? întrebă cu vioiciune Ivan Vasilievici.

Se lăsă o tăcere încordată. Nimeni nu mai dorea să ia cuvântul. Doar dintr-un ungher al încăperii răsună o voce:

— Oho-ho...

M-am uitat într-acolo și-am zărit în colțul odăii un om în vârstă, îmbrăcat cu o bluză cenușie. Mi-am amintit vag că-i văzusem chipul într-unul din portrete... Privirea îi era potolită și exprima, de fapt, plictiseală, o veche plictiseală. Când l-am privit, își întoarse ochii în altă parte.

— Vrei să ne vorbești dumneata, Feodor Vladimirovici? îl întrebă Ivan Vasilievici.

— Nu, răspunse acesta.

Tăcerea căpătă un caracter straniu.

— Poate că vrei dumneata să spui ceva? mi se adresă Ivan Vasilievici.

Cu o voce deloc răsunătoare, deloc limpede, de loc vioaie (mi-am dat seama eu însumi de aceasta) am rostit:

— Din câte am înțeles, piesa mea nu vă convine. De aceea vă rog să mi-o restituiți.

Pe neașteptate, în jurul meu se iscă agitație. Fotoliile scârțâiră peste parchet, cineva mi se aplecă peste umăr și-mi spuse:

— Cum poți să spui așa ceva? Îmi pare rău!

Ivan Vasilievici privi uimit chiseaua cu dulceață, apoi pe cei din jurul său.

— Hm... hm... și bătu darabana cu degetele, noi îți spunem cu toții prietenește că dacă îți vom juca piesa îți vom pricinui cel mai mare rău cu putință. Un rău îngrozitor. Mai ales în cazul când va pune mâna pe ea Foma Strij. Dumitale însuși o să-ți pară rău și-ai să ajungi să ne blestemi...

După o pauză, am spus:

— În acest caz, vă rog să mi-o restituiți.

Și atunci, am zărit limpede în ochii lui Ivan Vasilievici o expresie de mânie.

— Ne-ați semnat, după câte știm, un mic contract, răsună de undeva o voce și îndată din spatele medicului se ivi chipul lui Gavril Stepanovici.

— Bine, dar teatrul dumneavoastră nu dorește să-mi joace piesa. Atunci pentru ce vă mai trebuie?

Un chip tinerel, cu ochii sclipind de după lentilele pince-nez-ului veni spre mine și cu o subțire voce de tenor îmi spuse:

— Aveți cumva de gând s-o duceți la teatrul lui Schlippe? Ce credeți că vor fi în stare să facă aceia? N-o să vedeți decât niște ofițerași înfumurați umblând de colo-colo prin scenă. Cine are nevoie de asta?

— Pe baza dispozițiilor și a regulamentelor existente, dumnealui nu are dreptul s-o remită teatrului Schlippe. Dumnealui a semnat cu noi un contract, spuse Gavril Stepanovici, ieșind din spatele doctorului.

"Oare ce se întâmplă aici? Ce vor aștia de la mine?" m-am întrebat și, deodată, pentru prima oară în viață, am simțit că nu mai pot să respir.

— Iertați-mă, am rostit din greu, nu mai pricep nimic. Dumneavoastră îmi spuneți că nu vreți s-o jucați, dar de oferit unui alt teatru, nu am dreptul s-o ofer. Ce-i de făcut?

Aceste cuvinte avură un efect neașteptat. Doamna cu blana de samur schimbă o privire jignită cu basul de pe canapea. Dar cel mai înfricoșător păru chipul lui Ivan Vasilievici. Zâmbetul îl părăsi cu totul iar ochii arzători cătau țintă la mine.

— Cu toții vrem să te salvăm de la primejdia care te paște! spuse Ivan Vasilievici. Vrem să te salvăm dintr-un pericol iminent, care te pândește de după colț.

Din nou se lăsă tăcere. Curând ea deveni atât de penibilă încât n-am mai fost în stare s-o suport.

După ce am zgâriat câteva clipe cu degetul căptușeala fotoliului, m-am ridicat în picioare și i-am salutat pe toți printr-o plecăciune. Îmi răspunseră și ei la fel, în afară de Ivan Vasilievici, care mă privea uimit. Călcând strâmb, am ajuns la ușă, m-am poticnit, am ieșit din încăpere, i-am făcut o plecăciune Polixeniei Toropețkaia, care privea cu un ochi în *Izvestia* iar cu celălalt la mine, precum și Avgustei Menajraki, care mă măsură cu severitate, apoi am ieșit afară, pe culoar.

Interiorul teatrului dispărea cu încetul în umbra amurgului. De departe, prin ușa deschisă a bufetului, se întrezăreau mici pete albe. Erau măsuțele care se pregăteau în vederea spectacolului din seara aceea.

Ușa sălii de spectacole era dată și ea de perete. M-am oprit pentru câteva

clipe și-am privit înăuntru. Scena era descoperită în întregime până spre zidul de cărămidă din spate. De sus, cobora încet un chioșc verde, acoperit cu iederă, iar prin marea poartă laterală muncitorii, mici cât furnicile, aduceau în scenă un șir de coloane albe.

Câteva clipe mai târziu mă și aflam în stradă.

Bombardov nu avea telefon, astfel că i-am trimis chiar în seara aceea o telegramă cu următorul conținut:

"Vino parastas stop fără dumneata înnebunesc, nu mai pricep nimic."

Cei de la poștă n-au vrut să-mi primească telegrama și nu mi-au primit-o decât după ce i-am amenințat că-i voi reclama la *Curierul navigației*.

În seara următoare, ședeam cu Bombardov în fața mesei frumos așternute. Curând, nevasta maistrului de care am mai pomenit ne aduse niște blinele.

Lui Bombardov i-a plăcut ideea mea de a face o masă de pomenire, precum și odaia mea în care făcusem o desăvârșită ordine și curățenie.

— Acum sunt mai liniștit, i-am spus după ce și-a mai potolit foamea, și nu vreau să știu decât un singur lucru: ce-a fost cu adunarea aceea. Așa ceva încă nu mi-a fost dat să văd.

Drept răspuns, Bombardov laudă blinelele, mai privi o dată în jurul său prin odaie și-mi spuse:

— Ar cam trebui să te însori, Serghei Leontievici. Să iei o femeie sau o fată simpatcă și delicată.

— O discuție asemănătoare a mai fost descrisă de Gogol, i-am răspuns, și n-ar trebui să ne repetăm. Spune-mi, ce-a fost acolo?

Bombardov dădu din umeri.

— N-a fost nimic altceva decât o consfătuire a lui Ivan Vasilievici cu veteranii teatrului.

— Așa? Dar, ia spune-mi, cine era doamna aceea cu blana de samur?

— Era Margarita Petrovna Tavriceskaia, actriță la teatrul nostru. Face parte și ea din așa-zisul grup al veteranilor sau al ctitorilor. Și-a câștigat faima prin faptul că, asistând în anul o mie opt sute optzeci la debutul ei pe scenă, răposatul Ostrovski a spus: "Foarte bine."

Am mai aflat după aceea de la interlocutorul meu că la adunare n-au participat decât ctitorii, fiind convocați de urgență de către Ivan Vasilievici spre a-mi discuta piesa, și că Drâkin a fost anunțat cu o zi înainte, astfel că a trebuit să-și spele bine trăsura cu formol și să-și ȳesale calul.

Întrebându-l pe Bombardov cine era cel care vorbise despre marele duce Maximilian Petrovici și despre mîncăul de guvernator, am aflat că era cel mai tânăr dintre ctitorii teatrului.

Trebuie să menționez că răspunsurile lui Bombardov erau foarte reținute și laconice. Observând aceasta, am încercat să insist mai mult cu întrebările, pentru a obține de la oaspetele meu nu numai date seci, formale, în genul "născut în cutare loc, numele și prenumele cutare", ci și niște caracterizări mai vii. Mă interesau nespuse de mult oamenii pe care i-am văzut adunați în cabinetul direcțiunii. Presupuneam că în caracterizările respective aveam să găsesc o explicație a purtării fiecăruia la cea ședință misterioasă.

— Va să zică, Gornostaev ăsta (cel care povestise despre guvernatorul general) este un actor bun? l-am întrebat, turnându-i vin, pe Bombardov.

— Îhî, răspunse acesta.

— Ei, nu, cu asta nu mi-ai spus nimic. Uite, spre exemplu, despre Margarita Petrovna se știe că a laudat-o Ostrovski, rostind acel "foarte bine". Asta îmi spune ceva. Pe câtă vreme acest "ihî" este egal cu zero. Poate că și Gornostaev s-a făcut vestit prin ceva?

Bombardov îmi aruncă o privire piezișă, aș zice bănuitoare, și vorbi rar, cam în doi peri...

— Ce-aș putea să-ți spun despre el? Hm, hm... Își goli paharul, pe urmă spuse cu mai multă vioiciune: Ba, da, mi-am amintit. De curând, Gornostaev ne-a uimit pe toți printr-o întâmplare pe drept cuvânt miraculoasă....

Îndată se apucă să toarne peste blinele unt topit și-l turna atât de încet, încât n-am mai putut răbda și i-am strigat cu ciudă:

— Spune o dată, domnule, n-o mai lungi!

— Formidabil, vinul ăsta, "Napareuli", ocoli totuși răspunsul Bombardov, punându-mi pentru un moment răbdarea la încercare. Apoi continuă: Treaba asta s-a întâmplat în urmă cu vreo patru ani. Era la începutul primăverii și-mi aduc aminte că Gherasim Nikolaevici era pe atunci parcă mai vesel și mai guraliv ca de obicei. Dar veselia asta nu i-a fost a bine! Știu că începuse să-și facă tot felul de planuri, mereu îi ardea de ducă, părea chiar că întinerise. Trebuie să-ți spun că are pentru teatru o mare pasiune. În perioada aceea, țin minte, l-am auzit adeseori spunând: "Am cam rămas în urmă, băieți. Altădată cunoșteam foarte bine viața teatrală din Occident, plecam în fiecare an peste hotare și eram la curent cu tot ce se întâmpla pe scenele din Germania, din Franța și nu numai de acolo. Dădeam câte o raită chiar prin America, spre a cunoaște cele mai noi realizări din domeniul artei teatrale." "Păi de ce nu înaintezi o petiție să mai pleci și acum?" îl întreba lumea. El surâdea cu blândețe și răspundea: "În nici un caz, dragii mei. Oare pot eu să admit ca statul să cheltuiască pentru mine valuta care-i atât de prețioasă? Mai bine să plece vreun inginer sau un conducător de întreprindere!"

Un om adevărat, dintr-o bucată! Și cum îți spun (Bombardov își cercetă paharul la lumina becului și din nou lăudă vinul)... și cum îți spun, mai trece o lună și se face primăvară de-a binelea. Tocmai atunci s-a întâmplat și nenorocirea. Vine într-o zi Gherasim Nikolaevici la Avgusta Avdeevna în birou, tace, nu zice nimic. Când se uită femeia la el, îl vede galben ca un mort, cu ochii stinși, bun de pus în mormânt. "Ce-i cu dumneata, Gherasim Nikolaevici?", "Nimic, ce să fie?" zice. "Nu vă faceți idei." Se duce la fereastră, începe să bată darabana în geam și să fluiera ușurel o melodie tristă și parcă foarte cunoscută. Avgusta Avdeevna a tras cu urechea și când s-a dumirit, să-i vină rău, nu alta: era marșul funebru de Chopin. N-a putut să reziste, i s-a strâns inima de milă și nu l-a mai slăbit cu întrebările: "Ce-ai pățit? Ce-i cu dumneata?"

Într-un târziu, s-a uitat la ea, a zâmbit amar și i-a spus: "Jură-mi că n-ai să mărturisești nimănui!" Femeia, își închipui, a jurat numaidecât. "Adineauri am fost la doctor și mi-a spus că am cancer la plămâni." S-a întors și a ieșit pe ușă.

— Mda, asta-i o chestie... am rostit încet, posomorându-mă.

— Nici vorbă! întări Bombardov. Și-atunci, Avgusta Avdeevna pune-l imediat să jure și spune-i tot lui Gavril Stepanovici. Acesta fugi la Ippolit Pavlovici. Ippolit Pavlovici la nevastă-sa. Nevastă-sa la Evlampia Petrovna. Pe scurt, n-au trecut nici două ore și a aflat toată lumea, până la calfele din atelierul de croitorie, că activitatea artistică a lui Gherasim Nikolaevici a luat sfârșit și că teatrul ar putea să-i comande de pe acum coroana mortuară. Un ceas mai târziu, actorii au și început să se certe la bufet cui să fie încredințate rolurile lui Gherasim Nikolaevici.

Între timp, Avgusta Avdeevna pune mâna pe telefon, pe urmă dă buzna direct la Ivan Vasilievici. Și nu trec după aceea nici trei zile că tot Avgusta Avdeevna îl sună pe Gherasim Nikolaevici și-i zice: "Peste cinci minute sunt la dumneata" și, într-adevăr, dă fuga la el acasă. Îl găsește întins pe divan, îmbrăcat cu un halat chinezesc, pământiu în obraz, dar mândru și liniștit.

Avgusta Avdeevna, femeie cu simț practic cum o știi, țac! îi și trăneste pe masă cărțulia roșie și un cec.

Gherasim Nikolaevici tresare atunci și zice:

— Sunteți niște oameni răi! Doar nu v-am cerut asta! Ce rost are să mori printre străini?

Avgusta Avdeevna e o femeie dintr-o bucată și-i o secretară înăscută! Cuvintele muribundului i-au trecut pe lângă ureche. A strigat:

— Faddei!

Faddei e servitorul credincios al lui Gherasim Nikolaevici. În clipa următoare Faddei s-a și ivit în prag.

— Trenul pleacă peste două ore. Adu-i imediat lui Gherasim Nikolaevici pledul! Lenjeria. Valiza. Servieta. Mașina va fi jos peste patruzeci de minute.

Condamnatul doar a oftat prelung și dat din mână, sfârșit de puteri.

Undeva, în Alpi, poate la granița Elveției, poate în altă parte, în fine, cam pe acolo... – Bombardov se frecă peste frunte – în fine, nu contează... sus, la trei mii de metri deasupra nivelului mării, se află un sanatoriu de mare altitudine. Apartine unei somități mondiale, profesorul Cly. Lumea se duce acolo numai în cazuri disperate. Când, vorba ceea: ori mori, ori te vindecă. Mai rău nu poate să-ți fie, ba uneori se mai întâmplă și câte o minune. Cly așază bolnavii pe niște terase descoperite, cu vedere spre piscurile înzăpezite, le face niște injecții cu sarcomatină, îi pune să respire oxigen și câteodată izbutește să le mai lungească viața cu un an, doi.

Cincizeci de minute mai târziu, Gherasim Nikolaevici a și fost dus cu mașina prin dreptul teatrului, așa cum i-a fost dorința, iar a doua zi Demian Kuz-mici a povestit tuturor că l-a văzut ridicându-și mâna și binecuvântând teatrul, după care automobilul s-a îndreptat cu toată viteza spre gara Belorusko-Baltiiski.

Curând a venit vara și s-a răspândit un zvon precum că Gherasim Nikolaevici ar fi încetat din viață. Actorii au mai sporovăit pe socoteala asta, l-au mai compătimit puțin... Totuși era vară... Cu toții se pregăteau de plecare, căci începea turneul. Așa că n-a fost jale prea mare... Așteptam să-i sosească trupul neînsuflețit... Între timp, stagiunea a luat sfârșit și actorii au plecat care încotro. Trebuie să-ți spun că Plisov al nostru...

— Unul simpatic, cu mustață, nu-i așa? l-am întrebat. Are și un portret în galerie?

— Acela e, confirmă Bombardov, pe urmă continuă: Cum îți spun, Plisov a fost trimis în delegație la Paris, ca să studieze acolo mașinile de teatru. I-au făcut, desigur, rapid, toate actele și omul a plecat. Trebuie să știi că Plisov are o putere de muncă extraordinară, iar de scena lui turnantă e de-a dreptul îndrăgostit. Nu-ți mai spun cât l-a invidiat lumea. Te cred, fiecare ar fi vrut să vadă Parisul... "Om fericit!" îi spuneau. Fericit, nefericit, și-a luat actele, s-a urcat în tren și a plecat la Paris, tocmai în perioada când se zvonea despre încetarea din viață a lui Gherasim Nikolaevici. Plisov e un om cu totul deosebit și, fiind la Paris, nici măcar n-a observat turnul Eiffel. Un entuziast. A stat numai și numai sub scena teatrelor, a studiat tot ce-a trebuit, a cumpărat și niște reflectoare, mă rog, și-a îndeplinit misiunea cu cinste. În cele din urmă, i-a venit timpul să plece acasă. Și atunci s-a hotărât să facă și el măcar o plimbare prin oraș, să aibă cât de cât habar de acele locuri. A umblat pe străzi, a călătorit și cu autobuzul, cu cei din jur s-a înțeles în special prin mormăieli, i s-a făcut o foame de lup și a ajuns în sfârșit undeva, la dracu-n praznic. "Să intru și eu într-un local", și-a spus, "să iau o gustare." Vede o lumină. Își dă seama că nu mai este în centru și că, prin urmare, n-o să-l coste prea mult. Intră pe ușă. Într-adevăr, localul era cam de mâna a doua. Se uită în jur și deodată rămâne stană de piatră.

Ce crezi că a văzut? Drept în fața lui, la o măsuță, îmbrăcat cu un smoching elegant și cu o floare prinsă la butonieră, ședea răposatul Gherasim Nikolaevici. Ba mai era și cu două franțuzoaice după el. Îi ascultau

snoavele și se prăpădeau de râs. În dreptul lor – o sticlă de șampanie într-o frapieră și un vas cu fructe.

Lui Plisov să-i vină rău, nu alta. "Nu se poate", și-a spus, "să știi că am halucinații. N-are cum să șadă aici Gherasim Nikolaevici și să râdă cu franțuzoaicele. Bietul de el nu poate fi decât într-un singur loc și anume la cimitirul Novodevici!"

Sta Plisov și se holba la insul acela care semăna leit cu răposatul, când colo îl vede că se ridică deodată în picioare, iar chipul pare să-i exprime un fel de neliniște. Mai întâi Plisov a crezut că omul e întrucâtva nemulțumit să-l vadă acolo, dar mai târziu s-a dumiruit că Gherasim Nikolaevici – căci, într-adevăr, el era – doar rămăsese foarte mirat să-și întâlnească la Paris compatriotul. Numaidecât, Gherasim Nikolaevici le-a șoptit ceva franțuzoaicelor, iar ele au și zbughit-o pe ușă.

Totuși, Plisov nu s-a dezmeticit de-a binelea decât după ce Gherasim Nikolaevici a venit să-l îmbrățișeze și să-l sărute pe amândoi obraji. După aceea lucrurile s-au limpezit. Stând să-l asculte pe Gherasim Nikolaevici, Plisov striga întruna, uimit peste măsură: "Nu mai spune!" Căci se petrecuse o adevărată minune.

Când îl aduseseră pe Gherasim Nikolaevici, în Alpii aceia, era într-un asemenea hal, încât Cly n-a făcut decât să dea din cap și să spună: "Hm..." L-au întins pe Gherasim Nikolaevici sus, pe terasă, i-au făcut o injecție cu sarcomatină, i-au dat și o pernă cu oxigen. La început bolnavul s-a simțit din ce în ce mai rău, încât i s-a spus după aceea că profesorul începuse să aibă cele mai întunecate presupuneri pentru ziua care avea să vină. Vezi Doamne, inima nu-i mai funcționa nici ea cum trebuie. Totuși, ziua aceea, a doua, a trecut cu bine. I-au repetat injecția. S-a simțit încă mai bine. Iar mai târziu, să vezi și sa nu crezi. Într-o dimineață, Gherasim Nikolaevici al nostru s-a ridicat de pe cușetă și a spus: "M-aș duce să fac o plimbare." Auzindu-i vorbele, nu numai asistenții, ci și însuși Cly au făcut niște ochi cât cepele. Într-un cuvânt, după ce-a mai trecut o zi, Gherasim Nikolaevici a început să se plimbe pe terasă, i-a revenit culoarea în obraji, la fel și pofta de mâncare... Temperatura 36,8 pulsul normal, de dureri nici pomeneală.

Gherasim Nikolaevici ne-a povestit mai târziu că de prin toate satele din jur începuse să vină lume, să-l vadă la față. Din orașe soseau tot felul de medici renumiți, iar Cly le-a făcut într-una din zile o amplă comunicare, zicând că asemenea cazuri se întâlnesc o dată la o mie de ani. Au vrut să dea la ziar poza lui Gherasim Nikolaevici, dar el s-a împotrivit. Nu îi plăcea să i se facă reclamă.

La un moment dat, Cly i-a spus că n-are nici un rost să mai stea prin coclaurile Alpilor și că îl va trimite la Paris să se odihnească acolo după suferințele îndurate. Așa a ajuns Gherasim Nikolaevici la Paris. Cât despre franțuzoaice, i-a explicat lui Plisov că sunt niște doctorițe tinere, pariziene, care au de gând să scrie despre el un articol. Cam așa s-au petrecut lucrurile cu vindecarea lui Gherasim Nikolaevici.

— Într-adevăr, e un lucru uimitor, am observat. Totuși, nu pricep cum a izbutit să scape cu viață?

— Tocmai asta-i minunea, răspunse Bombardov. S-a constatat atunci că de la cea dintâi injecție sarcomul lui Gherasim Nikolaevici a și început să se resoarbă și în curând s-a resorbit cu totul.

Am bătut din palme a mirare:

— Ei, nu vorbi! am exclamat. Bine, dar așa ceva nu s-a mai întâmplat niciodată!

— Ba, se poate întâmpla o dată la o mie de ani. Bombardov tăcu o clipă, apoi continuă. Stai puțin, că n-am terminat. În toamnă, a venit Gherasim Nikolaevici acasă într-un costum nou, elegant, refăcut, ba chiar ars de soare,

căci medicii de la Paris l-au mai trimis și pe coasta oceanului să se întrezeze. Când cobora la bufet, ai noștri îl luau de-a dreptul cu asalt, să le povestească despre ocean, despre Paris, despre medicii din vârful Alpilor și alte chestii dintr-astea. Pe urmă a început stagiunea. Gherasim Ivanovici a apărut pe scenă și trebuie să-ți spun că a jucat foarte bine. Așa au mers lucrurile până prin martie... În martie, îl vedem într-o zi pe Gherasim Nikolaevici că vine la repetiția cu *Lady Macbeth* sprijinit în baston. "Ce-i cu dumneata?" "Nu-i nimic, mă cam înjunghie pe la șale." Ce poți să-i faci omului: junghiul e junghi. Azi îl înjunghie, mâine îi trece. Dar nu i-a trecut. Ba, s-a întetit și mai tare... Ultraviolete? Nici un efect. A căpătat insomnie, nu mai putea să doarmă pe spate... Slăbea văzând cu ochii. I-au dat pantopon. Degeaba. Du-te iar la doctor. Și poți să-ți închipui...

Bombardov făcu o pauză bine dozată și căscă niște ochi de m-au trecut fiorii.

— Poți să-ți închipui... Doctorul s-a uitat la el, l-a pipăit, a clipit din ochi... Și atunci Gherasim Nikolaevici îi spune: "Doctore, n-o mai lungi, eu nu-s muier, am trecut prin multe... e vorba de dumnealui?" Dumnealui a fost!! răcni Bombardov și bău pe nerăsuflate un pahar cu apă. Îi reapăruse sarcomul! Îi atacase rinichiul drept și-a început să i-l macine! Desigur, o chestie senzațională. La naiba cu repetițiile, Gherasim Nikolaevici merge acasă. Numai că de data aceasta supărarea n-a mai fost așa de mare. Acum, puteam avea cu toții speranță. Dă-i, scoate-i din nou în trei zile pașaportul, procură-i bilete pentru sanatoriul alpin și trimite-l iar pe Gherasim Nikolaevici la profesorul Cly. Acela l-a primit ca pe un frate. Cred și eu. Sarcomul lui Gherasim Nikolaevici îi făcuse reclamă în toată lumea! Du-l din nou pe terasă, înțea-pă-l iar cu seringă și povestea s-a repetat întocmai! După douăzeci și patru de ore, durerile au încetat, la două zile după aceea Gherasim Nikolaevici s-a plimbat pe terasă, iar în cea de a treia zi s-a ținut după profesor să-i dea voie în curte, că ar vrea să joace tenis! Îți poți închipui cam ce-a fost în întreg sanatoriul! Au început să vină la Cly garnituri întregi cu bolnavi. Profesorul a dat ordin să se construiască alături un alt corp de clădire. Deși era rezervat, ca toți europenii, nu s-a mai putut stăpâni. L-a sărutat pe Gherasim Nikolaevici pe amândoi obraji și l-a trimis la odihnă cum era și cazul, de data aceasta mai întâi la Nisa, pe urmă la Paris și după aceea în Sicilia.

Și iar a venit Gherasim Nikolaevici acasă tocmai în toamnă; abia ne întorseserăm cu toții din turneu de prin Donbass. Sănătos, voinic, rumen în obraji, numai costumul și-l cumpăraseră de altă culoare: cu un an în urmă își luase unul cafeniu, acum avea unul gri în carouri. Timp de trei zile încheiate ne-a tot povestit despre Sicilia și despre burghezii care joacă la ruletă, la Monte-Carlo. Cică-i un spectacol înfiorător. Pe urmă a venit noua stagiune, iar în primăvară ia-o nene de la început. Acum, sarcomul i se fixase la genunchiul stâng. Du-te iar la Cly, după aceea la odihnă în insula Madera și abia în încheiere la Paris.

În ceea ce privește sarcomul însă nimeni nu mai avea emoții. Ne-am dat seama cu toții că profesorul Cly găsisse remediul. Pe lângă asta, s-a mai constatat că, datorită injectiilor, sarcomul are de la an la an o rezistență tot mai redusă și Cly speră, ba chiar e ferm convins, că nu vor mai trece decât două sau trei veri și organismul lui Gherasim Nikolaevici se va opune el însuși, unei noi recidive a cancerului. Într-adevăr, în urmă cu doi ani, Gherasim Nikolaevici s-a ales doar cu niște dureri slabe în cavitatea sinuzală, care, în scurt timp, după un tratament la Cly, i-au dispărut complet. Acum, Gherasim Nikolaevici se află sub o strictă și neîncetată supraveghere. Fie că are dureri, fie că nu le are, în fiecare an, în aprilie e trimis peste hotare.

— O adevărată minune! am spus și, pe neașteptate, am oftat adânc.

Între timp, cheful nostru luase, cum se zice, amploare. Vinul de Napareuli ne ametea ușor, discuția devenise mai vioaie și, în primul rând, mai sinceră. "Ești un om original, ai un spirit caustic, și multă putere de observație", gândeam. "Îmi plăci foarte mult, dar ești șiret, nu-ți dezvălui gândurile cu una, cu două, și firea aceasta ți-a format-o teatrul..."

— Să nu mai fii așa! m-am pomenit spunându-i oaspetelui meu. Spune-mi, te rog, – îți mărturisesc că sunt tare necăjit –, oare piesa mea este într-adevăr atât de proastă?

— Pot să-ți spun doar atât, făcu Bombardov, că piesa dumatăle este o piesă bună.

— Atunci de ce s-au petrecut lucrurile acelea stranii, care m-au făcut să sufăr atâta? De ce? Nu le-a plăcut piesa?

— Ba nu, spuse Bombardov cu hotărâre. Ba nu, cu totul dimpotrivă. Totul s-a petrecut precum știi, tocmai pentru că le-a plăcut. Ba pot să spun că le-a plăcut extraordinar de mult.

— Bine, dar Ippolit Pavlovici...

— Cel mai mult i-a plăcut tocmai lui Ippolit Pavlovici, rosti Bombardov cu glas scăzut, însă rar și apăsător, și mi se păru că-i zăresc în ochi un licăr de compasiune.

— Poți să înnebunești..., am șoptit.

— Ba nu trebuie să înnebunești deloc... Numai că dumneata nu știi ce înseamnă teatrul. Există în lume tot felul de mașini din cele mai complicate. Teatrul însă este cea mai complicată dintre toate...

— Spune! Spune-mi tot ce știi! am exclamat și mi-am cuprins capul cu mâinile.

— Piesa le-a plăcut atât de mult, încât a stârnit printre ei panică, urmă Bombardov. De aici au pornit toate. După ce piesa a fost citită, și veteranii au aflat despre ce-i vorba, s-au și repezit să-și împartă rolurile. Pe Bahtin urma să-l joace Ippolit Pavlovici, iar rolul lui Petrov s-au gândit să i-l dea lui Valentin Konradovici.

— Cui? Lui Valen... aceluia, care...

— Da, chiar lui.

— Stai, domnule! am urlat deodată cât m-a ținut gura. Păi, omul acela...

— Desigur, desigur, se grăbi să afirme Bombardov, care, după cum mi-am dat seama, înțelesese prea bine ce voiam să spun, Ippolit Pavlovici are șaiszeci și unu de ani, iar Valentin Konradovici, șaiszeci și doi împliniți... Câți ani are Bahtin, cel mai vârstnic dintre eroii dumitate?

— Douăzeci și opt de ani!

— Așa, așa. Ei, și după ce li s-a trimis veteranilor câte un exemplar din piesă, s-a întâmplat ceea ce dumneata nici nu ți-ai putea închipui. Așa ceva nu s-a mai întâmplat la teatrul nostru de cincizeci de ani, de când ființează. Pur și simplu s-au simțit cu toții jigniți.

— Cine i-a jignit? Cel care le-a distribuit rolurile?

— Ba nu. Autorul.

Nu mi-a rămas decât să mă holbez la oaspetele meu, ceea ce am și făcut. Bombardov continuă.

— Da, da, autorul. Și-ntr-adevăr, grupul veteranilor a judecat cam așa: noi căutăm întruna, suntem de-a dreptul însetați după un rol frumos, am fi încântați să ne arătăm întreaga măiestrie într-o piesă contemporană, și când colo... poftim! Vine unul în haine gri și ne aduce o piesă în care nu vezi decât niște băiețandri! Prin urmare, noi nu putem fi distribuiți! Atunci de ce ne-a mai adus-o? Doar așa, în derâdere? Până și Gherasim Pavlovici, cel mai tânăr dintre ctitori, are cincizeci și șapte de ani bătuți pe multe.

— Bine, dar eu nu pretind ca piesa mea să fie jucată de veterani! am urlat din nou. S-o joace tinerii!

— Ia te uită ce isteț e dumnealui! exclamă Bombardov și chipul îi luă o expresie satanică. Va să zică, ai vrea ca Argunin, Galin, Elaghin, Blagosvetlov, Strenkovski să iasă la rampă, să primească aplauze? Bravo! Bis! Ura! Uitați-vă și voi, oameni buni, ce frumos știm noi să jucăm! Iar ctitorii să șadă pe scaun și să zâmbească stingheriți, zicând în mintea lor: care va să zică, lumea nu mai are nevoie de noi? Care va să zică, ne putem cărăbăni la azilul de bătrâni? Hi, hi, hi. Ești grozav! Ești grozav!

— Totul e limpede! am strigat încercând s-o fac și eu cu glas satanic. Acum totul e limpede!

— Cum ar putea să fie altfel? mi-o tăie Bombardov. Oare nu ți-a spus Ivan Vasilievici că logodnica eroului trebuie să fie mama lui? Ar fi jucat-o Margarita Pavlovna sau Nastasia Ivanovna...

— Nastasia Ivanovna?!

— Zău că nu ești un om de teatru, rosti cu un aer jignitor Bombardov, fără să-mi explice însă de ce mă jignește.

— Spune-mi un singur lucru, am făcut surescitat. Cui au vrut să dea rolul Annei?

— Firește că Ludmillei Silvestrovna Preahina.

Pe neașteptate, mă cuprinse o furie oarbă.

— Cu-um! Ce-ai spus? Ludmillei Silvestrovna?! Am sărit în picioare. Dumneata își bați joc de mine!

— Adică de ce? mă întrebă cu seninătate Bombardov.

— Ce vârstă are dumneaei?

— Iartă-mă, dar asta n-o știe nimeni.

— Să știi că Anna are nouăsprezece ani! Nouăsprezece! Pricepi? Dar nici măcar asta nu contează. Contează că Preahina nu-i în stare să joace.

— Rolul Annei?

— Las-o pe Anna. Nu poate să joace nimic!

— Dă-mi voie!

— Ba nu, dă-mi dumneata voie. O actriță care a vrut să interpreteze un om jignit și persecutat și care l-a înfățișat în asemenea hal, încât un cotoi și-a ieșit din minți și a sfâșiat o draperie, să știi de la mine că nu-i în stare să joace nimic.

— Cotoiul acela e tâmpit, spuse Bombardov, căruia furia mea îi făcea o vădită plăcere. Suferă de obezitate, miocardită și neurastenie. Stă toată ziua în vârful patului, nu vede pe nimeni, te cred și eu că s-a speriat.

— Sunt de acord, cotoiul e un neurastenic! am urlat mai departe. Totuși are foarte mult bun-simț și înțelege admirabil jocul de scenă. De data aceasta a intuit limpede impostura! Mă înțelege, o impostură care repugnă. Cotoiul a fost pur și simplu șocat! Și-apoi, spune-mi și mie ce-a fost cu bufoneria aceea?

— A fost o scrânteală, mă lămurii Bombardov.

— Ce înseamnă asta?

— În limbajul nostru, prin scrânteală se înțelege orice fel de încurcătură care se întâmplă în scenă. Când se încurcă, de exemplu, un actor la o replică sau cade prea devreme cortina sau...

— Am înțeles, am înțeles...

— În cazul de față au scrântit-o două persoane: atât Avgusta Avdeevna, cât și Nastasia Ivanovna. Cea dintâi te-a îndrumat la Ivan Vasilievici, fără s-o prevină pe Nastasia Ivanovna că vei veni acolo. Cealaltă i-a dat drumul în scenă Ludmillei Silvestrovna, fără să controleze dacă mai era cineva la Ivan Vasilievici. Firește. Avgusta Avdeevna este mai puțin vinovată, pentru că Nastasia Pavlovna se dusesese, între timp, la magazin să cumpere niște ciuperci...

— E clar, e clar, repetam, încercând un răs mefistofelic. Totul mi-e foarte

clar. Și îți mai spun o dată că Ludmila Silvestrovna nu-i în stare să joace.

— Stai puțin. Lumea de aici, de la Moscova, susține că în tinerețe a jucat excepțional...

— Lumea dumitale de la Moscova minte! am exclamat. Femeia asta interpretează durerea și plânsul, dar ochii îi sticlesc de răutate. Joacă de bucurie și țipă: "Vara babelor!" dar ochii îi fug în lături! Izbucnește în râs, dar pe cel care o ascultă îl trec fiorii, de parcă i-ar fi turnat cineva sifon pe sub cămașă! Ea nu se poate numi actriță.

— Oare așa să fie? Să știi că studiază de treizeci de ani celebra teorie a lui Ivan Vasilievici despre transfigurare...

— Nu cunosc această teorie! Și după câte văd, teoria nu i-a priit deloc.

— Poate ai să-mi spui că nici Ivan Vasilievici nu se poate numi actor?

— Ba nu, asta nu. Când a intrat în pielea lui Bahtin să-mi arate cum s-a omorât acela, îți jur că am rămas înmărmurit: avea ochi de mort. A căzut pe canapea și am avut în față un om înjunghiat. Dacă poți să tragi o concluzie dintr-o scenă atât de scurtă, or, eu cred că se poate, la fel cum izbutești să recunoști un mare cântăreț după o singură frază muzicală pe care ți-o cântă, să știi că omul acesta e un maestru desăvârșit al scenei. Numai că n-am înțeles deloc ce a vrut să-mi spună despre conținutul piesei.

— Numai vorbe înțelepte!

— Dar pumnalul?!

— Uite ce este: dumneata nici nu ți-ai deschis bine caietul, că el a și început să te asculte. Da, da. A și început să facă tot felul de socoteli: cum să distribuie rolurile, cum să-i împace pe ctitori, ce trebuie să facă pentru ca ei să-ți poată juca piesa fără ca aceasta să-i prejudicieze cu ceva... Iar dumneata îi dădeai zor cu împușcăturile. Eu lucrez la teatru de zece ani și mi s-a spus că unicul foc de armă care a răsunat aici pe scenă a fost tras în anul o mie nouă sute unu, dar și acela a avut niște urmări foarte neplăcute. În piesa lui... cum Dumnezeu îl cheamă... e un autor cunoscut... În sfârșit, n-are importanță... deci, în piesa aceluia, doi dintre eroi, mai nervoși, se ceartă între ei pentru o moștenire. Se tot ceartă așa, până ce unul din ei scoate pistolul și trage în celălalt, fără ca totuși să-l nimerească... Cât timp au ținut repetițiile obișnuite, asistentul imita împușcătura bătând din palme. La repetiția generală însă a tras în culise un foc adevărat. Și ce să vezi? Nastasia Ivanovna a leșinat pe loc – n-auzise niciodată așa ceva – iar pe Ludmila Silvestrovna au apucat-o istericalele. De atunci, nu s-a mai tras în teatru nici un foc de armă. Piesa a suferit o modificare, eroul n-a mai tras cu pistolul, ci de fiecare dată venea să-l amenințe pe celălalt cu o stropitoare, strigând "te omor, mizerabile!" și dând din picioare, iar piesa – după părerea lui Ivan Vasilievici – n-a avut din această pricină decât de câștigat. Autorul s-a supărat foc pe teatru, timp de trei ani n-a mai discutat cu nici unul dintre directori, totuși Ivan Vasilievici nu și-a schimbat hotărârea...

Pe măsură ce noaptea aceea amețitoare se apropia de sfârșit, avântul meu se potolea și el cu încetul și nu mai ripostam furios, ca până atunci, la cele ce-mi spunea Bombardov, ci începusem să-i pun din ce în ce mai multe întrebări. Gura îmi luase foc de la icrele de Manciușia și de la somonul sărat și el, peste măsură, astfel că ne potoleam mereu setea cu ceai. Prin odaie plutea un fum gros ca laptele, pe ferăstruica deschisă venea o boare de aer înghețat, fără să risipească fumul, ci doar înfrigurându-ne.

— Spune-mi, lămurește-mă, îi vorbeam lui Bombardov cu o voce stinsă, dacă n-au ce face cu piesa mea, de ce nu-mi dau voie s-o duc altundeva, la un alt teatru? La ce le mai trebuie? La ce?

— Să știi că-mi plăci! Cum adică la ce le trebuie? Crezi că teatrului nostru i-ar conveni să joace altcineva o piesă nouă, ba încă una care, după câte se vede, ar putea să aibă succes? Ca ce chilipir? Doar ai semnat cu mâna

dumitale contractul care prevede că n-ai voie s-o prezinți unui alt teatru.

Îndată îmi săltă cu învăpăieri verzui, prin fața ochilor, șiragul alineatelor: "autorul nu are dreptul", ȋopăi cu neîndemânare expresia: "având în vedere" și se perindară siluetele viclene ale paragrafelor. Mi-am amintit de cabinetul îmbrăcat în piele și mi se păru că simt o adiere de parfum.

— Blestemat fie în vecii vecilor! am hârăit cu ciudă.

— Cine?

— Blestemat fie! Gavril Stepanovici!

— E un șoim! exclamă Bombardov și ochii înroșiți de nesomn îi scânteiară.

— Și când te gândești că pare atât de blajin! Aduce vorba numai despre suflet!...

— Eroare, aiureală, moft, lipsă de perspicacitate! exclamă Bombardov. Ochii i se încinseseră, i se încinsese și țigara, vărsa fum pe nări. E o acvilă, un condor. Stă sus pe o stâncă și vede la patruzeci de kilometri în jur. Când se ivește în zare câte un punct negru, mișcător, își ia zborul în fâlfăit de aripi, apoi deodată se prăvale ca un bolovan! Un ȋipăt slab, un horcăit... și iată-l că se avântă din nou spre cer cu prada în gheare!

— Ești poet, lua-te-ar naiba!

— Iar dumneata, făcu Bombardov cu un surâs gingaș, ești un om răutăcios! Of, Serghei Leontievici, presimt că o să mai ai necazuri...

Cuvintele lui mă iritară. Nu m-am crezut niciodată un om răutăcios, dar tot atunci mi-am amintit cele ce-mi spusese Likospastov despre rânjetul meu de lup...

— Prin urmare, am rostit căscând, piesa mea n-o să meargă? Prin urmare totul e pierdut?

Bombardov mă privi lung, pe urmă rosti cu o neașteptată căldură:

— Fii gata să înduri orice. Nu vreau să te mint. Piesa nu va merge. Poate, doar, o minune...

Dincolo de fereastră se întredeschidea pleoapa unei noi, mohorâte și jilave zile de toamnă. Dar, neluînd în seamă grețosele resturi de mâncare de pe masă, nici mucerile de țigări strivite în farfurii, dus pesemne de iureșul unui ultim val pornit din tainice străfunduri sufletești, am rostit atunci un înflăcărat monolog despre magnificul bidiviu de aur.

Doream ca cel de lângă mine să poată vedea și el, aievea, scânteile mici care saltă peste crupa aurie a calului, întinderea pustie a scenei cu răcoarea și miresmele ei, hohotele de răs care se rostogoleau prin marea sală învăluită în umbră... Dar nu acesta era lucrul cel mai de seamă. Spărgând în treacăt o farfurioară de porțelan, am încercat cu toată stăruința să-l conving pe Bombardov că mi-a fost de ajuns să zăresc o dată bidiviul de aur, pentru ca în aceeași clipă să mi se dezvăluie marea taină a scenei în toate amănuntele ei. Că, prin urmare, încă de foarte multă vreme, poate încă din copilărie, poate încă dinainte de a mă fi născut, am visat la ea, chiar fără să-mi dau seama prea bine că tânjesc după suava, neasemuita ei încântare. Și iată că mi-am văzut visul împlinit!

— Sunt cel nou! strigam. Sunt cel nou! Sunt cel care a trebuit să vină și iată-mă că am venit!

Îndată, niște roți grele porneau să mi se învâртеască în creierul cuprins de fierbințele și apărea de undeva Ludmila Silvestrovna, fluturându-și batista.

— Ea nu este o artistă! horcăiam furios.

— Stai oleacă... Doar nu poți să...

— Te rog să nu mă contrazici, i-am curmat vorba cu severitate, voi v-ați obișnuit cu ea, iar ochiul meu e un ochi nou și pătrunzător. Eu o văd așa cum este...

— Totuși!...

— Și n-o va ajuta nici un fel de te... teorie! Mai aveți acolo pe unul mărunțel și cârn, joacă rolul unui funcționăraș. Măinile îi sunt albe, vocea hârâită, dar nu are nevoie de nici un fel de teorie. Și mai este unul, cu niște mânuși negre, joacă rolul unui ucigaș... nici ăsta n-are nevoie de teorie!

— Îl chemă Argunin! Răzbi surd până la mine un glas prin perdelele de fum.

— Nu există nici un fel de teorii! am exclamat plin de trufie, ba chiar am scrâșnit din dinți și în clipa aceea, mi-am zărit pe haină o pată de ulei cu o felioară de ceapă în mijloc. Buimăcit, am aruncat o privire în jurul meu! De noapte nici pomeneală. Bombardov stinsese lumina, iar prin umbra albăstrie obiectele din odaie se întrevăzură tot mai limpede, în întreaga lor hidoșenie.

Noaptea fusese devorată, noaptea pierise.

Capitolul 14

Misterioșii făcători de minuni

Uimitoare alcătuire are memoria omului! Uneori ți se pare că faptele de odinioară s-au petrecut de foarte curând, dar în clipa când pornești să reconstitui evenimentele în înlănțuirea lor, în succesiunea lor firească, îți dai seama că nu e cu puțință s-o faci. Multe din zalele lanțului au pierit cu totul. Câte o amintire ți se ivește în minte atât de limpede, încât parcă ai retrăi-o aievea, dar altele se frâng, se fărâmițează și nu-ți mai rămân în minte decât pulbere, fire de putregai și o burniță jilavă. Căci ce-i altceva amintirea decât putregai? Burnița? Burnița? Așadar, luna care a urmat nopții aceleia de beție a fost noiembrie. Ploaie înghețată pe jumătate cu lapoviță. Despre Moscova ce să vă mai povestesc, sunt incredințat că o cunoașteți. Nici nu-i nevoie să v-o descriu. În noiembrie, străzile îi sunt tare urâte. Nu e mai plăcut nici prin birourile instituțiilor. Dar asta încă n-ar fi nimic. Mai rău e când nici acasă nu te simți bine. Spuneți-mi și mie, vă rog, cu ce se pot curăța petele de pe haine? Am încercat ba cu una, ba cu alta, când într-un fel, când în altul. Lucru curios: spre exemplu dai cu puțină benzină și rezultatul îl vezi cu ochii. Pata se face mai palidă, mereu mai palidă, până ce dispare complet. Și ești fericit, pentru că nimic nu te poate chinui mai mult decât o pată pe îmbrăcăminte. E urât, neplăcut, te scoate din sărite. Pe urmă, agăți haina într-un cui, iar a doua zi când te scoli, pata e din nou acolo, ba, pe deasupra, mai miroase și a benzină. Același lucru se întâmplă și după apa fierbinte, ceai sau colonie. Ei, drăcia dracului! Te enfurii, dai din colț în colț, dar n-ai ce face. Nu, să știți că cel care și-a pătat cândva haina e sortit să umble astfel, cu pata pe el, până ce va putrezi și va fi azvârlită la gunoi însăși haina cu pricina. Mie acum mi-e totuna, dar celorlalți le urez să aibă cât mai puține pete.

Așadar, am tot curățat pata aceea, fără să ajung la vreun rezultat. În zilele următoare îmi aduc aminte că mi s-au rupt șireturile la pantofi, am început să tușesc, mă duceam ca și până atunci la *Curierul*, mă chinuia insomnia, umezeala din odaie, iar de citit citeam pe apucate și orice îmi cădea în mână. Tot atunci s-a întâmplat să mă părăsească toți cei pe care îi cunoșteam. Likospastov a plecat pe neașteptate în Caucaz, amicul meu căruia îi furasem pistolul a fost mutat la Leningrad, iar Bombardov s-a îmbolnăvit de nefrită și a fost internat în spital. Din când în când mă duceam să-l vizitez. Bineînțeles, nu-i ardea să discute despre teatru. Totodată, înțelegea și el că după întâmplarea cu *Zăpada neagră* nu mai era cazul să redeschidem această temă. Cât despre boala care îl adusese acolo, puteam discuta în voie pentru că aici se întrezărea totuși o rezolvare a situației. De aceea am sporovoiit mai mult despre nefrită, ba chiar ne-am adus aminte și de Cly, totuși n-am prea

fost în apele noastre.

De fapt, ori de câte ori îl vedeam pe Bombardov, îmi și aduceam aminte de teatru, dar de fiecare dată îmi impuneam să nu-l întreb nimic. Îmi jurasem, de altfel, nici să nu mă mai gândesc la aceasta, deși, firește, era un jurământ prostesc. Nu-ți poți impune să nu gândești. Poți doar să-ți interzici a mai pune vreo întrebare în legătură cu teatrul. Și acest lucru mi l-am interzis cu desăvârșire.

Teatrul dispăruse parcă de pe fața pământului. Nu mi-a mai parvenit de acolo nici o veste. De oameni, repet, m-am depărtat din nou. Umblam pe la anticariate și, vârandu-mă în câte un ungher mai întunecos, stăteam să răsfoiesc reviste pline de praf. Îmi amintesc că într-o zi am văzut o poză încântătoare... un arc de triumf...

Între timp, n-a mai plouat și, cu totul pe neașteptate, s-a lăsat gerul. Geamurile din mansarda mea s-au acoperit cu flori de gheață. Șezând în dreptul lor, suflând peste un bănuț și lipindu-l de geamul înghețat, mi-am dat seama într-o zi că nu poți îndura ca piesele pe care le scrii să nu-ți fie jucate.

Totuși, în câte o seară, pornea să izvorască de sub dușumea, de la vecinul de jos, melodia unui vals, mereu aceeași (cineva încerca s-o învețe), și făcea să reînvie pozele din cutioara mea fermecată, acum însă mai stranii ca altădată și ivindu-se la răstimpuri mai rare. Astfel, de pildă, mi se părea că la etajul de jos se găsește spelunca unor fumători de opiu, ba chiar mi se închea în minte și-o acțiune pe care am numit-o cu multă dezinvoltură "actul trei". Vedeam straturi de fum vinețiu, o femeie cu chip asimetric, un ins în frac, otrăvit de clăbucii înăbușitori ai fumului, și un altul, cu chipul galben ca lămâia și cu niște ochi oblici, furișându-i-se pe la spate, în mână cu un cuțit sclipitor, ca briciul. O izbitură surdă, o baltă de sânge. Năluciril... Prostii! Și-apoi v-aș întreba: unde să duci o piesă cu actul trei de soiul acestuia?

De fapt, nici nu-mi puneam pe hârtie nălucirile. Și-atunci, firește, se naște întrebarea – în primul rând în mintea mea – de ce un om care s-a îngropat într-o mansardă, care a suferit o mare înfrângere și care, pe deasupra, mai e și ipohondru (n-aveți grijă, asta o știu și eu prea bine) n-a făcut totuși o nouă încercare de a-și curma zilele?

Vă mărturisesc fără ocol: cea dintâi dintre experiențe mi-a provocat un fel de silă pentru asemenea acte de violență. Asta în ceea ce mă privește personal. Motivul adevărat, desigur, e altul. Totul trebuie făcut la timpul său. Dar să nu mai discutăm pe această temă.

În ceea ce privește lumea exterioară, nu puteam, bineînțeles, s-o evit cu desăvârșire. Continuam să păstrez legătura cu ea mai ales prin aceea că, primind până acum de la Gavril Stepanovici când cincizeci, când o sută de ruble, mă abonasem la trei reviste de teatru, precum și la *Vecerniaia Moskva*.

Revistele îmi soseau aproape cu regularitate. Cercetând rubricile cu titlul "Noutăți teatrale", întâlneam când și când numele celor pe care îi cunoscusem.

Astfel, la data de cincisprezece decembrie am citit:

"Cunoscutul scriitor Izmail Alexandrovici Bondarevski își definitivează piesa *Șișurile din Montmartre*, cu subiect din viața emigranților. După cum am aflat, piesa va fi oferită Teatrului Vechi."

Desfăcând ziarul la data de șaptesprezece, am citit o altă informație:

"Cunoscutul scriitor E. Agapionov lucrează cu asiduitate la comedia *Cumnatul*, pe care i-a comandat-o Teatrul «Cohorta Amicilor»."

La douăzeci și două a fost inserat anunțul următor:

"Într-o convorbire avută cu unul din redactorii noștri, dramaturgul Klinker i-a comunicat că se pregătește să ofere noua sa piesă Teatrului Independent. Albert Albertovici a adăugat că piesa lui reprezintă o amplă frescă a luptelor din războiul civil, care au avut loc lângă Kasimovo. Piesa poartă titlul convențional de *Asaltul*."

Mai departe, știrile veniră grindină: la douăzeci și unu, la douăzeci și patru, la douăzeci și șase. În pagina a treia a nu mai știu cărui ziar, am dat de figura neclară a unui tânăr morocănos, cu fruntea aplecată, pregătit parcă să împungă. Mai jos știrea. Este vorba de Prok I.S. Scrie o dramă. Definitivează actul al treilea.

Jvenko Onisim. Anbakomov. Patru, cinci acte.

În ziua de doi ianuarie m-am simțit jignit.
O altă știre:

"La Teatrul Independent, consultantul M. Panin a organizat o consfătuire la care a participat un grup de dramaturgi. Tema consfăturii: «O piesă contemporană pentru Teatrul Independent»."

Articolul respectiv era intitulat "E timpul!" Se vorbea în el, cu părere de rău și pe un ton de muștrare că Teatrul Independent este singurul care n-a prezentat nici o piesă care să reflecte epoca noastră. "Și totuși", se spunea în articol, "în special Teatrul Independent este acela care ar putea dezvălui în modul cel mai corespunzător sensurile piesei unui dramaturg contemporan, în cazul când această dezvăluire ar face-o asemenea maeștri ca Ivan Vasilievici și Aris-tarh Platonovici."

Urma o serie de muștrări pe deplin meritate și la adresa dramaturgilor care n-au izbutit să creeze o operă demnă de Teatrul Independent.

Pe vremea aceea, căpătasem obiceiul să vorbesc de unul singur.

— Stați, fraților, mormăiam, încruntându-mă supărat, cum adică n-a scris nimeni nici o piesă? Dar podul? Dar armonica? Petele de sânge pe omătul bătătorit?

Afară suiera viscolul, iar în rafalele lui părea că deslușesc și astăzi umbra aceluia pod blestemat și glasul armonicii și trosnetul sec al armelor.

Ceaiul mi se răcea în pahar, din pagina ziarului mă privea un chip cu favoriți. Mai jos era publicată telegrama adresată consfăturii de către Aristarh Platonovici:

"Cu trupul la Calcutta, sufletește cu voi."

— Ia te uită ce viață-i acolo, fierbe ca-ntr-un stăvilă, șopteam căscând, iar eu parcă aș fi îngropat de viu.

Noaptea trece încet, va trece și ziua de mâine, vor pieri toate câte le voi avea de trăit, și nu-mi va rămâne decât marea mea nereușită.

Șchiopătând, mă târam spre canapea, îmi frecam genunchiul bolnav, îmi dădeam jos haina, mă înfioram de frig, îmi întorceam deșteptătorul.

Trecură astfel multe nopți și mi le amintesc foarte bine, dar nu știu cum pe toate laolaltă, pentru că, dormind, înghețam de frig. Zilele însă parcă mi le-ar fi șters cineva din minte cu buretele. Nu-mi amintesc de nici una.

Așa se scurse timpul până spre sfârșitul lui ianuarie și iată că atunci, în noaptea de douăzeci spre douăzeci și unu, am visat un vis pe care mi-l amintesc și astăzi în toată limpezimea lui.

O sală imensă într-un palat, prin care se făcea că trec agale. În candelabre de aur fumegă luminări grele, pântecoase, galbene ca mierea. Mă

văd purtând niște veșminte stranii, cu pantaloni subțiri, strânși pe picior. Mă aflu nu în zilele noastre, ci într-un trecut îndepărtat, poate în secolul al cincisprezecelea. Pășesc încet peste pardoseala de marmură, iar la brâu mi se leagă un pumnal. Toată frumusețea visului nu pornea de la ceea ce eram de fapt, pesemne un cârmuitor al ținutului, ci tocmai de la acel pumnal care inspira o vădită teamă curtenilor aflați ici-colo prin sală. Nici măcar aburii vinului nu mi-ar fi adus amețea pe care mi-o aduse pumnalul acela și, zâmbind, ba nu, râzând prin vis, pășeam fără zgomot înspre ușile înalte.

Visul a fost atât de fermecător, încât, trezindu-mă, am mai râs o vreme.

Tocmai atunci îmi bătu cineva în ușă. M-am ridicat, și, învelit cu plapuma, am pornit, târșindu-mi papucii scâlțiați. Îndată, mâna vecinei mele se strecură pe ușa întredeschisă și-mi întinse un plic. Într-un colț scânteiau aurii literele "TI."

Am rupt plicul; îl am și acum în față (și-l voi lua cu mine când voi pleca departe!). În plic se afla o foaie de hârtie, cu aceleași litere de aur, gotice, sub care, într-un colț, cu scrisul mare, apăsător, al lui Foma Strij, îmi erau adresate următoarele rânduri:

Dragă Serghei Leontievici!

Vino neîntârziat la teatru! Măine la orele 19 dau drumul la repetiții cu *Zăpada neagră*.

Al D-tale, F. Strij.

M-am lăsat pe canapea cu gura strâmbă a zâmbet, recitind năuc biletul, și gândindu-mă la pumnal; pe urmă, privindu-mi genunchii goi, îmi răsări în minte tam-nesam Ludmila Silvestrovna.

În clipa aceea, cineva bătu la ușă vesel și cu putere.

— Da, am strigat.

În odaie intră Bombardov. Palid, cu chipul de ceară, parcă și mai înalt după boala prin care trecuse. Rosti cu o voce schimbată din aceeași pricină:

— Ai și aflat? Tocmai pentru asta am venit la dumneata.

Și atunci, ridicându-mă înaintea lui în toată goliciunea și mizeria și târând după mine plapuma cea veche, l-am sărutat, scăpând pe dușumea foaia de hârtie.

— Cum de-a fost cu puțință? l-am întrebat, aplecându-mă să ridic scrisoarea.

— Nici eu nu pot pricepe, îmi răspunse oaspetele meu cel drag. N-o va pricepe nimeni și nici măcar n-o va afla vreodată. După mine, aici e mâna lui Panin și a lui Strij. Dar ce anume au făcut pentru asta nu se poate ști, pentru că e mai presus de înțelegerea noastră. Într-un cuvânt, e un miracol.

PARTEA A DOUA

Capitolul 15

De la un capăt la altul al parterului, peste dușumea, pierind apoi cine știe pe unde, se așternuse trupul subțire, de șarpe, al unui cablu electric, învelit într-o husă prăfuită. Cablul alimenta un bec mititel de pe o măsuță așezată în culoarul din mijloc al parterului. Becul avea putere să lumineze doar o foaie

de hârtie de pe masă și o călimară. Pe fila albă era desenată o mutră cu nasul cârn, în dreptul căreia se afla o coajă de portocală și o scrumieră plină vârf cu mucuri de țigară. Carafa cu apă arunca un licăr palid: era în afara cercului luminos proiectat pe măsută.

Peste întregul parter stăruia un semiântuneric atât de dens, încât, nimerind aici după lumina de afară, oamenii orbecăiau, ținându-se de spătarele fotoliilor, până ce ochii li se obișnuiau din nou cu umbra.

Cortina fusese ridicată și peste întreaga scenă se abătea de sus lumina slabă a unei sofite exterioare. Pe scenă se înălța un arlechin întors cu spatele spre sală. Pe placajul gălbui sta scris: "Lupii și oile – 2" Se mai afla un fotoliu, un birou și două taburete. În fotoliu ședea un muncitor îmbrăcat cu o haină obișnuită peste o rubașcă de stambă, iar pe unul din taburete, un tânăr, purtând și el haine civile, dar încins cu o centură de care sta agățată o sabie cu un dragon al ordinului "Sf. Gheorghe".

În sală domnea o căldură înăbușitoare, căci era în plină lună mai.

Era un antract al repetiției din ziua aceea și toți actorii se duseseră la bufet să ia o gustare. Eu însă rămăsesem în sală. Întâmplările din ultimele luni lăsaseră urme. Mă simțeam istovit, de parcă m-ar fi bătut cineva și mereu îmi venea să mă așez pe câte un scaun și să stau așa multă vreme, nemișcat. Acelei stări îi luau adeseori locul stranii accese de energie când aș fi tot umblat, aș fi vorbit întruna, aș fi dat sfaturi, m-aș fi angajat în fel de fel de discuții. Acum însă ședeam cuprins de cea dintâi dintre stările cu pricina. Pe sub abajur unduiau straturi de fum, abajurul le absorbea, pe urmă fumul urca vertical, pierzându-se în umbră.

Gândurile mi se roteau în jurul unui singur lucru, și anume piesa mea. Din ziua în care Foma Strij îmi trimisese scrisoarea de pomină, viața mi se schimbase cu desăvârșire. Parcă se născuse în mine un alt om. Până și biata mea odaie părea să arate altfel, deși nu se schimbase cu nimic; până și lumea din jur parcă luase o altă înfățișare. El, omul acela, căpătase deodată drept de existență, iar viața pe care o ducea în inima Moscovei căpătase un sens și chiar însemnătate.

Gândurile însă îmi rămâneau legate de piesă. Mă copleșise cu totul până și în vis, căci o visam neconținut, ba pusă în scenă de mai multă vreme în decoruri de basm, ba scoasă cu totul de pe afiș, când huiduită, când bucurându-se de un nemaivăzut succes. Îmi aduc aminte că în al doilea din aceste cazuri visam că era jucată pe o scenă oblică, pe care actorii se cățărau ca niște zidari, agitând felinare și cântând tot felul de cântece. Autorul, nu se știe de ce, se afla și el acolo, umblând de-a lungul stinghiilor șubrede tot atât de nepăsător ca o muscă pe un perete, iar jos, la picioarele lui, se legănav pomii înfloriți, căci piesa era jucată într-o livadă plină de un public entuziast.

În primul dintre cazuri, visam de cele mai multe ori următoarea variantă: autorul, ducându-se la repetiția generală, uita să-și pună pantalonii. La început, pornind pe stradă, era foarte rușinat și spera că va putea să se strecoare neobservat, ba chiar își pregătea dinainte o scuză pentru cei ce l-ar fi putut opri din drum: cică ar fi ieșit adineauri din baie, iar pantalonii i s-ar afla undeva în culise. Mergând însă mai departe, situația devenea tot mai penibilă, bietul autor se oprea pe trotuar, căuta din ochi un vânzător de ziare, nu-l afla nicăieri, pe urmă îi venea în minte să cumpere un palton, constata că nu are bani și se ascundea în dosul unei uși, pentru ca în cele din urmă să-și dea seama că a întârziat la repetiție.

— Vane! răsună, abia auzindu-se, un glas de pe scenă. Dă-o pe cea galbenă!

În loja aflată lângă portalul scenei se aprindea o lumină, o rază ca o pâlnie se strecura oblic, iar pe scenă se aprindea atunci o pată rotundă, galbenă, și pornea să lumineze ușor, smulgând din umbră când un fotoliu cu căptușeala

roasă și cu poleiala căzută de pe brațe, când pe un recuziter ciufulit, cu un candelabru de lemn în mâini.

Cu cât pauza se apropia de sfârșit, cu atât mai multă mișcare căpăta scena, până atunci aproape pustie. Decorurile înălțate până sub tavan, spânzurând de acolo în nesfârșite șiruri paralele, păreau deodată să prindă viață. Câte unul luneca în sus, dând brusc la iveală un pâlț de becuri orbitoare. Altul, dimpotrivă, supunându-se unei voințe necunoscute, prindea să coboare, dar, ajuns la jumătatea scenei, zbura și el spre înălțimi, pierind din vedere. În culise creșteau umbre întunecate. Raza cea galbenă părăsea scena și se înfigea într-una din loji. Cineva bătea cu ciocanul. Din umbră apărea un ins în haine civile, dar cu piteni la călcăie, și traversa scena. Altcineva, aplecat, striga cu mâna dusă pâlție la gură:

— Gnobin! Dă-i drumul!

Atunci, totul de pe scenă pornea să se miște aproape fără zgomot, ducându-se din ce în ce mai repede spre una din culisele laterale. Iată-l pe recuziter purtat de acea forță misterioasă, cu candelabrul lui cu tot. Iată, lunecând în urma lui, masa de scris și fotoliul. Cineva sări pe placa turnantă în contra sensului, fugi câțiva pași, încercând să se mențină pe loc, apoi fu dus și el spre culisa din spatele său. Răsuna un zumzăit tot mai puternic, iar din partea opusă se arăta, luând locul mobilierului de până atunci, o construcție stranie, complicată, alcătuită din stîngii, scări și platforme de lemn galben, negeluit. "Vine podul", gândeam, încercând o neobișnuită emoție ori de câte ori se iveau din culise.

— Gnobin! Stop! răsuna pe scenă. Gnobin, dă-l mai înapoi!

Podul se oprea. Din spatele decorurilor, se aprindeau atunci reflectoare pântecoase, zvârlind lumină în ochii osteniți ai celor din sală, după care piereau din nou și de sus prindea să coboare lent un decor în tușeuri grosolane, tăind scena de-a curmezișul. "E ghereta paznicului...", îmi trecea prin minte. Mă încurcam în geometria scenei, mă foiam nervos în fotoliu și încercam să-mi dau seama cum vor arăta toate acestea, când, în locul matahalei diforme, alcătuite din tot felul de obiecte demontabile, folosite în alte spectacole, va fi construit în sfârșit un pod adevărat. În culise clipeau din nou ochii rotunzi ai reflectoarelor, iar de jos izvora, potopind întreaga scenă, un val de lumină caldă, vie. "Au aprins rampa!..."

Tot atunci, îmi mijeam ochii prin întuneric zăbind silueta care se apropia cu pași hotărâți de masa regizorului.

"Vine Romanus, iar o să iasă cu scandal..." gândeam, încercând să-mi feresc ochii cu palma de lumina becului.

Și într-adevăr, câteva clipe mai târziu, peste umărul meu se apleca un barbișon ascuțit și ochii agitați ai lui Romanus, dirijorul, avârleau câte un licăr scurt. La butoniera hainei purta o insignă jubiliară cu două mici litere aurii: "TI."

— Se *non è vero, è ben trovato*, ba poate și mai și! începea, ca de obicei, Romanus, rostogolind niște ochi de lup hămesit. Căuta din priviri o victimă și, negăsind-o, se așeza lângă mine.

— Ce zici de asta? Îm? mă întreba, mijindu-și ochii.

"Iar mă provoacă ăsta, să fiu al naibii de nu mă provoacă...", gândeam, cuprins de fiori.

— Nu, serios, fii bun și spune-mi, ce părere ai? continua Romanus, privindu-mă țintă în ochi, aș vrea să știu și eu. Cu atât mai mult cu cât ești scriitor și nu poți trece cu vederea porcăriile care se petrec în teatrul nostru.

"Ca să vezi cu cât meșteșug o aduce din condei, gândeam în continuare, atât de necăjit, încât simțeam cum mă mănâncă pielea.

— Să lovești cu trombonul în spate un concert-maistru și mai ales o femeie! exclama cu patos Romanus. Nu, domnule! Așa nu mai merge! Lucrez

de treizeci și cinci de ani în teatru, dar așa ceva n-am pomenit. Strij crede că muzicanții sunt niște porci pe care îi poți vâri într-o cocină? Tare aș vrea să știu cum vede un scriitor o asemenea situație?

Nu mai puteam să mă eschivez.

— Dar ce s-a întâmplat? întrebam.

Romanus tocmai asta aștepta. Cu o voce sonoră, încercând să fie auzit de muncitorii care, îndemnați de curiozitate, veneau tot mai mulți la rampă, începea să înșire cum că Strij i-ar fi vârat pe cei de la orchestră într-o fundătură a scenei, unde ei nu au nici o posibilitate să cânte, și aceasta din următoarele motive: în primul rând e înghesuială, în al doilea rând e întuneric, în al treilea rând în sală nu se aude nimic, și în al patrulea rând el n-are pe ce să se urce, astfel că orchestra nu-l vede.

— Ce-i drept, există oameni, îi dădea înainte cu gura Romanus, care se pricep la muzică așa cum se pricepe ursul...

"Să te ia dracu'!" gândeam.

— ...la prins pește!

Eforturile lui Romanus erau încununate de succes. Din ghereta maistrului de lumini se auzeau râsete înfundate și ieșea la iveală un cap vesel.

— Or, asemenea persoane n-ar trebui să se ocupe de regie, ci mai degrabă să vândă cvas lângă cimitirul Novodeviciel... nu se lăsa Romanus.

Râsetele se repetau.

Aflam după aceea că ticăloșiile admise de Strij au și avut consecințe. Prin întuneric, un trombonist a lovit-o din greșeală cu trombonul în spate pe concert-maistra Anna Anufrievna Denjina, în așa hal, încât... abia după radioscopie vom ști ce-i de făcut.

Romanus venea să adauge că locul cel mai indicat ca să-i rupi cuiwa coastele nu-i nicidecum un teatru. În cel mai rău caz poți s-o faci la cârciumă, unde, în treacăt fie zis, anumite persoane obișnuiesc să-și desăvârșască educația artistică.

Chipul zâmbăreț al electricianului se iveau din ochiul gheretei. Gura i se strâmba de răs.

Romanus însă e convins că lucrurile nu se vor sfârși aici. El a și învățat-o pe Anna Anufrievna ce să facă. Trăim, slavă Domnului, în Statul sovietic, preciza el, și nu e cazul să li se rupă coastele unor membri ai sindicatului. A învățat-o pe Anna Anufrievna să facă plângere la comitetul de instituție.

— Ce-i drept, îți citesc în ochi o anume îndoială, continua el sfredelindu-mă cu privirea. Dumneata nu ești pe deplin convins că celebrul nostru președinte de comitet s-ar pricepe la muzică tot atât de bine ca Rimski-Korsakov sau ca Schubert.

"Afurisit mai ești, stimabile!" gândeam.

— Dă-mi voie!... ziceam, încercând un ton grav.

— Nu, serios, să fim sinceri! exclama Romanus, strângându-mă de braț. Dumneata ești scriitor. Prin urmare, înțelegi foarte bine că-i prea puțin probabil ca Mitea Malokroșecinâi, fie el și de douăzeci de ori președinte, să poată deosebi oboiul de violoncel sau o fugă de Bach de foxtrotul "Aliluia".

Aici Romanus declara că numitul Mitea Malokroșecinâi mai are șansa, ca cel mai bun prieten al lui...

— ...și tovarăș de pahar!...

Tenorului care chicotea în gheretă pornea să-i țină isonul și un bariton răgușit. Peste placajul gheretei se înălțau acum două capete radioase.

—... pe nume Anton Kaloșin, să-l ajute să se descurce cât de cât în probleme de artă. De fapt, nici nu-i o chestie prea complicată, ținând seama că înainte de a veni la teatru, Anton a făcut parte dintr-o unitate de pompieri, unde a cântat la trompetă. Și-apoi, de n-ar fi Anton, Romanus nu pune mâna

în foc că anumiți regizori n-ar încurca și ei ba chiar lesne de tot, uvertura la "Ruslan" cu cea mai banală "Veșnică pomenire"!

"Omul ăsta e periculos, gândeam, privindu-l pe Romanus, e de-a dreptul periculos. Și n-ai cum să lupți împotriva lui!"

Dacă n-ar fi Kaloșin la mijloc, fără îndoială că cei de la teatrul nostru ar fi în stare să-i pună pe instrumentiști să cânte chiar spânzurați cu capul în jos de reflectoare, mai ales că Ivan Vasilievici nici nu se arată pe la teatru. Cu toate acestea, teatrul va fi obligat să-i plătească Armei Anufrievna despăgubiri pentru coastele ei fărâmate. Romanus a sfătuit-o să se ducă la sindicat și să afle cum privesc cei de acolo asemenea întâmplări, despre care se poate spune pe drept cuvânt:

— Se *non è vero, è ben trovato*, ba chiar și mai și! Din spate se auziră niște pași înăbușiți, de bună

seamă aveam să scap din încurcătură.

În dreptul mesei se oprise Andrei Andreevici. Andrei Andreevici era prim-asistent de regie la teatru și, în această calitate, se ocupa acum de piesa *Zăpada neagră*.

Blond, plinuț, îndesat, cu niște ochi vioi care vădeau o bogată experiență de viață, Andrei Andreevici, în vârstă de patruzeci de ani, poate chiar neîmpliniți, își știa bine meseria. Și meseria lui nu era deloc ușoară.

Eram în mai, și Andrei Andreevici nu mai purta costumul său obișnuit de culoare închisă și ghete galbene, ci o cămașă albastră de satin și niște pantofi din pânză gălbuie. Veni în dreptul mesei, cu veșnica lui mapă la subsuoară.

Văpăile din ochii lui Romanus se întetiră. Nici n-apucă bine Andrei Andreevici să-și pună mapa sub conul de lumină al lămpiței, că scandalul izbucni.

Se iscă de la o frază a lui Romanus:

— Protestez categoric împotriva terorizării instrumentiștilor și cer a se consemna într-un proces-verbal toate faptele comise, fără nici o excepție!

— Cine-i terorizează? întrebă Andrei Andreevici pe un ton oficial, mișeându-și ușor sprinceana.

— Dacă am început să jucăm piese care aduc mai mult a opere... Începu Romanus, dar tăcu brusc, realizând că și autorul e de față. Apoi continuă, schimonosindu-și obrazul într-un zâmbet care îmi era adresat mie: ceea ce este foarte bine! Căci autorul nostru înțelege toată importanța muzicii la un teatru de dramă!... Atunci... Eu cer cu insistență ca orchestrei să i se găsească un loc unde să poată cânta așa cum se cuvine.

— Orchestrei i s-a făcut loc în culise, spuse Andrei Andreevici, deschizându-și mapa cu un aer foarte preocupat.

— În culise? N-ar fi mai bine în cușca suflerului? Poate la magazie?

— Dumneata ai spus că orchestra nu poate să cânte în fosă.

— În fosă? Țipă Romanus. O spun și astăzi. Îți aduc la cunoștință că n-o poate face nici la bufet!

— Îți aduc la cunoștință că și eu știu acest adevăr, spuse Andrei Andreevici și îi zvâcni și cealaltă sprinceană.

— Dumneata o știi, făcu Romanus și, convingându-se că Strij încă nu venise, continuă: pentru că ești un vechi lucrător al acestui teatru și te pricepi în artă, ceea ce nu se poate spune despre unii regizori...

— Și totuși eu te rog să te adresezi regizorului. Dânsul a verificat acustica și...

— Ca să poți verifica acustica, trebuie să ai un aparat cu care să-ți verifici mai întâi propriile tale urechi. Dar dacă te-ai născut afon...

— Refuz să continuu discuția pe acest ton, spuse Andrei Andreevici și își închise mapa.

— Care ton? Ce ton? făcu mirat Romanus. Îl rog pe autorul aici de față să

spună și dânsul cât de indignat a fost văzând în ce hal sunt schilodiți muzicanții noștri!!

— Stai, domnule..., am început, zărind privirea uimită a lui Andrei Andreevici.

— Ba nu stau deloc! țipă Romanus către Andrei Andreevici. Dacă asistentul de regie, care trebuie să cunoască scena ca pe propriile sale buzunare...

— Te rog să nu mă înveți cum trebuie să cunosc scena, spuse Andrei Andreevici și rupse fără să vrea șnurul de la mapă.

— Din păcate, e necesar! E absolut necesar! hârâi Romanus, rânjind cu răutate.

— Am să consemnez în procesul-verbal tot ce mi-ai spus.

— N-ai decât. Chiar îmi faci un mare serviciu!

— Te rog să mă lași în pace! Dumneata îmi dezorganizezi repetiția!

— Iar eu te rog să notezi și fraza asta în procesul-verbal! țipă Romanus.

— Te rog, nu țipa!

— Ba, te rog eu să nu țipi!

— Te rog, nu țipa! izbucni Andrei Andreevici, și ochii îi sclipiră. Îndată urlă cât îl ținu gura: Mașiniș-tii! Ce faceți acolo? și se repezi pe scenă.

Prin culoarul din stal veni cu pași grăbiți Strij, iar în urma lui se desenează siluetele întunecate ale actorilor.

Îmi amintesc și începutul scandalului cu Strij.

Romanus merse grăbit în întâmpinarea acestuia, îl luă de braț și vorbi cam așa:

— Foma, știu foarte bine că prețuiești muzica, și că nu s-a întâmplat din vina ta, totuși, pe viitor, te rog foarte mult să iei toate măsurile ca asistentul dumitale să nu-și mai bată joc de muzicanți!

— Mașiniștii! striga, urcat pe scenă, Andrei Andreevici. Unde-i Bobălev?

— Bobălev stă la masă, veni de sus o voce înăbușită.

Actorii făcură cerc în jurul lui Romanus și Strij.

Era cald, eram în mai. Oamenii aceia, ale căror chipuri păreau enigmatice în penumbră, își machiaseră până atunci de sute de ori chipurile, de sute de ori intraseră în pielea a zeci de personaje, se emoționaseră, se dăruiseră artei până la epuizare... Cu toții obosiseră cumplit către sfârșitul stagiunii, erau nervoși, făceau mofturi și se ironizau unii pe alții. Romanus le oferī astfel o imensă și foarte plăcută distracție.

Skavronski cel înalt, cu ochii albaștri, își freca mulțumit palmele și murmura:

— Așa, așa, așa... Zi-i înainte! Pe Dumnezeuul meu! Să le spui tot ce ai pe suflet, Oskar!

Toate acestea nu rămăseseră fără rezultat.

— Te rog să nu răcnești la mine! țipă deodată Strij, izbind din răspuseri cu manuscrisul în tăblia mesei.

— Tu ești cel care răcnește! schelălăi Romanus.

— Așa este! Pe Dumnezeuul meu! făcu plin de veselie Skavronski, îndemnându-l când pe Romanus: Așa e, Oskar! Coastele ne sunt mai scumpe decât aceste spectacole! când pe Strij: Oare actorii sunt mai prejos decât muzicanții? Foma, să ții cont de problema asta!

— Ce-aș mai bea niște cvas, în loc să stau la repetiție... spuse, căscând, Elaghin. Nu se mai isprăvește odată scandalul?

Scandalul mai continuă o vreme, țipetele răsunară nepotolit din cerul așternut în jurul lămpii, iar fumul se înălța întruna spre tavan.

Dar zarva care se iscase nu mă mai interesa. Ștergându-mă pe frunte de nădușeală, venisem în dreptul rampei, iar acum stăm s-o privesc pe Aurora Gaucier, pictor scenograf, care, umblând pe marginea scenei turnante cu o

riglă gradată în mâini, o așeza întruna pe dușumeaua scenei. Chipul îi era calm, poate un pic trist, gura strâmbă. Părul bălai ba i se aprindea, de parcă îi dădea foc cineva, atunci când ea se apleca peste marginea rampei, ba i se stinge din nou și se făcea ca scrumul. Iar eu mă gândeam că tot ce se petrece acum, tot ce se prelungește atât de chinuitor, totul va avea odată și odată un sfârșit...

Între timp, scandalul contenise.

— Haideți, băieți! Haideți! îi chema Strij. Ne pierdem vremea degeaba!

Patrikeev, Vladâcinski, Skavronski porniseră să se plimbe agale de-a lungul rampei, printre recuziteri. Romanus se urcă și el pe scenă. Apariția lui nu trecu neobservată. Veni la Vladâcinski și-l întrebă îngrijorat dacă nu cumva i se pare că Patrikeev exagerează cu bufoneriile lui, ceea ce ar putea face ca publicul să izbucnească în râs tocmai la importanta replică a lui Vladâcinski: "Unde vreți să mă duc? Sunt singur, sunt bolnav!..."

Vladâcinski se făcu galben ca ceara, iar peste câteva clipe actorii, lucrătorii și recuziterii, adunați în fața rampei, stăteau să asculte cu toții cum se ceartă între ei cei doi vechi rivali Vladâcinski și Patrikeev. Cel dintâi, un ins de statură athletică, palid din fire, iar acum și mai palid din pricina mâniei, își încheștase pumnii și, căutând ca vocea sa puternică să pară cât mai amenințătoare, spunea, fără să se uite la Patrikeev:

— Trebuie să rezolv o dată și problema asta! Ar fi cazul să ne dea de gândit clovnii care, folosind tot felul de gaguri răsuflăte, ne fac teatrul de râs!...

Comicul Patrikeev, care pe scenă interpreta roluri de tineri caraghioși, iar în viața de toate zilele era un omuleț îndesat, foarte iute și descurcăreț, încercă să-și alcătuiască o expresie de dispreț și în același timp de adâncă mânie, din care pricină în ochi i se citi tristețe, iar pe chip o durere fizică, apoi îi răspunse cu un glăscior răgușit:

— Te rog să nu întreci măsura! Eu sunt actor al Teatrului Independent, și nu un vulgarizator ca dumneata.

Romanus rămăsese între culisă și ochii îi străluceau plini de satisfacție. Vocile celor doi fură acoperite de glasul lui Strij, care izbucnise dintre șirurile de fotolii:

— Isprăviți odată! Andrei Andreevici! Semnal de alarmă pentru Stroev! Unde a dispărut omul ăsta? Îmi dați peste cap planul de producție!

Andrei Andreevici apăsă cu un gest familiar butoanele tabloului de comandă al asistentului, și undeva în depărtare, în străfundurile culiselor, la bufet și prin foaier, se auziră țârâind soneriile, în semn de alarmă.

Între timp, Stroev, care stătuse? până atunci să pălăvrăgească la Toropețkaia, în etuvă, porni să coboare în goană scările spre sala de spectacole, sărind câte trei trepte o dată. Evită să urce pe scenă dinspre parter. Se strecură printr-o poartă laterală, zăngănindu-și pintenii prinși la ghetele sale de toate zilele și ajuns neobservat la postul de comandă, pe urmă la rampă, unde rămase locului, căutând cu multă iscusință să lase impresia că se află acolo de foarte multă vreme.

— Pe unde umblă Stroev? urla Strij. Sunați-l, sunați-l întruna! Încetați odată cu cearta!

— Îl sun! spuse Andrei Andreevici, dar tocmai atunci se întoarse și-l zări pe Stroev chiar lângă el. N-auzi, domnule, soneriile? i se adresă cu severitate și îndată zbârnâitul de pe culoare se stinse.

— Sunt pentru mine? făcu mirat Stroev. La ce-mi trebuie mie? Stau aici de zece minute... ba nu, de un sfert de ceas... minimum... Mamma... mia... Își drese glasul, tușind.

Andrei Andreevici își umplu pieptul cu aer, dar nu-i spuse nimic, doar îl privi cu mult tâlc. Cât despre aerul inspirat, îl folosi ca să strige din răspuț:

— Pe cei care nu joacă, îi rog să părăsească scena! Începem repetiția!

Totul se potoli, recuzitierii plecară, iar actorii se duseră la locurile lor. În culise, Romanus îl felicita în șoaptă pe Patrikeev pentru observațiile adresate cu mult curaj și onestitate lui Vladăcinski, pe care cineva trebuia odată și odată să-l pună la punct.

Capitolul 16

O căsătorie reușită

În luna iunie fu și mai cald decât în mai.

Am reținut aceasta, deși restul întâmplărilor mi s-au șters într-un chip de-a dreptul uimitor din memorie. N-am reținut decât niște frânturi fără importanță. Îmi amintesc, astfel, de trăsura lui Drâkin, aflată din nou în fața teatrului, îl văd pe însuși Drâkin, în caftanul lui albastru, cocoțat sus, pe capră, precum și chipurile mirate ale șoferilor, ocolind cu grijă trăsura aceea hodorogită.

Îmi amintesc, apoi, o sală mare, cu o sumedenie de scaune dispuse în neorânduială și mai mulți actori așezați pe ele la întâmplare. Tot acolo, la o masă acoperită cu postav gros, stăteau trei persoane: Ivan Vasilievici, Foma Strij și cu mine.

În perioada aceea, am avut prilejul să-l cunosc mai îndeaproape pe Ivan Vasilievici și mi-o amintesc ca pe o perioadă de maximă încordare. Aceasta deoarece îmi îndreptasem pe atunci toate eforturile spre a-i face lui Ivan Vasilievici o impresie dintre cele mai frumoase. Or, această dorință mi-a cam dat de furcă.

La fiecare două zile, o rugam pe Dusia să-mi calce costumul gri, plătindu-i pentru asta câte zece ruble.

Am aflat, de asemenea, într-un gang o mică dugheană cu pereți de carton și vânzătorul, un om grăsuț, purtând la mână două inele cu diamante, îmi vându douăzeci de gulere tari, astfel că îmi puneam zilnic câte un guler nou. Pe lângă aceasta, mai cumpărasem, nu în gang, ci la un magazin universal de stat, șase cămăși: patru albe, una în dungi liliachii și una în pătrățele albastre. Precum și opt cravate de culori diferite. De la un cetățean care ședea fără șapcă, indiferent de anotimp, la un colț de stradă din centrul orașului, lângă o stînghie de care spânzurau șireturi de ghetă, am cumpărat două borcanele cu cremă galbenă și-mi curățam în fiecare dimineață pantofii, împrumutând în acest scop de la Dusia o perie și lustruindu-i apoi cu poala unui halat vechi.

Aceste cheltuieli uriașe, peste puterile mele, m-au obligat să scriu în decurs de numai două nopți o povestire intitulată "Puricele", cu care, apoi, în orele libere, am început să cutureier redacțiile revistelor săptămânale, spre a o plasa. Am luat-o de la *Curierul navigației*, unde povestea a plăcut, dar publicarea ei mi-a fost refuzată din motivul pe deplin justificat că n-avea nici o contingență cu navigația fluvială. Ar fi prea lungă și plictisitoare povestea peregrinărilor mele pe la diferite alte redacții, precum și felul în care de fiecare dată povestirea îmi era respinsă. Am reținut doar un amănunt: că pretutindeni eram întâmpinat cu o anumită ostilitate. Îmi amintesc mai ales de un individ gras, cu pince-nez, care nu numai că mi-a respins cu multă hotărâre opera, dar mi-a făcut și un soi de morală:

— În povestirea dumitale se simte echivocul, îmi spuse grasul, și mi-am dat seama că mă privește cu silă.

Aici trebuie să mă justific. Grasul se înșela. Povestirea nu avea nici un fel de echivoc, dar e cazul să mărturisesc (acum o pot face) că era din cale-afară de plictisitoare, fără nici o noimă, și nu demonstra decât că autorul era

incapabil să scrie povestiri. Că pentru asta îi lipsea harul.

Și totuși s-a petrecut o minune. Umblând cu povestirea în buzunar vreme de două săptămâni, ducând-o în Varvarka, în Vozdvijenka, în Cistâie Prudî, în bulevardul Strastnoi, ba chiar, îmi amintesc, și în Plușciha, am izbutit pe neașteptate s-o plasez în ulicioara Zlatoustinski, pe lângă Miasnaia, dacă nu mă înșel, tocmai la etajul patru, unui om cu un neg mare și negru pe unul din obraji.

Încasând suma cuvenită și lichidându-mi astfel marele deficit bugetar, am revenit la teatrul fără de care nu mai puteam trăi, așa cum un morfinoman nu poate trăi fără morfină.

Se cuvine să mărturisesc însă, cu o strângere de inimă, că toate aceste strădanii ale mele au dat greș, ba chiar, spre marea mea nefericire, au avut un efect contrar celui scontat. Anume, pe zi ce trecea, îmi dădeam seama că Ivan Vasilievici mă apreciază din ce în ce mai puțin.

Ar fi naiv să se creadă că-mi pusesem toate speranțele în pantofii cei galbeni care scânteiau în razele soarelui de primăvară. O, nu! Aici se afla o combinație foarte subtilă și complicată, din care făcea parte, spre exemplu, o metodă constând în rostirea unor cuvântări cu o voce scăzută, profundă și plină de simțire. Unei asemenea voci i se adăuga și o privire deschisă, limpede, cinstită, în plus cu o umbră de zâmbet (deloc lingușitor, ci, dimpotrivă, pornit din inimă). Eram pieptănat fără cusur, bărbierit în așa fel încât dacă-mi treceam dosul palmei peste obraz nu simțeam nici o înțepătură, în afară de aceasta făceam aprecieri laconice, inteligente, care aveau darul să uimească prin adâncă pătrundere a problemelor respective. Și totuși, nu ajungeam la nici un rezultat. Un timp, când dădea ochii cu mine, Ivan Vasilievici îmi zâmbea cu multă bunăvoință, după aceea a început să-mi zâmbească mai rar, pentru ca, în cele din urmă, să nu-mi mai zâmbească deloc.

Atunci am început să fac repetiții noaptea. Mă așezam pe scaun, îmi puneam în față o oglinjoară și mă pomeneam vorbind cu convingere:

— Ivan Vasilievici! Să vă spun despre ce este vorba; după părerea mea, pumnalul nu poate fi utilizat, pentru că...

Și totul mergea strună. Pe buze îmi flutura un zâmbet pătruns de respect și modestie, ochii, privind din oglindă, dădeau dovadă de sinceritate și inteligență, cărarea îmi despărțea ca un fir alb părul negru. Toate acestea nu puteau să nu conducă la efectul scontat. Și totuși treburile mergeau din ce în ce mai rău. Nu mai aveam vlagă în mine, slăbisem, ba nici de aspectul vestimentar nu mă mai îngrijeam ca până atunci. Îmi îngăduiam să-mi pun de două ori la rând unul și același guler la cămașă.

Într-o noapte, m-am hotărât să fac o verificare. Mi-am rostit monologul fără a mă uita în oglindă și numai la sfârșit, strâmbându-mi hoțeste ochii, am aruncat într-acolo o privire și am simțit că-mi piere graiul.

Din oglindă mă privea un chip cu zbârcituri pe frunte, cu dinții rânjiți și cu niște ochi în care nu se putea citi numai îngrijorare, dar și un gând perfid. Mi-am pus mâinile în cap, dându-mi seama că oglinda mă înșelase, pe urmă, pătruns de ciudă, am azvârlit-o pe dușumea. Din ramă sări afară un ciob în trei colțuri. E semn rău, zice lumea, când ți se sparge oglinda. Oare ce-ar fi avut de spus despre un nebun care și-o sparge cu bună știință?

Ești un prost, un prost! am urlat, și, fiind cam peltic de felul meu, mi se păru că aud croncănind în tăcerea nopții o cioară. Care va să zică, totul a mers bine atâta timp cât m-am privit în oglindă! A fost însă de ajuns s-o dau la o parte ca orice posibilitate de autocontrol să dispară, chipul să-mi fie stăpânit pe deplin de gândurile care îmi vin în minte și... ah, naiba să mă ia!

Dacă aceste însemnări vor ajunge cândva în mâinile unui cititor, sunt convins că-i vor produce o impresie din cele mai dezagreabile. Cititorul va

crede că are de-a face cu un om viclean și ipocrit, care, urmărind cine știe ce scopuri meschine, încearcă să se pună bine cu Ivan Vasilievici.

Nu vă grăbiți a mă condamna. Vă voi spune îndată care îmi era scopul.

Ivan Vasilievici încerca stăruitor, cu multă încăpățânare, să elimine din piesa mea scena în care se împușcă Bahtin (Behteev), luna își revarsă razele înghețate, iar în depărtate cântă o armonică. Or, eu îmi dădeam seama că în acest caz piesa va înceta să mai existe. Ea însă trebuia să viețuiască, pentru că prin ea spuneam adevărul. Ceea ce auzisem despre firea lui Ivan Vasilievici mi-a fost de ajuns. De fapt, nici n-am avut nevoie de asemenea caracterizări. L-am studiat și l-am înțeles pe Ivan Vasilievici din prima zi în care ne-am cunoscut și, încă de atunci, mi-am dat seama că orice împotrivire față de el este cu totul și cu totul zadarnică. Nu-mi rămăsese decât o singură soluție: să izbutesc ca, încetul cu încetul, să-i spun până la sfârșit tot ce aveam de spus. Trebuia, prin urmare, să vadă în mine o persoană agreabilă, cu care se poate sta de vorbă. Tocmai de aceea inventasem povestea cu oglinda. Voiam să salvez focul de pistol, voiam ca lumea să audă sinistrul glas al armonicii sus, în capul podului, unde peste albul zăpezii se lățea încet, în bătaia lunii, o baltă de sânge. Voiam ca toți să vadă zăpada cea neagră. Altceva nu mai voiam nimic.

Cioara croncăni din nou:

— Prostule! Tu nu înțelegi tocmai esențialul!

Oare cum poți să-i plăci unui om, de vreme ce el nu-ți este pe plac? Ce-ți închipui? Că poți înșela pe cineva? Tu să nu-l ai la inimă iar pe el să-l faci să te simpatizeze? Nu vei reuși niciodată, oricât te vei strâmba în fața oglinzii.

Într-adevăr, Ivan Vasilievici nu-mi era deloc agreabil. Nu-mi plăcea nici Nastasia Ivanovna, mătușa dumnealui, nu-mi plăcea deloc nici Ludmila Silvestrovna. Or, lucrul acesta se simte!

Trăsura lui Drâkin dădea de veste că Ivan Vasilievici se afla la teatru, la repetițiile cu *Zăpada neagră*.

În fiecare zi, la amiază, Pakin intra în trap vioi, zâmbind, în sala de spectacole, cu o pereche de galoși în mână. În urma lui venea Avgusta Avdeevna, ducând un pled cadrilat, iar în urma ei Ludmila Silvestrovna, cu un caiet de însemnări și cu nelipsita ei batista dantelată.

Intrând și el în sală, Ivan Vasilievici își punea galoșii. Se așeza la masa regizorului, Avgusta Avdeevna îi punea pledul pe umeri și atunci, pe scenă, repetiția putea începe.

Ludmila Silvestrovna se așeza în apropiere, pe o margine de fotoliu, nota câte ceva în caiet și scotea din când în când mici strigăte de admirație.

Cred că a sosit timpul să mă explic. Motivul antipatiei pe care o nutream pentru Ivan Vasilievici și pe care încercam prosteste să mi-o ascund nu se referea nici la galoși, nici la pledul cadrilat și nici măcar la Ludmila Silvestrovna, ci numai și numai la faptul că Ivan Vasilievici, care a desfășurat vreme de cincizeci și cinci de ani o bogată activitate regizorală, inventase o teorie, larg cunoscută și după părerea tuturor genială, despre felul în care un actor trebuie să-și pregătească rolul pe care îl avea de jucat pe scenă.

Nu mă îndoiesc nici o clipă că teoria era, într-adevăr, genială, dar mă exasperase aplicarea ei în practică.

Fac prinsoare cu oricine că dacă aș fi invitat un om din afara teatrului la una din repetiții, respectivul ar fi fost uimit peste măsură.

Patrikeev avea în piesa mea rolul unui mic funcționar îndrăgostit de o femeie care nu-i răspundea însă cu aceleași sentimente.

Rolul era amuzant, iar Patrikeev îl juca și el cu mult umor, și din zi în zi mai bine. Era atât de reușit, încât de la o vreme începu să mi se pară că nici nu mai este actorul Patrikeev, ci chiar funcționarul pe care mi-l imaginasem. Că Patrikeev, adică, existase ca atare înaintea rolului, iar eu, printr-un al

șaselea simț, îl intuisem.

După ce trăsura lui Drâkin se opri în fața teatrului, iar Ivan Vasilievici fu înfodolit în pledul său cadrilat, repetiția începu tocmai cu rolul interpretat de Patrikeev.

— Așadar, să începem, spuse Ivan Vasilievici. În stal se făcu liniște ca înainte de liturghie, și Patrikeev, cuprins de emoție (și-o manifestă prin aceea că păru gata-gata să izbucnească în plâns), repetă cu actrița scena în care îi făcea o fierbinte declarație de dragoste.

— Așa... făcu Ivan Vasilievici și ochii îi clipiră vioi prin lentilele lornionului, să știți că nu dau doi bani pe ceea ce ați făcut acolo.

Am rămas incremenit și am simțit un gol în stomac. Nu-mi puteam închipui cum ar fi putut cineva să joace scena aceea măcar o idee mai bine de cum o jucase Patrikeev. "Dacă va fi în stare să realizeze și acest lucru, m-am gândit, privindu-l cu respect pe Ivan Vasilievici, atunci voi spune și eu că este un om genial."

— Doi bani nu dau, repetă Ivan Vasilievici. Ce înseamnă asta? Sunt niște clenciuri răsuflăte și totul e fals de la cap la coadă. Spune-mi, ce sentiment are dumnealui față de această femeie?

— O iubește, Ivan Vasilievici! Moare după ea! urlă Foma Strij, care urmărise întreaga scenă.

— Bun, făcu Ivan Vasilievici, apoi din nou i se adresă lui Patrikeev. Dumneata știi oare ce înseamnă o dragoste înflăcărată?

Drept răspuns, Patrikeev hârâi câteva vorbe de sus, de pe scenă, dar nimeni nu izbuti să înțeleagă ce anume spusese.

— O dragoste înflăcărată, continuă Ivan Vasilievici, se manifestă prin aceea că un bărbat este gata să facă orice pentru iubita lui. Și ordonă: Să se aducă o bicicletă!

Această dispoziție a lui Ivan Vasilievici îl încântă peste măsură pe Strij. Îndată l-am auzit strigând cu înfrigurare:

— Hei, recuziter! O bicicletă!

Un recuziter aduse în scenă o bicicletă veche, cu ghidonul julit. Patrikeev o privi cu un aer plângăreț.

— Un om, îndrăgostit face totul pentru iubita lui, continuă cu glas răsunător Ivan Vasilievici, bea, mănâncă, umblă pe jos și cu bicicleta...

Înfiorat de plăcere și curiozitate, mi-am aruncat o privire în caietul cu scoarțe de mușama al Ludmilei Silvestrovna și-am văzut că notase cu un scris copilăresc următoarele: "Un om îndrăgostit face orice pentru iubita lui..."

—...așadar, fii amabil să mergi și dumneata cu bicicleta pentru fata pe care o iubești, spuse Ivan Vasilievici și luă dintr-o cutiuță o bomboană de mentă.

Am rămas cu ochii țintă la scenă. Patrikeev se sui în șa, iar actrița care juca rolul iubitei se așeză într-un fotoliu, și își lipi de pânțec o uriașă poșetă lăcuită. Patrikeev apăsă pe pedale și o porni nesigur în jurul fotoliului cu un ochi la cușca suflerului, peste care se temea să nu cadă, cu celălalt la actrița dinaintea lui.

Prin sală se iscară râsete.

— Nu-i bine deloc, observă Ivan Vasilievici, după ce Patrikeev se opri locului. De ce ai căscat ochii la recuziter? Pentru el mergeai cu bicicleta?

Patrikeev o porni din nou, de data aceasta strâmbându-și amândoi ochii spre actrița din fotoliu, dar nu izbuti să întoarcă la timp și dispăru, cu bicicletă cu tot, în culise.

Dar fu adus îndărăt. Când apăru pe scenă, împingând de ghidon bicicleta, Ivan Vasilievici declară că nici această încercare n-a fost pe placul lui, astfel că Patrikeev porni în cea de a treia cursă, cu capul sucit către

partenera lui.

— Este îngrozitor! spuse Ivan Vasilievici. Mușchii îți sunt încordați, n-ai pic de încredere în dumneata. Relaxează-te, lasă-ți mușchii în voia lor. Nici capul nu-l ții cu naturalețe. Poziția lui e total neconvingătoare.

Patrikeev făcu un ocol, plecându-și fruntea și privind pe sub sprâncene.

— E o cursă aiurea, dumneata mergi aiurea, nu ești deloc plin de iubita dumitale.

Și Patrikeev merse din nou. Una din curse o făcu punându-și mâna în șold și privind-o cuceritor, la un moment dat coti brusc și nimeri peste actriță. Cu roata murdară a bicicletei îi murdări fusta și femeia țipă înspăimântată. Un țipăt asemănător scoase și Ludmila Silvestrovna din sală. Interesându-se dacă nu cumva actrița a fost lovită și necesită îngrijire medicală și aflând că nu se întâmplase nimic grav, Ivan Vasilievici îl trimise din nou pe Patrikeev să dea ocol scenei. Acesta mai făcu o serie de curse până ce, în sfârșit, Ivan Vasilievici îl întrebă dacă nu cumva a obosit. Patrikeev răspunse că n-a obosit, totuși Ivan Vasilievici spuse că îl vede obosit și astfel Patrikeev fu lăsat să coboare de pe bicicletă.

Îi luă locul un grup de "oaspeți". Am ieșit să fumez o țigară la bufet, iar după ce am revenit în sală, am văzut că poșeta actriței cu pricina zace pe dușumea, actrița însăși șezând cu mâinile vârate sub ea, la fel ca și "oaspeții" săi, cei trei bărbați și o femeie care nu era altcineva decât Veșniakova, de care auzisem altcândva dintr-o scrisoare sosită din India. Cu toții încercau să-și spună replicile, așa cum se prevedea în piesă, dar nu izbuteau să meargă înainte, pentru că Ivan Vasilievici îi oprea la fiecare pas pornind să le explice unde anume greșesc. Încurcătura în care se aflau iubita lui Patrikeev și oaspeții săi era sporită de faptul că le venea mereu să-și scoată mâinile de sub ei și să gesticuleze.

Intuind cât sunt de uimit, Strij îmi explică în șoaptă că actorii fuseseră puși cu bună știință de Ivan Vasilievici în situația de față cu scopul de a se obișnui să dea mai multă expresivitate cuvintelor rostite, fără a se ajuta de gesturi.

Amețit de atâtea impresii noi, uimitoare, mă întorceam spre casă, monologând cam astfel:

"Într-adevăr, totul te uimește. Dar te uimește numai pentru că ești profan în acest domeniu. Fiecare artă își are legile, tainele, metodele sale proprii. Unui sălbatic, spre exemplu, i s-ar părea ciudat și ridicol să vadă un om care își curăța dinții cu perița, după ce-și umple gura cu praf de cretă. Unui neinițiat i se pare ciudat că un medic, în loc să-i facă bolnavului dintr-o dată operația necesară, procedează într-un fel deosebit de ciudat, luându-i, spre exemplu, sânge la analiză și așa mai departe..."

Ardeam de nerăbdare să văd la repetiția de a doua zi continuarea scenei cu bicicleta, cu alte cuvinte să-mi dau seama dacă Patrikeev va izbuti să facă o cursă cu bicicleta numai "pentru ea".

În ziua următoare, nimeni nu mai pomeni de bicicletă. Mi-a fost dat să văd însă alte lucruri tot atât de ciudate. Același Patrikeev trebui să-i ofere iubitei sale un buchet de flori. Povestea cu buchetul a început pe la amiază și a durat până la orele patru.

La repetiția despre care vorbesc avu de oferit buchetul nu numai Patrikeev, ci și toți ceilalți actori: și Elaghin, care juca rolul generalului, și chiar Adalbert, care intruchipa un șef de bandă. Faptul mă uimi peste măsură. Foma însă mă potoli și de data aceasta, spunându-mi că Ivan Vasilievici procedează, ca de obicei, cu multă înțelepciune, căutând ca o mișcare scenică să fie învățată în același timp de cât mai mulți actori. Și, într-adevăr, Ivan Vasilievici își însoți lecția cu relatări foarte interesante și instructive despre felul cum trebuie oferit unei doamne un buchet de flori,

povestind în același timp cine și cum anume știa să ofere flori doamnelor. Am aflat atunci că cel mai bine știa s-o facă tot Komarovski-Bioncourt (Ludmila Silvestrovna exclamă, întrerupând repetiția: "Așa e, așa e, Ivan Vasilievici, parcă-l văd și acum!"), precum și un bariton italian pe care Ivan Vasilievici îl cunoscuse la Milano în 1889.

De fapt, neavând prilejul să-l cunosc pe bariton, pot afirma că cel mai frumos știa să ofere flori însuși Ivan Vasilievici. Captivat de propria sa istorisire, el se urcă pe scenă și arată cam de vreo treisprezece ori la rând cum trebuie oferit acest dar fermecător. În general, am început să mă conving tot mai mult că Ivan Vasilievici e un actor deosebit și într-adevăr genial.

A doua zi am întârziat la repetiție, iar atunci când am ajuns în sală, i-am văzut pe scenă, așezați pe scaune unul lângă celălalt, pe Elaghin, pe Olga Sergheevna (actrița care interpreta rolul eroinei), pe Veșniakova (musafira ei), pe Vladâcinski, pe Adalbert și pe alți câțiva necunoscuți, care, la comanda lui Ivan Vasilievici: "unu, doi, trei", își scoteau din buzunar niște portvizite invizibile, porneau să numere niște bani invizibili și ei, pe urmă îi puneau la loc.

După ce studiul luă sfârșit (fusesse inițiat datorită faptului că în tabloul respectiv Patrikeev avusese de numărat niște bani), începu un alt studiu. Andrei Andreevici chemă pe scenă o mulțime de oameni, care, așezându-se pe scaune, începură să scrie cu niște condeie invizibile pe mese și coli invizibile tot atâtea scrisori, și după aceea să lipească plicurile (din nou pornind de la Patrikeev). Tot secretul consta în faptul că scrisoarea trebuia să fie un răvaș de amor.

Studiul acela fu marcat de o neînțelegere. Anume, încurajându-i pe actorii care veneau în scenă și necu-noscând prea bine personalul de serviciu – unii dintre lucrători fuseseră angajați recent la teatru – Ivan Vasilievici îndemnă să scrie imaginara scrisoare și pe un tânăr recuziter cu părul zburlit, care tot umbla pe lângă rampă:

— Dumneata ce faci acolo? îi strigă Ivan Vasilievici. Aștepti invitație specială?

Recuziterul se așază pe scaun și începu, împreună cu ceilalți, să scrie în aer și să-și scuipe peste degete. După părerea mea n-o făcea mai prost ca ceilalți, doar că zâmbea întruna, rușinat și se făcuse stacojiu la față.

Ivan Vasilievici observă aceasta și strigă din nou:

— Ce-i cu inimosul acela de la margine? Cum îl cheamă? Poate că vrea să se angajeze la circ? Ești cam nesperios, tinere!

— El e recuziter! E recuziter, Ivan Vasilievici! gemu Foma, și Ivan Vasilievici se potoli, iar tânărul fu lăsat în pace.

Astfel, zilele se scurseră pline de trudă neobosită. Am avut multe de văzut. Am asistat, spre exemplu, la o scenă când o mulțime de actori, în frunte cu Ludmila Silvestrovna (care, de fapt, nici nu juca în piesă), se repezeau întruna, țipând, spre niște ferestre imaginare și priveau prin ele în zare.

Fapt e că în același tablou unde figurau și buchetul de flori, și scrisoarea, era o scenă în care eroina mea, zărind în depărtare flăcările unui incendiu, trebuia să alerge la fereastră.

Scena fu începutul unui amplu studiu de interpretare. Studiul acela luă asemenea proporții, încât, ca să fiu sincer, mă făcu să am gânduri din cele mai negre.

Ivan Vasilievici, din teoria căruia făcea parte, printre altele, o descoperire constând în aceea că la repetiții textul piesei nu are nici o importanță, iar personajul respectiv trebuie creat pe baza propriului text al actorului, porunci tuturor să se emoționeze fiecare în felul său la vederea incendiului.

Ca atare, toți cei care alergau la ferestre, strigau ceea ce fiecare credea de

cuvîntă că trebuie să strige.

— Vai, Doamne-Dumnezeule!! strigau cei mai mulți.

— Unde a luat foc? Ce se petrece? exclama Adalbert.

Auzeam glasuri de bărbați și de femei strigând:

— Salvați-vă, care puteți! Apa, unde-i apa? Arde casa lui Eliseev! (Asta ce mai era?) Ajutor! Salvați copiii! A sărit casa în aer! Chemați pompierii! Suntem pierduți!

Toată această hărmălaie o întrecea glasul strident al Ludmillei Silvestrovna, care emitea niște țipete de-a dreptul absurde:

— O, Dumnezeu! O, Doamne atotputernic! Ce-o să se întâmple cu toate cuferele mele?! Dar cu briliantele? Cu briliantele mele!!

Negru la față ca aerul în furtună, o priveam lung pe Ludmila Silvestrovna, care își frângea mâinile pe scenă, și mă gândeam că eroina piesei mele rostește doar atât: "Priviți... arde...", dar o spune magistral și că n-am nici un chef să aștept până ce Ludmila Silvestrovna, neavând nici în clin, nici în mănecă cu piesa, va învăța să se emoționeze în fața unui incendiu. Țipetele neomenești despre niște cufere care n-aveau nici ele vreo legătură cu piesa mă încrâncenau într-atâta, încât ajunsesem să capăt un tic nervos.

Către sfârșitul celei de a treia săptămâni, am început să fiu cuprins de disperare. Din trei motive. În primul rând, am făcut un calcul aritmetic care a avut darul să mă îngrozească. De trei săptămâni, actorii n-au stat să repete decât un singur tablou. Or, piesa avea în total șapte tablouri. Prin urmare, dacă am socoti numai câte trei săptămâni pentru un tablou...

— O, Doamne! șopteam acasă la mine, chinuit de insomnie și răsucindu-mă întruna pe canapea. Trei ori șapte... douăzeci și una de săptămâni sau cinci... Într-adevăr, cinci... ba, poate, chiar șase luni!! Când va mai fi reprezentată piesa mea?! Peste o săptămână, stagiunea ia sfârșit și repetițiile nu vor reîncepe decât în septembrie! Vai de mine! Septembrie, octombrie, noiembrie...

Noaptea se risipea grabnic, făcând loc zorilor. Geamul era deschis, dar în odaie nu pătrundea nici o boare de vânt. Veneam la repetiții cu migrenă, galben și tras la față.

Al doilea motiv al deznădejzii mele era și mai grav. Acestui caiet pot să-mi încredințez taina: începusem să am îndoieli în ce privește teoria lui Ivan Vasilievici. Da! Mi-e groază s-o mărturisesc, dar acesta este adevărul.

Începusem să am niște bănuieli sumbre încă pe la sfârșitul primei săptămâni. Către sfârșitul celei de-a doua, înțelesesem prea bine că teoria cu pricina nu putea fi în nici un caz aplicată la piesa mea. Patrikeev nu numai că n-a început să ofere cu mai multă eleganță buchetul, să scrie scrisoarea, să facă declarații de dragoste, ci, dimpotrivă, a devenit încordat, țeapăn, ba și-a pierdut și tot hazul. Mai ales că a contractat pe neașteptate un guturai.

Când, cuprins de tristețe, i-am comunicat lui Bombardov ultima din aceste întâmplări, omul surise pe sub mustață și-mi spuse:

— Nu-i nimic, guturaiul îi va trece repede. Se și simte mai bine, iar astăzi, ba chiar și aseară, a jucat biliard la clubul nostru. Îndată ce veți isprăvi cu repetițiile la tabloul acesta, guturaiul îi va trece definitiv. De fapt, guturai vor mai avea și alții. Și, în primul rând, Elaghin.

— Fir-ar să fie! am exclamat, începând să înțeleg despre ce era vorba.

Profeția lui Bombardov se adeveri și de data aceasta. A doua zi dispăru de la repetiție Elaghin, iar Andrei Andreevici notă astfel în procesul-verbal: "Învoit de la repetiție. Guturai." Același necaz îl ajtinse și pe Adalbert. O altă însemnare, identică, în procesul-verbal. Lui Adalbert îi urmă Veșniakova. Scrâșneam din dinți, punând la socoteală încă o lună pentru guturai, în sinea mea însă nu-i condamnam nici pe Adalbert și nici pe Patrikeev. Căci, într-adevăr, de ce trebuia să-și piardă timpul o căpetenie de tâlhari asistând

la un incendiu imaginar din tabloul al patrulea, când treburile ei tâlhărești și care o interesau nemijlocit erau legate numai de tablourile trei și cinci?

Așa fiind, în timp ce Patrikeev bea bere și jucă biliard la club, Adalbert făcea repetiții cu *Hoții* de Schiller la un club din Krasnaia... Presnia. Instruia acolo o echipă de amatori.

Într-adevăr, se vede că sistemul nu era bun de aplicat la piesa mea, ba pot să afirm că-i și dăuna. Astfel, o ceartă între două personaje, petrecută în tabloul al patrulea, făcuse necesară următoarea replică:

— Am să te provoc la duel!

Nu o dată, în toiul nopții, eram gata să-mi frâng mâinile pentru că scrisesem acea frază, fie ea de trei ori blestemată.

Nici n-a fost bine rostită replica pe scenă, că l-am și văzut pe Ivan Vasilievici înviorat fără veste. Ordonă pe loc să fie aduse câteva florete. M-am îngălbenit. Și-am mai stat multă vreme după aceea să mă uit la Vladâcinski și Blagosvetlov, care porniseră să se dueleze pe scenă, temându-mă întruna ca nu cumva Vladâcinski să-i scoată lui Blagosvetlov ochii.

Între timp, Ivan Vasilievici s-apucase să povestească tuturor despre duelul care a avut loc odinioară între Komarovski-Bioncourt și un fiu al primarului Moscovei.

Mai importantă însă decât întâmplarea cu fiul acela blestemat al primarului fu propunerea lui Ivan Vasilievici, care mă îndemnă tot mai stăruitor să introduc în piesă o scenă de duel cu spadele.

Am privit această propunere ca pe o glumă nesărată și vă puteți închipui ce-am simțit când Strij cel viclean și ipocrit îmi ceru ca în timp de o săptămână să și scriu scena în cauză. Bineînțeles că am protestat vehement, dar Strij n-a vrut să cedeze în raptul capului. M-a făcut să-mi pierd cu desăvârșire cumpătul o notiță din caietul lui de regie, care suna cam așa: "Aici va avea loc duelul."

Așa s-a întâmplat că m-am pus rău și cu Strij.

Continuam să mă zvârcolesc noaptea pe canapea, cuprins de amărăciune și mânie. Mă simțeam jignit din cale-afară.

— Lui Ostrovski nu i-ai fi pretins să vâre scene de duel în piesă, mormăiam furios, și nici pe Ludmila Silvestrovna n-ai fi pus-o să urle la repetiții despre cuferele ei cu diamante!

Și sentimentul de meschină invidie față de Ostrovski îl tortura crunt pe dramaturg. Dar poate acestea se refereau, ca să zic așa, la un caz particular, la piesa pe care o scrisesem. Era însă vorba și de chestiuni mai grave. Chinuit de dragostea mea pentru Teatrul Independent, prins de el ca un gândac pe un dop de plută într-un insectar, continuam seară de seară să mă duc la spectacole.

(1936-1937)

Destinul lui BULGAKOV pare guvernat de același amestec de satiră, fantastic și tragism care e amprenta operei sale. Născut la Kiev în 1891, în familia unui profesor de teologie, studiază medicina, pe care o practică vreme de patru ani (1916-1920), pe front și în spitale de provincie. Devine dependent de morfină, dar, cu ajutorul primei sale soții, reușește să învingă răul. În 1920 abandonează medicina pentru a se dedica scrisului. Intră în lumea teatrului, iar piesa *Zilele Turbinilor*, dramatizarea romanului *Garda Albă*, are mare succes, fiind considerată un *Pescăruș* al noii generații de dramaturgi. Simpatia evidentă pentru ofițerii Albi face ca piesa să fie interzisă, dar (paradoxal!) e, în același timp, piesa preferată a lui Stalin. Din 1929 nu i se mai publică nici o carte și nu i se mai joacă nici o piesă. Trăind la limita

supraviețuirii, Bulgakov se vede silit să-i trimită dictatorului o petiție, apoi, într-o scrisoare adresată guvernului sovietic, să vorbească despre dezechilibrul psihic la care e expus un creator a cărui existență este amenințată. Scrisoarea rămâne celebră atât ca model al disidenței asumate, cât și prin efectele ei neașteptate. Trei săptămâni mai târziu primește un telefon bizar direct de la Stalin, în urma căruia, deși Bulgakov crede că a fost victima unei farse, este reangajat la teatru. Scrierile lui rămân însă nepublicate. În ultimul deceniu al vieții scrie cu frenezie, temându-se că nu va termina romanul *Maestrul și Margareta*. Ultimele corecturi le face în 1940, pe patul de moarte, orb, dictând soției sale, Maria Sergheevna, care este, de altminteri, chiar modelul Margaretei.

SCRIERI: romane (*Garda Albă, Viața domnului de Moliere, Maestrul și Margareta*), povestiri (*Inimă de dîne, Tocul hanului, Lacul de basamac, însemnări pe manșete* etc), piese de teatru (*Cabala bigoților, Fuga, Insula purpurie, Apartamentul Zoikăi* etc.)